

UNIVERZITA PALACKÉHO

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

Mgr. Pavla Šnajdrová

ZAHRANIČNÍ MIGRACE DO
ČESKÉ REPUBLIKY V OBDOBÍ PO
ROCE 1992

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.

Olomouc 2016

Bibliografický záznam

Autor:	Mgr. Pavla Šnajdrová
Název práce:	Zahraniční migrace do České republiky v období po roce 1992
Studijní program:	Geografie
Studijní obor:	Mezinárodní rozvojová studia
Vedoucí práce:	doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.
Akademický rok:	2016/2017
Počet stran:	72 + 1
Klíčová slova:	zahraniční migrace, imigrace, cizinec, Česká republika, regionalizace, vývoj

Bibliographic Entry

Author: Mgr. Pavla Šnajdrová

Title of Thesis: Foreign migration to the Czech Republic in the period after 1992

Degree programme: Geography

Field of Study: International Development Studies

Supervisor: doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.

Academic Year: 2016/2017

Number of Pages: 72 + 1

Keywords: foreign migration, immigration, foreigner, the Czech Republic, regionalization, progress

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se věnuje problematice zahraniční migrace do České republiky po roce 1992. Zahraniční migrace se zejména v posledních letech, kdy se Česká republika stala cílovou zemí pro imigranty, dostává do popředí zájmu i v souvislosti s debatami o demografickém stárnutí obyvatelstva a populačním úbytku.

Diplomová práce zahrnuje historickou dimenzi migrace před rokem 1989. Stěžejním obdobím je však zahraniční migrace do ČR po roce 1989, respektive od vzniku ČR v roce 1993. Práce se zabývá rozbořením směřování migračních toků na území České republiky a následnou regionalizací jejího území z hlediska národnostního složení migrantů. V závěru jsou nastíněny očekávané trendy v příštích letech.

ABSTRACT

This dissertation is looking at the problematics of foreign migration into the Czech Republic after the year 1992. The Czech Republic has become an ultimate destination for many immigrants in the past years, which raised the attention of foreign migration and its relation to demographic ageing of population and population decline in general.

This work includes historical dimension of migration before the year 1989. However, the principal period is foreign migration into the Czech Republic after the year 1989 or rather since the establishment of the Czech Republic in 1993. The dissertation deals with an analysis of the course of migration flux into the Czech Republic's territories and a subsequent division of its regions in terms of the nationality composition of the migrants. Towards the end, the work provides an outline of expected trends in the future years.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu práce doc. RNDr. Václavu Touškovi, CSc., především za připomínky, rady a konzultace při vedení mé diplomové práce. Taktéž děkuji rodině a přátelům za soustavnou podporu při studiu.

PROHLÁŠENÍ

Tímto prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Zahraniční migrace do České republiky v období po roce 1992 zpracovala samostatně pod vedením doc. RNDr. Václava Touška, CSc. s využitím informačních zdrojů, jež jsou v práci citovány.

Olomouc, 16. prosinec, 2016

.....
Pavla Šnajdrová

OBSAH

OBSAH	8
SEZNAM ZKRATEK	10
1 ÚVOD A CÍLE PRÁCE	10
2 DISKUZE LITERATURY	12
3 METODY ZPRACOVÁNÍ A ZDROJE DAT	16
3.1 ZDROJE DAT	16
3.2 REGIONALIZACE ÚZEMÍ ČR	17
3.3 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ K ZAHRANIČNÍ MIGRACI A ZMĚNY V LEGISLATIVĚ ZAHRANIČNÍ MIGRACE V ČR	18
4 PŘÍČINY A DŮSLEDKY ZAHRANIČNÍ MIGRACE	21
4.1 TEORETICKÉ PŘÍSTUPY SOUVISEJÍCÍ S MIGRACÍ	21
4.2 PŘÍČINY A DŮSLEDKY ZAHRANIČNÍ MIGRACE DO ČR	23
5 VÝVOJ ZAHRANIČNÍ MIGRACE NA NAŠEM ÚZEMÍ V PRŮBĚHU 20. STOLETÍ	24
5.1 OBDOBÍ PŘED DRUHOU SVĚTOVOU VÁLKOU	24
5.2 OBDOBÍ MEZI LETY 1945 – 1989	26
5.3 MIGRACE SE SLOVENSKEM	29
6 ZAHRANIČNÍ MIGRACE PO ROCE 1989	31
6.1 VÝVOJ ZAHRANIČNÍ MIGRACE DLE TYPU POBYTU	34
6.2 VÝVOJ ZAHRANIČNÍ MIGRACE DLE POHLAVÍ A VĚKU	37
6.3 NELEGÁLNÍ MIGRACE	38
6.4 REGIONALIZACE ÚZEMÍ ČR Z HLEDISKA ZAHRANIČNÍ IMIGRACE	40
6.4.1 <i>I. etapa – 1991 – 1995</i>	41
6.4.2 <i>II. etapa – 1996 – 2000</i>	43
6.4.3 <i>III. etapa – 2001 – 2005</i>	46
6.4.4 <i>IV. etapa – 2006 – 2010</i>	48
6.4.5 <i>V. etapa – 2011 – 2015</i>	50
6.4.6 <i>Shrnutí zkoumaného období 1991 – 2015</i>	52
7 ZAHRANIČNÍ MIGRACE VYBRANÝCH MINORITNÍCH SKUPIN V OKRESECH ČR	54
7.1 UKRAJINCI	54
7.2 SLOVÁCI	55
7.3 VIETNAMCI	56
7.4 RUSOVÉ	58
7.5 ARABOVÉ	59
8 OČEKÁVANÉ TRENDY V ZAHRANIČNÍ MIGRACE V PŘÍŠTÍCH LETECH	61
9 ZÁVĚR	63
10 SEZNAM LITERATURY	66
PŘÍLOHY	10

SEZNAM ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní republika
EU	Evropská unie
ISEO	Informační systém pro evidenci obyvatel
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek
OSN	Organizace spojených národů
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
USA	Spojené státy americké
VÚPSV	Výzkumný ústav práce a sociálních věcí

1 ÚVOD A CÍLE PRÁCE

Současný vysoce globalizovaný svět je svědkem neustále probíhající interakce mezi národními i mezinárodními aktéry. Lidí, kteří mění svá místa pobytu, zaměstnání, či pouze bezpečného úkrytu, stále přibývá. Migrační proudy se zvyšují nejen do evropských zemí a s největší pravděpodobností nadále zvyšovat budou. I statistická data napovídají, že permanentní imigrační toky prudce rostou. Příčiny a motivy migrace jsou studovány již desetiletí, stejně tak jako její důsledky. V dnešní době je migrace jedno z nejvíce frekventovaných témat, jež se dostává do popředí nejen politických, ale i veřejných debat.

Migrací rozumíme mechanický pohyb obyvatelstva, jehož intenzita je různorodá v jednotlivých sociálních, věkových či vzdělanostních skupinách. Primární důvod migrace jednotlivých osob všech zmíněných skupin obyvatel je však totožný. A to zlepšení jejich životních podmínek, ať už z ekonomických, politických či environmentálních příčin. Fenomén migrace (zejména zahraniční) se do značného zájmu médií a široké veřejnosti dostává až s nedávným příchodem významného množství migrantů na evropský kontinent, samotná migrace je však jedním z nejvýznamnějších regionálních procesů a jako taková v Evropě existuje již od 5. století, kdy proběhlo stěhování národů.

Co se týče České republiky (dále jen ČR), ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi (především těmi nejvíce rozvinutými) je stěhování obyvatelstva rozšířeno podstatně méně. Logicky, bohatší a relativně rozvinutější státy jsou právě těmi, které mohou imigrantům nabídnout nejvíce. To můžeme vidět také na imigračních tocích v současnosti, které míří právě do těchto zemí (Německo, Rakousko, Francie a jiné). Nicméně ČR patří do skupiny bohatých zemí západního světa, což z ní tvoří tranzitní, ale v mnohých případech také cílovou zemi pro určitou skupinu migrantů.

Dle Drbohlava (2004) se migrace v ČR projevuje několika charakteristickými rysy, které jsou zde patrné od počátku devadesátých let. K nejviditelnějším rysům patří; evidentní dominance pracovní migrace, především ze zemí bývalého sovětského bloku (Slovensko, Ukrajina). Kromě dvou zmíněných národností převažuje také migrace osob z Vietnamu a Ruska. Hlavními důvody výběru ČR jako cílové země jsou její geografická poloha, vyspělá ekonomika a politická stabilita. Jak lze usoudit již dle zmíněných nejpočetnějších migračních skupin, v ČR převažuje západo-východní gradient migrace. V neposlední řadě je patrné, že migranti v ČR hledají dlouhodobější uplatnění, zatímco zájemců o azyl je podstatně méně. I když by se dala česká společnost označit spíše za xenofobní, závažnější problémy týkající se minoritních skupin obyvatelstva se zde neobjevují.

Základním účelem této diplomové práce je nastínit problematiku zahraniční migrace do ČR, především po roce 1992. Zároveň také zachytit rozdílnou migrační politiku, která se na území ČR v posledních desetiletích několikrát změnila. Následně, pomocí regionalizace území ČR zhodnotit, kterých oblastí ČR, konkrétně okresů, se migrace týká nejvíce. Nakonec diplomová práce analyzuje atraktivitu regionů ČR z pohledu nejpočetnějších migračních skupin, jako jsou Ukrajinci, Slováci, Vietnamci, Rusové a přidání byli také

imigranti z Arabského poloostrova. Předkládaná diplomová práce má tři hlavní cíle, podle nichž se řídí i její struktura.

Cílem první části práce je představit vývoj zahraniční migrace do ČR, respektive ČSR, v průběhu 20. století až do roku 1989. Období 20. století je možné z hlediska migrace na našem území rozdělit na dvě hlavní části – období před druhou světovou válkou a období mezi lety 1945 až 1989. Počátek 20. století stále ještě nebyl pro zahraniční migraci nikterak význačný, až vznik ČSR a konec první světové války otevřeli dveře zahraniční migraci. Proto se první část práce podrobněji věnuje až období zhruba od dvacátých let 20. století, tedy po vzniku ČSR.

Cílem druhé části práce je geografická analýza zahraniční migrace po roce 1990 a regionalizace území ČR z hlediska podílu migrantů v jednotlivých okresech ČR. Území dnešní ČR patří k zemím, které díky své bohaté historii patří k vyhledávaným regionům mezinárodní migrace. Obyvatelé ČR si během jejího vývoje prošli různými obdobími, ať už politické stability, válečných konfliktů, násilných odsunů obyvatelstva, ale také relativní svobody. Některé regiony ČR však zůstávají po dlouhá léta pro imigranty velmi atraktivní.

Třetí část práce analyzuje atraktivitu území ČR z hlediska jednotlivých národnostních skupin. V této části práce jsem se zaměřila především na hlavní a nejpočetnější skupiny migrantů, pro které ČR dlouhodobě představuje cílovou zemi. Mezi ně patří Ukrajinci, Slováci, Vietnamci a Rusové. Zde byla jako výzkumná otázka položena, kam tyto minority od roku 1991 migrují a ve kterých okresech se usazují nejčastěji. Případně, kriticky zhodnotit, co je pro tyto skupiny daným *pull-faktorem* v jednotlivých regionech.

Tato práce má především empirický charakter, vychází tedy z podrobné analýzy statistických dat. Vzhledem k tomu, že se jedná o regionální analýzu ČR, jako hlavní prameny pro diplomovou práci byly vybrány internetové datové zdroje. K prezentaci výsledků analýz je v této práci využita především srovnávací a vizualizační metoda kartodiagramů, která názorně představuje změny v oblasti zahraniční migrace na území jednotlivých okresů ČR. Nakonec je nastíněn vývoj zahraniční migrace do ČR v příštích letech a závěr shrnuje hlavní poznatky ze všech částí diplomové práce.

2 DISKUZE LITERATURY

V dnešní době není jednoznačné, jaké jsou konkrétní dopady na zahraniční migraci na společnost v ČR, čemuž odpovídá rozsáhlé spektrum odborných studií, jež se migraci věnují. Rešerše literatury byla rozdělena do dvou částí. První část rešerše obsahuje publikace, věnující se problematice migrace v ČR i v zahraničí obecně, především pak vývoji migrace v ČR, respektive ČSR od druhé poloviny 20. století. Pro potřeby předkládané diplomové práce byla potřeba také literatura týkající se legislativních úprav migračního zákona v ČR, respektive ČSR.

Druhá část diskuze se věnuje publikacím, obsahující empirické údaje, které jsou využitelné jako zdroje dat a také přímo datovým zdrojům, které zahrnují jak demografická data o obyvatelstvu, tak data o zahraniční migraci od roku 1990. Z těchto publikací bylo čerpáno především v druhé části diplomové práce, která se věnuje regionalizaci ČR. V českém i zahraničním prostředí existuje množství publikací, které problematiku migrace zkoumají. Pro potřeby této diplomové práce však byla využita hlavně literatura zabývající se problematikou migrace v ČR, především pak publikace českých autorů.

Migrací v ČR se u nás zabývají zejména geodemografové, koncentrující se v Geografickém migračním centru *Geomigrace*. Výzkumné postupy této skupiny geodemografů se soustřeďují zejména na výzkum dopadů migrace, analýzu mechanismů migrace, integraci migrantů do české společnosti, podmíněnost migrace a jiné. Vedlejší výzkumnou otázkou centra je pak vnitřní migrace v ČR, která je však pro potřeby této práce irelevantní. Nejvíce skloňovaným jménem z členů centra *Geomigrace* je bezpochyby Dušan Drbohlav, pod jehož vedením vznikla již celá řada publikací, článků a odborných studií. Většina monografií se věnuje tématu pracovní migrace, avšak díky správně zvoleným kvalitativním a kvantitativním metodám a také důrazu na geografické aspekty migrace je tato problematika analyzována ve velmi široké míře. Mezi výzkumný tým docenta Drbohlava patří například Čermák, Z., Jánská, E., Čermáková D. nebo Lachmanová-Medová, L. Mezi jejich nejvýznamnější publikace patří *Migrace a (i)migrace v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme a kam jdeme?* z roku 2010. Za zmínku stojí také další díla Drbohlavova kolektivu, jako jsou *Nelegální ekonomické aktivity migrantů* (Česko v evropském kontextu, 2008), *Ukrajinská pracovní migrace* (2015) nebo *Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálně-geografické diferenciaci Česka* (2011).

Drbohlavův kolektiv v publikaci *Migrace a (i)migrace v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme a kam jdeme?* velmi dobře popisuje vývoj a rozsah migrace na území ČR, ať už před rokem 1989 nebo po vzniku samostatné ČR. Analyzuje také integraci migrantů v ČR, jejich nerovné postavení v rámci české společnosti z pohledu demografické i sociální stránky a také jejich roli v rámci ekonomického systému ČR. Autoři se věnují také dnes velmi diskutované otázce nelegální migrace a bezpečnosti.

Nelegální ekonomické aktivity migrantů (2008) od stejného kolektivu autorů analyzuje migrační situaci z pohledu nelegálních aktivit migrantů na trhu práce. Mimo

aspekt od odborné veřejnosti jsou v knize obsaženy také vlastní příběhy migrantů – jejich životní osudy a okolnosti, ve kterých se jako nelegální migranti nacházejí. Za velmi zajímavou považují část knihy, kde autor spolupracuje s odborníky ze zdrojových zemí migrantů, jako jsou Moldavsko, Ukrajina nebo Vietnam. Zde můžeme najít rozdíly v zaměření migrantů na trhu práce. Ty naznačují, že jednotlivé národnostní skupiny se zaměřují na rozdílná odvětví ekonomiky.

Srb ve své publikaci *1000 let obyvatelstva českých zemí* (2010) zkoumá populační vývoj v ČR za posledních tisíc let. Kromě demografického vývoje populace ČR se autor zabývá vzdělanostním, věkovému, náboženskému, ale také národnostnímu složení obyvatelstva a jiným demografickým jevům. Z pojetí migrace se publikace zaměřuje pouze na ta období, kdy byla data dostupná. Autor tato empirická data mimo jiné umně znázorňuje pomocí bohaté mapové přílohy a tabulek.

Dalším významným zdrojem literatury jsou díla autorů z *Katedry demografie a geodemografie* Univerzity Karlovy v Praze. Mezi jejich díla patří například *Demografická situace České republiky (Proměny a kontexty 1993 - 2008)* z roku 2010, kde autoři (Burcin, B., Fialová, L., Rychtaříková J. a kol.) podrobně popisují populační vývoj v ČR. Publikace je zaměřená spíše na demografické chování obyvatelstva (plánované rodičovství, partnerské vztahy, prognózy vývoje obyvatelstva ČR a jiné), nicméně i zahraniční migrace zásadně přispívá do změn struktury obyvatelstva.

Za zmínku stojí také publikace M. Šaška z roku 2013 *Migrace obyvatelstva v České republice a regionální rozvoj*. Šašek se zabývá především problematikou vnitřní migrace v ČR, nicméně jako doplňující zdroj je vhodný hlavně k obecnému pochopení mechanického pohybu obyvatelstva na území ČR. Tento zdroj je využitelný i pro potřeby v druhé části diplomové práce, především pak v kapitole 7, z pohledu největších minoritních skupin, jelikož autor analyzuje migraci v největších českých městech, jako Praha, Brno nebo Plzeň.

Opomenout nesmím výrazný příspěvek v oblasti migrace *Přistěhovalectví a liberální stát: migrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku* od dvojice autorů Barša, P., Baršová, B. z roku 2005. Jejich pohled na migraci je spíše právního a politického rázu. Předmětem zkoumání je pro autory postavení ČR v systému mezinárodní migrace a řešení migrační a integrační politiky. Legislativní pohled na migraci, respektive na migranty byl v ČR v období po roce 1990 několikrát pozměněn. Velkým problémem ve sledování fenoménu migrace je dle autorů nejednotnost definice pojmu *zahraniční migrace*, která se v průběhu let měnila.

Legislativní rámec pro migrační politiku ČR je zveřejněn na stránkách Ministerstva vnitra ČR. Dokumenty a předpisy obsahují informace o cizincích v ČR – jak z hlediska legální, tak i nelegální migrace do ČR. Stránky ministerstva vnitra představují základní a oficiální zdroj pro údaje o strategii migrační politiky ČR, která je zakotvena v rámci společné politiky Evropské unie (dále jen EU). Unijní migrační politikou jsou nejvíce regulovány oblasti jako mezinárodní ochrana, ochrana vnější hranice EU nebo problematika

návratů migrantů do zemí původu. Integrace cizinců nebo legální migrace byla ve velké míře ponechána na migračních politikách jednotlivých zemí EU. Na stránkách ministerstva můžeme nalézt hlavní publikaci *Strategie migrační politiky ČR* z roku 2015.

V ČR byla metodika zahraniční migrace několikrát upravována v důsledku legislativních změn, které přišly po rozpadu ČSR (více viz kapitola 5.2). Tyto legislativní změny můžeme najít na stránkách Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ) v publikaci *Koncepce výběru a zpracování statistických údajů spojených s migrací a integrací cizinců na území České republiky* z roku 2010. Publikace dále obsahuje data o počtech cizinců, jejich ekonomické aktivity na území ČR, kriminalitu cizinců a jiné.

Nyní bude představeno několik publikací, jež byly využity jako zdroje dat. Nejvýznamnějším zdrojem dat pro potřeby diplomové práce byly využity stránky ČSÚ, který představuje hlavní datovou základnu jak pro statistická data o demografické situaci obyvatelstva ČR, tak o počtech cizinců na našem území. Data byla převzata především z výše zmíněné *Koncepce*. ČSÚ nabízí data také o národnosti osob žijících v ČR v publikacích *Sčítání lidu, domů a bytů* (dále jen SLDB). Nejaktuálnější údaje jsou však k dispozici z posledního sčítání v roce 2011. ČSÚ také každoročně vydává Demografické ročenky obsahující informace o pohybu obyvatelstva v ČR, jak v absolutních, tak v relativních hodnotách.

Další vhodnou publikací ČSÚ je *Cizinci v České republice*. Posledním rokem vydání je rok 2015, ČSÚ tuto publikaci vydává nepřetržitě od roku 2001. Publikace obsahuje komplexní údaje o cizincích s trvalým nebo dlouhodobým pobytem v ČR. Poslední vydaná publikace z roku 2015 vychází z dat za rok 2014, která jsou často doplněna časovými řadami za uplynulé roky. Předmětem zájmu jsou témata jako ekonomická aktivita cizinců, vzdělání cizinců, mezinárodní ochrana a azyl a jiné.

Demografická příručka ČSÚ z roku 2014 obsahuje metodické vysvětlivky ohledně demografické statistiky na našem území před rokem 1989. Metodické poznámky zahrnují také obecné vysvětlení některých demografických pojmů, případně, jak se tyto pojmy změnilo z hlediska legislativy. Co se týče migrace, příručka každoročně informuje o vnitřním stěhování obyvatelstva, zahraničním stěhování od roku 1950 (včetně salda migrace) a přírůstku obyvatelstva. Pro konkrétní data o počtech migrantů před rokem 1989 byla využita publikace D. Drbohlava *Migrace a (i)migranti v Česku* z roku 2010, Srbova *1000 let obyvatelstva českých zemí (2010)* a *Demografická příručka* ČSÚ z roku 2014 zmíněné výše.

Dlouhodobým studiem migrace se zabývá také *Výzkumný ústav práce a sociálních věcí* (dále jen VÚPSV), který každoročně vydává velké množství publikací na svých internetových stránkách (<http://www.vupsv.cz>). Hlavní náplní Ústavu je aplikovaný výzkum v oblasti práce a sociálních věcí, předmětem výzkumu je pak trh práce samotný, zaměstnanost, příjmy a mzdy a jiné. Oblasti zahraniční migrace se věnuje především Horáková, M., jež je autorkou každoročně vydávaných bulletinů o zahraniční migraci. Horáková se prvořadě zabývá pracovní migrací, poslední Bulletin číslo 26 *Mezinárodní*

pracovní migrace v ČR byl vydán v roce 2011. Obsahuje statistické údaje ohledně zaměstnávání cizinců v ČR členěných dle jednotlivých NUTS a dle státního občanství. Součástí Bulletinu jsou také údaje o počtech cizinců s povolením k dlouhodobému a trvalému pobytu v ČR dle zemí původu.

3 METODY ZPRACOVÁNÍ A ZDROJE DAT

Tato diplomová práce byla zpracována rešeršně-kompilační metodou. První část diplomové práce (teoretická část), která se zabývá vývojem migrace na našem území ve 20. století byla podložena studiem odborné literatury a akademických pramenů pojednávajících o zahraniční migraci v období 20. století, zahraniční migrací do ČR, případně migrací obecně. Zahraniční migrací se v ČR zabývá již poměrně velké množství autorů, práce nicméně vychází především z publikací zmíněných v předcházející kapitole. Druhá část diplomové práce je primárně založena na sběru dat o zkoumané problematice, jejich následnou analýzou a popisem a finální tvorbou výsledných map. Jedním z hlavních cílů této diplomové práce je geografická analýza zahraniční migrace od roku 1992 a její vývoj.

3.1 Zdroje dat

Základním zdrojem dat pro tematiku migrace byla databáze ČSÚ, publikace *Migrace a (i)migranti v Česku* docenta Drbohlava a kolektivu, *Demografická příručka 2015* z řad publikací ČSÚ a *Anonymizovaná databáze ČSÚ*. Databáze ČSÚ je hlavním oficiálním zdrojem demografické situace v ČR, nicméně některá témata nejsou v databázi aktuálně doložena. ČSÚ také nedisponuje příliš konkrétními údaji o zahraniční migraci za celé 20. století. Zahraniční stěhování je k dispozici až od roku 1950, kde jsou k dispozici data pouze k migračnímu saldu a počty imigrantů a emigrantů za jednotlivé roky. Tato data byla převzata z *Demografické příručky 2015*. V minulosti byla data o zahraniční migraci sledována Státním statistickým úřadem (předchůdce dnešního ČSÚ). Pro konkrétnější údaje o zahraniční migraci ve 20. století byly proto využity publikace autorů, kteří se problematice migrace věnují dlouhodobě, a to například Drbohlava, Srba nebo Barši a Baršové a dalších, kteří poměrně jasně vystihují migrační události ve 20. století. Pro kapitolu pojednávající o migraci se Slovenskem ve druhé polovině 20. století (viz kapitola 5.3) byly také využity údaje z publikací výše zmíněných autorů.

Pro kapitolu 6.4 Regionalizace území ČR z hlediska zahraniční imigrace bylo potřeba dopočítat podíl přistěhovalých obyvatel na území jednotlivých okresů ČR. K tomu bylo nutné znát střední stav obyvatelstva a počet přistěhovalých osob v absolutních hodnotách, obojí za jednotlivé okresy v ČR v období let 1991 – 2015. Pro údaje ke střednímu stavu obyvatelstva byly využity demografické ukazatele z databáze ČSÚ. Pro data ohledně počtu migrantů v jednotlivých okresech je stěžejní *Demografická ročenka okresů*, která obsahuje data k zahraniční migraci v jednotlivých okresech již od roku 1991, nicméně neobsahuje údaje až do roku 2015. Pro data neobsažená v *Demografické ročence* byla využita *Anonymizovaná databáze ČSÚ*. Územní členění státu se však v historii také několikrát měnilo, vznikaly nové okresy (jako například Jeseník), měnily se hranice obcí. V období od roku 2006 proběhly změny v zařazení obcí do okresů, nicméně *Demografická ročenka okresů* obsahuje údaje přepočtené na území okresů platné k 31. 12. 2015 (ČSÚ, 2016c). Cílem diplomové práce je mimo jiné regionalizace ČR z hlediska zahraniční imigrace, k čemuž jsou okresy dostatečně podrobnou územní jednotkou. Nižší územní jednotkou jsou správní obvody. Zahraniční migrace však nemá na územích okresů v ČR

takový kulturní či demografický dopad, aby bylo nutné provádět výzkum na úrovni správních jednotek či nižších (v některých okresech nalezneme samozřejmě výjimky, kdy dochází k problémům mezi imigranty a českými občany, jako například v okresech Teplice). V dnešní době evidujeme na území ČR sedmdesát šest okresů plus hlavní město Praha.

3.2 Regionalizace území ČR

Migrační bilance je důležitou součástí celkového demografického vývoje, stejně tak jako přirozená reprodukce. ČR díky neustálému získávání imigrantů patří k zemím s kladným migračním saldem (Drbohlav, 2008). Nedílnou součástí této diplomové práce je geografická analýza území ČR z hlediska počtu a národnosti imigrantů. Čili, zachytit, jaký podíl imigrantů a z kterých zdrojových zemí na území ČR v období od roku 1991 každoročně migruje. Z estetického (vzhled mapy) a praktického hlediska byly vhodnou územní jednotkou zvoleny jednotlivé okresy ČR.

Pro možnost regionalizace území ČR (kapitola 6.4) bylo potřeba zachytit fenomén migrace pomocí jediného ukazatele, který bude potírat územní a demografickou rozdílnost jednotlivých okresů (počet obyvatel a velikost okresu). Tím bylo docíleno díky ukazateli hrubé míry migračního salda, který patří bezesporu mezi nejdůležitější ukazatele migrace, stejně jako hrubá míra imigrace, hrubá míra emigrace nebo migrační atraktivita.

Pro potřeby předkládané diplomové práce jsou nejdůležitějšími ukazateli právě *hrubá míra imigrace a hrubé migrační saldo*. *Hrubá míra imigrace* (I_i) je poměr počtu imigrantů (I) a středního stavu obyvatelstva (S), který je vynásoben konstantou c ($c = 1000$). Ukazatel hrubé míry imigrace je tedy reprezentován v promilích (‰). Díky tomuto ukazateli je možné sledovat podíl přistěhovalých obyvatel na celkové populaci, respektive na populaci určité regionální jednotky (jako jsou například okresy), je ovšem nutno počítat se středním stavem obyvatelstva právě v dané regionální jednotce (Klufová, R., Poláková Z., 2010). Hrubá míra imigrace byla využita v kapitole 6.4, a díky ní je na kartografickém zobrazení jednotlivých okresů vidět podíl přistěhovalých osob v jednotlivých okresech ČR.

$$I_i = \frac{I}{S} c$$

Pro výpočet hrubé míry migračního salda je zapotřebí také hrubá míra emigrace (I_e), která sleduje podíl vystěhovaných obyvatel na celkové populaci. Výpočet probíhá stejně jako u výše zmíněné hrubé míry imigrace, namísto počtu imigrantů však dosazujeme počet emigrantů z dané regionální jednotky. Tedy; poměr počtu emigrantů (E) a středního stavu obyvatelstva (S) vynásoben konstantou c . Výsledek opět zaznamenáváme v promilích.

$$I_{MS} = \frac{I - E}{S} c$$

Díky těmto ukazatelům je možné následně vypočítat hrubou míru migračního salda (I_{MS}). Výpočet (viz výše) je výsledek rozdílu počtu imigrantů (I) a emigrantů (E) s poměrem

ke střednímu stavu obyvatelstva dané regionální jednotky (S) a opět vynásoben konstantou c (Klufová, R., Poláková Z., 2010). Migrační saldo je tedy velmi jednoduše rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých. Díky přepočtu na promile můžeme mezi sebou porovnat velikostně odlišná území (v tomto případě okresy). Sledované období 1991 – 2015 bylo rozděleno do pěti pětiletých etap, díky kterým je možnost lépe prezentovat vývoj počtu přistěhovalých obyvatel a jejich podíl v okresech ČR.

Pro potřeby diplomové práce bylo také potřeba získat statistická data ohledně počtu obyvatel a počtu imigrantů a emigrantů, jak je uvedeno výše. Výpočet středního stavu obyvatelstva byl proveden jako *počet obyvatel daného území v okamžiku, který byl zvolen za střed sledovaného období* – v ČR je za střední stav obyvatelstva považován počet obyvatel daného území o půlnoci z 30.6. na 1.7. sledovaného roku (ČSÚ, 2016e). Díky statistickým datům za jednotlivé okresy bylo možné provést regionalizaci ČR z hlediska počtu migrantů a jejich národností. Co se týče regionalizace území ČR v rámci jednotlivých národností, pro tuto analýzu byly vybrány čtyři nejpočetnější národnosti imigrující na území ČR od roku 1991. Jsou jimi Ukrajinci, Slováci, Vietnamci a Rusové. Přidána byla imigrační skupina občanů z Arabského poloostrova, vzhledem k prezentování údajů o těchto imigrantech na území ČR, jejichž počty se na evropském kontinentu v poslední době značně zvyšují. Kartografické výstupy byly vytvořeny v programu ArcGIS Desktop 10.2.2, tabulky a grafy v programu MS Excel 2010.

3.3 Vymezení základních pojmů k zahraniční migraci a změny v legislativě zahraniční migrace v ČR

Nejvýznamnějšími pojmy, které je potřeba si hned ze začátku vymežit jsou pojmy *migrant* a *zahraniční migrace*. Zahraniční migrací můžeme chápat proces přesunu skupin nebo jednotlivců přes hranice státu. ČSÚ definuje zahraniční migraci jako změnu trvalého nebo dlouhodobého pobytu osoby ČR do ciziny nebo z ciziny do ČR (ČSÚ, 2013). Zahraniční migrace může být následně dělena na několik kategorií, z nichž jsou nejdůležitější dvě základní, a to trvalá zahraniční migrace a zahraniční migrace dočasná (Baršová, Barša, 2005). Trvalá zahraniční migrace, jak už název napovídá, je trvalé usídlení migranta v cílové zemi pobytu. Dle Barši a Baršové (2005) může mít dlouhodobá zahraniční migrace pozitivní dopady nejen na ekonomický rozvoj cílové země, ale také na jeho demografický růst (jako je tomu například v USA nebo Kanadě). Na druhé straně, dočasná zahraniční migrace je pouze jakousi reakcí na poptávku na pracovním trhu (bavíme-li se o pracovní migraci), případně může být reakcí na politickou či náboženskou situaci. Vymezení pojmů vychází z definic Mezinárodního úřadu pro migraci (*International Organization for Migration*, dále jen IOM), která zahraniční migraci vymezuje jako pohyb osob nebo skupin osob uvnitř nebo skrze hranice státu (IOM, 2011).

Vymezení pojmu migrant může mít různorodý charakter. Jedná se samozřejmě o způsob a důvod, proč osoba migruje. Z tohoto pohledu musíme rozlišovat mezi legálním/nelegálním migrantem, ekonomickým migrantem, dočasným migrantem a dalšími. Vzhledem k tomu, že sledování zahraniční migrace (na rozdíl od té vnitřní) je vcelku složité,

není její evidence vždy úplná. Především pak, pokud se jedná o nelegální migraci. Navíc, všechny migrační pohyby nemohou být ve statistikách uvedeny jako migrace. Například dojezd za prací z jiného státu (hojně se takto děje například mezi ČR a Slovenskem – Slováci pobývající blízko českých hranic dojíždějí za prací do ČR, ale trvalé bydliště mají stále na Slovensku) - takoví se tedy do statistiky migrace nezapočítávají. Díky dostupnosti dat, které oficiální zdroje nabízejí, je nutné se smířit pouze s evidencí legálních migrantů, o nichž jsou statistická data v této práci využita. Legálním migrantem je tedy osoba, která přišla do cílové země legálně a pobývá v zemi v souladu s přijímacími kritérii (IOM, 2011). Obecně migranta definuje IOM (2011) jako jakoukoliv osobu, pohybující se skrze mezinárodní hranice nebo uvnitř státu z místa svého narození nebo místa trvalého pobytu. Vzhledem k tomu, že v rámci námi sledovaného období prošla ČR několika legislativními proměnami, je potřeba přiblížit, jaké metodické změny v legislativě se týkaly právě migrační politiky (respektive, zahraniční migrace). V ČR se metodika upravovala v důsledku legislativních změn, které souvisely s koncem komunistického vládnutí a rozpadem ČSR.

První podstatnou změnou z legislativního aspektu byl rok 2000, kdy vstoupil v platnost nový zákon 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území ČR. Do roku 2000 bylo podle zákona rozlišováno mezi krátkodobým (do 180 dní), dlouhodobým (nad 180 dní) a trvalým pobytem. Začátkem platnosti tohoto zákona bylo vymezeno vízum nad 90 dní. Tento zákon také umožnil cizincům, aby po deseti letech dlouhodobého pobytu v ČR žádali o trvalý pobyt, které nebylo možné do té doby získat. Dle předchozího zákona č. 123/1992 o pobytu cizinců na území České a Slovenské federativní republiky dlouhodobý pobyt následně nevedl k trvalému usídlení a cizinci neměli možnost ani žádat o státní občanství (Barša, Baršová, 2005). Díky zavedení výše zmíněného zákona se statistiky více přiblížily realitě.

Rok poté nastala další změna, tentokrát ve statistické definici pojmu *obyvatelstvo*. Od roku 2001 byly tedy do obyvatelstva ČR ve statistice zahraniční migrace a SLDB zahrnováni také azytlanti a cizinci s vízem nad 90 dní, kteří zároveň překročili délku pobytu v ČR nad 1 rok (ČSÚ, 2016d). Bylo tak rozhodnuto na základě *Doporučení OSN ke statistice zahraniční migrace*. Do roku 2001 byli do obyvatelstva ČR počítáni pouze obyvatelé s trvalým místem pobytu na území ČR. Logicky, muselo k legislativní změně dojít také v roce 2004, kdy ČR vstoupila do EU. V tomto roce opravdu došlo k další podstatné změně, jak legislativní, tak definiční. Vzhledem k migrační politice a právům EU v oblasti volného pohybu osob bylo nutné, aby ČR vymezila kategorie cizinců s různým pobytovým režimem – mezi stěhující se osoby se zařadily také občané EU i jejich rodinní příslušníci s povolením k obvyklému pobytu a cizinci z třetích zemí s dlouhodobým pobytem (ČSÚ, 2010a). Od roku 2011 jsou také pro zpřesnění statistických výstupů pro stanovení počtu cizinců s povoleným pobytem na území ČR používána nová kritéria. Cílem je zpřesnění statistických údajů. V roce 2007 byla přijata restriktivní novela zákona o pobytu cizinců, která upravovala získání povolení k trvalému pobytu. Novela byla zavedena z důvodu rostoucího počtu sňatků mezi cizinci a českými občany. Zákon povoloval rodinným příslušníkům českého občana nebo občana EU získat povolení k trvalému pobytu až po dvou letech legálního pobytu na území ČR (Drbohlav, 2007). Ve stejném roce byl zaveden také

system zelených karet¹ (vstoupil v platnost až v roce 2009). Tento systém podporoval krátkodobou legální pracovní migraci. Jeho cílem bylo zaplnit poptávku po pracovní síle v průmyslových společnostech. V dnešní době je zaměstnávání cizinců z třetích zemí kromě systému zelených karet možné také skrze povolení k zaměstnání a systému modrých karet. Ty jsou určeny cizincům z třetích zemí s ukončeným vysokoškolským vzděláním, kteří mohou žít, pracovat a cestovat na území EU. Právo na trvalý pobyt však neumožňují (Horáková, 2010).

Poslední legislativní změnou zůstává přenesení působnosti v některých oblastech z policie na Ministerstvo vnitra, z roku 2011. Jedná se především o rozhodování o udělení dlouhodobého víza nad 90 dní; dlouhodobých pobytů u občanů třetích zemí a o agendu přechodných pobytů u občanů EU a jejich rodinných příslušníků. Tuto poslední změnu legislativy reflektují data až od roku 2013. Tato změna však neovlivňuje sběr nebo analýzu dat ani na ČSÚ, ani v této diplomové práci, proto je tato změna považována za méně podstatnou. Podstatná je však metodická změna z roku 2008 ve změně získávání dat v oblasti zahraniční migrace. ČSÚ do roku 2007 získával data o zahraniční migraci z Cizineckého informačního systému, od roku 2008 je tímto zdrojem dat Informační systém evidence obyvatel ISEO² (ČSÚ, 2010a).

¹ Systém zelených karet – doklad, který zahrnuje jak povolení k zaměstnání, tak i povolení k pobytu (Ministerstvo vnitra, 2015).

² Informační systém evidence obyvatel (ISEO) patří mezi základní informační systémy veřejné správy a jeho účelem je zpracovávání údajů o obyvatelích ČR. Správcem informačního systému evidence obyvatel je Ministerstvo vnitra (Ministerstvo vnitra ČR, 2014).

4 PŘÍČINY A DŮSLEDKY ZAHRANIČNÍ MIGRACE

Migrace je komplexně podmíněný proces, který je zároveň příčinou i důsledkem prostorových změn v organizované společnosti. Jak už bylo řečeno, primárním motivem migrace osob nebo skupin je zlepšení jejich životních podmínek. Faktory, které však vedou k migraci jsou různorodé. Tyto faktory jsou zkoumány z pohledu mnoha teorií, které studují motivy migrace, charakteristiku migrace a jiné. Mezi nejznámější teorie zabývající se motivy zahraniční migrace patří například: neoklasický ekonomický přístup, model *push a pull* faktorů, teorie dvojího trhu, teorie světového systému, teorie migračních sítí, koncept transnacionalizace nebo teorie migračních systémů (Drbohlav, Uherka, 2007). Každá z teorií navrhuje vlastní příčiny a důsledky migrace, které jsou pro ni typické (jedná-li se o teorii ekonomickou, sociologickou atd.). Následující kapitola má za cíl některé z migračních teorií představit a stručně popsat.

4.1 Teoretické přístupy související s migrací

Jednotlivé migrační teorie se od sebe liší tím, která příčina je podle nich hlavní ve vzniku mezinárodních migračních proudů a na které otázky hledají tyto teorie vysvětlení. Dle Drbohlava a Uherky (2007) většina migračních teorií však teoriemi ani prakticky nejsou, jelikož pozbývají hlavní kritéria teorií, a to: nemají obecnou platnost; jejich jednotlivé části nejsou logicky provázány a nemají zároveň explanační a predikční charakter. Migrační teorie jsou tedy spíše jakýmsi koncepty, perspektivami a modely, na které je možné pohlížet z mnoha úhlů. Za další nedostatek migračních teorií/konceptů bychom mohli považovat nedostatečné zohlednění sjednocování rodin při samotném jevu migrace a upřednostňování ekonomických teorií. Stejně tak se migrační teorie věnují spíše imigraci než emigraci a mají v povaze vztahovat migrační trendy spíše na muže než na ženy. I přes zřejmé nedostatky migračních teorií, prozatím neexistuje žádná sjednocená teorie ani disciplína, která by určitý koncept unifikovala. Níže popsané teorie jsou proto mezi dlouhodobě standardně používanými.

Neoklasický ekonomický přístup obecně vztahuje migrační toky k velikosti nabídky a poptávky po pracovní síle v různých regionech světa. Jedinec migruje pro zlepšení kvality života, kdy jeho hlavním cílem jsou zisky, které převládají nad ztrátami, které byly vyprodukovány během migrace. Obecně se neoklasické přístupy zaměřují na příjmové rozdíly, podmínky zaměstnání a náklady na migraci. Hlavním cílem migrace je maximalizace zisku – možnost být zaměstnán a dobře zaplacen (Vojtková, 2005). Přístup díky těmto předpokladům počítá s migračními toky z chudých regionů do bohatých.

Z neoklasických ekonomických přístupů vychází také teorie *push a pull faktorů*. Zde je zahraniční migrace představena dle faktorů, které jednak nutí obyvatele odejít ze země původu a faktorů, které lidi přitahují do cílové země (Brázová, 2011). Mezi *push-faktory* (nutící obyvatele migrovat), které mají vliv na migraci můžeme obecně zahrnout ekonomickou, politickou nebo náboženskou situaci v zemi původu, demografický růst, přírodní katastrofy a environmentální problémy, porušování lidských práv, nedostatek

příležitostí na pracovním trhu a jiné. Na druhé straně jsou zde *pull-faktory* (přitahující obyvatele), mezi které patří například pracovní příležitosti, bezpečnost, lepší životní podmínky, rodinné svazky, politické svobody a další prvky, které zadržují cílovou oblast.

Další teorií, která se začleňuje do ekonomických přístupů je *teorie dvojího trhu*. Teorie rozlišuje mezi dvěma hlavními pracovními sektory ve vyspělých zemích. Primární pracovní sektor, ve kterém pracuje kvalifikovaná pracovní síla a sekundární pracovní sektor, méně atraktivní, s nižšími mzdami a nekvalifikovanou pracovní silou. Migraci vyvolává poptávka po pracovní síle v primárním pracovním sektoru (Drbohlav, Uhrek, 2007). Příčinou migrace jsou tedy spíše *pull-faktory* v cílové zemi, které migranty do oblastí přitahují.

Nové ekonomické přístupy předpokládají, že migraci nelze vysvětlit pouze příjmovými rozdíly mezi jednotlivými regiony světa, ale počítají také s jinými faktory migrace. Mezi ně patří: stálé zaměstnání a podmínky pro rozvoj podnikání; rozhodnutí migrovat nezáleží jen na jedinci, ale už na větší skupině osob – většinou rodin a maximalizace příjmu, ale zároveň minimalizace rizik, které se při migraci mohou vyskytnout. Právě riziko je dle nových ekonomických přístupů hlavní bariérou mezinárodní migrace (Vojtková, 2005). Důležitá je maximalizace příjmu, ale už pro celou skupinu osob (nejen pro jednotlivce jako v neoklasických ekonomických přístupech). Proto nemusí dle tohoto přístupu migrovat celá skupina osob (rodina), ale pouze několik členů, maximalizace příjmu skupinu však může být naplňována například *remitencemi*.

Wallersteinova *teorie světových systémů* vychází z obecných makro modelů sociálního, ekonomického a politického vývoje. Rozděluje svět na centrum a periferii, mezi kterými proudí obousměrné toky migrantů. Světové trhy a ekonomická globalizace vedou ke kapitalistickému rozvoji, který vybízí firmy k přemísťování svých poboček do periferie. Tam jsou přitahujícími *pull-faktory* levná pracovní síla, nízká cena pozemků, lepší dostupnost pro nové trhy a levnější suroviny (Massey a kol., 1993). To vede k mezinárodní migraci. Dnes vidíme teorii světových systémů v mezinárodních společnostech přesouvajících své pobočky do rozvojových států, historicky však byl model centrum – periferie prezentován v podobě kolonizace od 16. století.

Ze spíše sociologického hlediska na migraci pohlíží *teorie migračních sítí*. Pro migraci jsou podle tohoto konceptu důležité především mezilidské vztahy, které spojují migranta v cílové zemi s jeho původní komunitou. Migrační síť zvyšují pravděpodobnost migračního pohybu, protože náklady a rizika vynaložené na každou další migraci se snižují (Vojtková, 2005). Teorii světových systémů a teorii migračních sítí spojuje *teorie migračních systémů*. Faktorem migrace je podle tohoto konceptu především historická spojitost mezi státy (kulturní, post-koloniální nebo technologické vazby). V tomto případně se nejedná pouze o migraci osob, ale také migraci zboží a kapitálu (Rogaly, B., 2015). Příkladem takového vztahu může být dnes mezinárodní interakce mezi Francií a Marokem.

Poslední zmíněnou teorií je *koncept transnacionalizmu*. Základem teorie je důraz na různorodé, migrační propojení přeshraničních vztahů mezi jednotlivci a skupinami. Tato interakce přináší pevné vztahy díky ekonomickým, politickým a sociálně – kulturním aktivitám těchto jedinců (Drbohlav, Uherek, 2007). Velmi dobrým příkladem tohoto konceptu mohou být meziuniverzitní výměny studentů.

4.2 Příčiny a důsledky zahraniční migrace do ČR

Území dnešní ČR bylo z dlouhodobého historického hlediska až do začátku 19. století imigrační oblastí (dále viz kapitola 5.1). ČR byla z pohledu imigrantů atraktivní především z hlediska pracovní migrace. Důvodem byl problém nedostatku domácí pracovní síly, která nedokázala pokrýt poptávku pracovního trhu. Faktory, které nekompatibilitě pracovního trhu napomáhaly byly dle Večerníka (2009) následující; vzdělávací systém nedokázal reagovat na potřeby trhu práce; poměrně štědrý systém sociálních dávek a podpor a relativně nízká pracovní mzda v některých odvětvích, která nemotivovala lidi pracovat. V dnešní době jsou motivy zahraniční migrace do ČR nejčastěji ekonomického charakteru. Důležitým *pull-faktorem*, který migranty do ČR přitahuje i dnes je trvalá poptávka po zahraniční pracovní síle, která přichází zejména z hlavního města Prahy, jiných velkých měst a z okolí průmyslových zón (ČSÚ, 2007).

Dopady migrace na českou společnost nejsou jednoznačné. Pro tuto studii neexistují jednotná data ani informace, ze kterých by se dalo vycházet. Dle Drbohlava (2004) není kulturní a demografický dopad zahraniční migrace na společnost v ČR tak významný, a to především kvůli absenci některých typických rysů migrace, které jsou známé z tradičních vyspělých imigračních zemí. Drbohlav zmiňuje například nepřítomnost výrazných územních koncentrací migrantů uvnitř regionů nebo měst, jako je tomu v typických cílových zemích imigrantů (až na známé výjimky jako ruská komunita v oblasti Karlových Varů nebo komunita Vietnamců v Praze). V ČR je zahraniční migrace z hlediska demografických dopadů schopná maximálně zachovat velikost populace, nedokáže však zabránit demografickým jevům jako například stárnutí populace nebo zvýšení přirozeného přírůstku obyvatelstva (Drbohlav, 2010). Dle Beaujota (2003) zahraniční migrace může pouze zaplnit mezery na trhu práce nebo udržet počet obyvatel země, tak jako výše zmiňuje Drbohlav. Z demografického ani kulturního hlediska zatím nemá zahraniční migrace na českou společnost zásadní vliv. Z ekonomického pohledu je však zahraniční migrace prospěšná, především pak ve velkých městech, kde je velkým přínosem pro tamní ekonomiku.

5 VÝVOJ ZAHRANIČNÍ MIGRACE NA NAŠEM ÚZEMÍ V PRŮBĚHU 20. STOLETÍ

V historii bylo české území hojně zasaženo migrací. Ať už se jednalo o příchod Slovanů v 6. století, příchod Němců ve 12. a 14. století nebo vlny kolonistů ze západní Evropy ve 13. a v průběhu 16. století, skupiny těchto migrantů měly na vývoj české společnosti značný dopad. Nicméně do počátku 20. století neexistovala migrační statistika, údaje ohledně bilance zahraniční migrace byly spíše odhadované. Tato data (pouze ukazatel migračního salda) byla založena na tzv. *diferenční metodě*, kdy intenzita migrace byla spočtena z rozdílu mezi bilancí přirozené reprodukce a výsledky sčítání lidu. Díky této metodě bylo zjištěno, že koncem 19. a začátkem 20. století měla zahraniční migrace spíše emigrační charakter – migrační saldo v letech 1850 – 1914 odpovídalo hodnotě -1538 (Srb, 2004). Počátek 20. století není z pohledu zahraniční migrace na naše území nikterak význačný, až vznik ČSR a první světová válka zahraniční migraci otevřeli dveře. Po skončení první světové války a vzniku ČSR (1918) bylo naše území ovlivněno především návratem reemigrantů, vojáků a případně vězňů z koncentračních táborů. Ve třicátých letech do ČSR přicházeli také němečtí obyvatelé, jež byly motivováni nepříznivými politickými podmínkami v Německu po nástupu nacismu (Drbohlav, 2010). Údaje ze sčítání lidu z roku 1930 hovoří o tom, že na našem území žilo v tomto roce pouze 300 tisíc osob narozených v zahraničí (asi 3 % celkového obyvatelstva). Tyto osoby znamenaly pozůstatek historického státního útvaru Rakousko – Uhersko, jelikož většina byly osoby narozené v zemích bývalé rakousko – uherské monarchie (Kučera, 1994). Následující podkapitoly se podrobněji věnují zahraniční migraci ve 20. století rozčleněného na dvě hlavní části – období před druhou světovou válkou a období mezi lety 1945 a 1989.

5.1 Období před druhou světovou válkou

Etapa významnějšího stěhování v rámci zahraniční migrace přinesla především politicky či ekonomicky motivované regulace ze strany československého státu. Data, která by zahraniční migraci sledovala podrobněji byla zavedena až od roku 1954. Československý stát byl po svém vzniku k cizincům velmi shovívavý a pro uprchlíky a bezdomovce vydával tzv. Nansenovy průkazy. Tyto průkazy byly jakousi obdobou cestovních pasů, které se vydávaly osobám bez státní příslušnosti nebo těm, u kterých státní příslušnost nešla zjistit. První regulaci ze strany státu přinesl rok 1928, kdy byl přijat zákon na ochranu pracovního trhu, který nařizoval podnikatelům žádat o zvláštní povolení pro zaměstnance ze zahraničí (Baršová, Barša, 2005). V roce 1935 přišla další regulace pro zahraniční migranty. Cizinci tak nově museli žádat o povolení k pobytu, pokud na našem území překročili délku pobytu dva měsíce. Tento zákon dal základ pro kontrolu zahraniční migrace tak, jak ji známe dnes.

Jako důsledek Mnichovské dohody³ byly v roce 1938 zpřísněny podmínky také pro uprchlíky, kteří museli žádat o povolení k pobytu (Drbohlav, 2010). Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 se na naše území přemístilo dvě až tři sta tisíc mladých osob. Tato migrace byla motivována především ekonomicky, většina byla zahraniční dělníci z ostatních okupovaných zemí Evropy (Bade, K.-J., 2005). Tabulka 1 přináší počty mezinárodní migrace na českém území v meziválečném období, tedy mezi roky 1920 a 1939 v pětiletých periodách. Údaje o zahraniční migraci v ČSR pramení z průběžné registrace vydávání vystěhovaleckých pasů a z policejní evidence.

Tab. 1.: Mezinárodní migrace v ČSR v letech 1920 – 1939.

OBDOBÍ	IMIGRACE	EMIGRACE	MIGRAČNÍ SALDO
1920 – 1924	50 550	110 690	-60 190
1925 – 1929	12 635	45 415	-32 780
1930 – 1934	6 380	16 960	-10 580
1935 – 1939	72 360	56 980	15 380
CELKEM	141 875	230 045	-88 170

Zdroj: Drbohlav, 2010, vlastní zpracování

Jak je vidět z tabulky 1, migrační saldo v období od vzniku ČSR vykazovalo záporné hodnoty, které byly zapříčiněny spíše převládající emigrací z území ČSR. V prvním sledovaném pětiletém období (1920 - 1924) emigrovalo z ČSR zhruba 111 tisíc obyvatel. Většina z nich odcházela do USA nebo Kanady v důsledku první světové války. Počet těchto emigrantů se však v dalších obdobích výrazně zmenšil. Mezi lety 1925 – 1929 odešlo z ČSR už pouze asi 45 tisíc obyvatel. Důvodem nebyly pouze již zmíněné regulační aktivity ze strany československého státu, ale také zpřísnění migrační politiky USA a Kanady (Srb, 2004). Jak už bylo řečeno, v období po první světové válce imigrovali na naše území především reemigranti nebo lidé navracející se domů, což jim předchozí válečné období nedovolilo. Po nastavení několika regulací ze strany státu se začátkem třicátých let počet imigrantů ještě snížil (v období let 1930 – 1934 přišlo pouze 6 380 imigrantů). Jediným obdobím, které zaznamenalo vyšší počty imigrantů než emigrantů bylo v letech 1935 – 1939. Příčinou bylo zaprvé osídlování pohraničních oblastí ČSR v rámci podepsání Mnichovské dohody a podstoupení těchto území Německé říši. Do pohraničí se začali přesídlovat obyvatelé s německým původem, kteří byly usazeni v oblastech jižní, východní a jihovýchodní Evropy, mimo hranice Německa. Předpokladem bylo přesídlení, respektive vyhnání a deportace místních obyvatel. Odhaduje se, že na území ČSR byly tehdy přesídleny statisíce Němců (Bade, K.-J., 2005). Druhou příčinou bylo přemísťování vojsk v rámci začátku druhé světové války. Celkové hodnoty zahraniční migrace na území ČSR vidíme

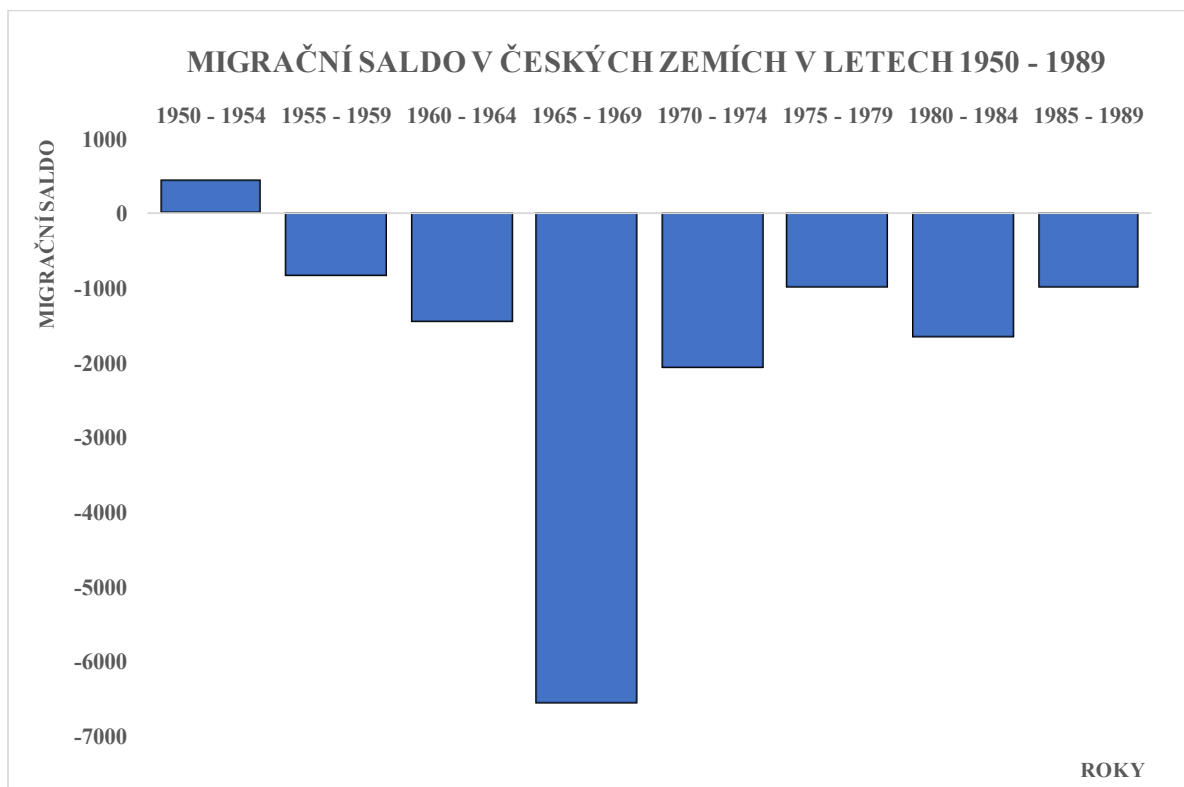
³ Mnichovská dohoda – dohoda mezi Německem, Itálií, Francií a Velkou Británií o odstoupení pohraničních území Československa Německu. Byla dojednána 29. září 1938 v Mnichově (Wikipedia: The Free Encyclopedia, 2016a)

v tabulce 1. Celkově do ČSR mezi lety 1920 a 1939 imigrovalo 141 875 a odešlo 230 045 osob. Velká část emigrace i imigrace (nejen na území ČSR) byla často motivována událostmi obou světových válek a nastavením politických a společenských systémů v celé Evropě.

5.2 Období mezi lety 1945 – 1989

Nové geopolitické uspořádání v Evropě po druhé světové válce bylo dle Černíka (2004) přesným příkladem toho, jak může být politická situace hlavním faktorem formující trendy mezinárodní migrace. Navzdory tomu, že data o mezinárodní migraci v období druhé světové války a brzy po jejím skončení nebylo možné přesně zaznamenat, odhaduje se, že jen na území ČSR migrovalo v letech 1945 – 1947 celkově více než pět milionů osob (Horáková, 2000). Druhá polovina 20. století byla na území ČSR celkově charakteristická emigrací. Na obrázku 1 můžeme vidět, že imigrace převládala pouze v období 1950 – 1954, a to ne příliš významně. V ostatních obdobích vykazuje migrační saldo záporné hodnoty. Imigrace v těchto letech nebyla nikterak výrazná, nicméně kvůli vízové politice státu, kterým se zahraniční migrace řídila, byla emigrace téměř nemožná.

Důvodem emigračního charakteru zahraniční migrace byla samozřejmě poválečná situace a politické systémy, které na našem území ve druhé polovině 20. století vládly. ČSR ztratila v tomto období velké množství obyvatelstva (jednalo se zejména o uprchlíky před režimem, vysídlené obyvatelstvo nebo osoby, které odmítly v ČSR nadále setrvávat), které nedokázala dostatečně vykompenzovat zahraničními imigranty.

Obr. 1: Migrační saldo v Českých zemích v pětiletých obdobích let 1950 – 1989.

Zdroj: Drbohlav, 2010, vlastní zpracování

Po druhé světové válce přišla nejprve návratová imigrace reemigrantů a to ve dvou vlnách. První vlna zahrnovala vysídlené české obyvatelstvo, přeživší osoby koncentračních táborů a pracující osoby z Německa. Druhá vlna již byla organizovaná státem. Tato vlna reemigrace nezahrnovala však pouze československé občany, ale také ostatní imigranty. Mezi nejpočetnější skupinu reemigrantů patřily obyvatelé z Volyně⁴ (asi 33 tisíc osob), reemigranti z Rumunska (21 tisíc osob převážně slovenského původu) a dále osoby, které dříve emigrovaly do USA, Ruska a jiných zemí. Přivedení reemigranti ze zahraničí měli státem značně zjednodušenou situaci – byla jim poskytnuta profesní uplatnění na trhu práce, podíl na zkonfiskovaném majetku nebo zisk živností. Odhaduje se, že v obou vlnách se na naše území vrátilo, respektive imigrovalo, kolem 200 tisíc osob (Baršová, Barša, 2005). Mezi imigranty, kteří v tomto období přišli na naše území, byli také Řekové, jež ze země vyhnala občanská válka probíhající v letech 1946 – 1949. ČSR poskytlo azyl asi 14 tisícům těchto uprchlíků, kteří se usadili zejména na severní Moravě. Mnoho z nich na našem území zůstalo dlouhodobě i po skončení občanské války (Otčenášek, 2003). Velký počet osob imigroval do ČSR také z Bulharska, a to ve dvou vlnách – asi 12 tisíc Bulharů přišlo v letech 1946 – 1947 a 4 tisíce v roce 1954 (Horáková, 2000). Mezi imigrujícími do ČSR patřili také obyvatelé bývalé Jugoslávie. Nejen, že se do ČSR v šedesátých letech navrátili českoslovenští občané, ale díky vřelým politickým vztahům imigrovali do ČSR také studenti a pomocné síly (což byl však vzájemný jev). Nejvyšší počet jugoslávských obyvatel imigroval do ČSR v druhé polovině šedesátých let, kdy se Jugoslávie stala jakýmisi dveřmi na západ. Tak u nás získala spousta firem zakázky, se kterými přišli také jugoslávští dělníci (zejména Srbové a Chorvati). Celkově k nám z Jugoslávie od poloviny šedesátých let do roku 1989 imigrovaly stovky až tisíce jedinců (Otčenášek, 2003). Poslední významnější skupinou imigrantů přicházející na naše území v padesátých a šedesátých letech byli Romové. Asi 13 tisíc Romů se usadilo zejména ve slovenském pohraničí (Pavelčíková, 2004). Mezi zahraniční imigranty bychom mohli počítat také Slováky, jejich migrace však byla tehdy vedena jako migrace vnitřní. Zahraniční migrací se Slovenskem se nicméně věnuje kapitola 5.3.

Po únorovém vítězství komunistické strany a připojení ČSR k sovětskému mocenskému bloku byla migrační situace opět odrazem politického a společenského uspořádání země. S ohledem na charakter ekonomického vývoje (který byl politicky ovlivněn), kdy bylo dokončeno znárodnění v průmyslových oblastech jako výroba a služby, proběhlo znárodnění zemědělství, nebylo možné vyvíjet vnější migrační tlaky. Přechod hranic pro československé obyvatele (tedy emigrace) byl také téměř neuskutečnitelný vzhledem k opatřením jako byla zaminovaná pole nebo vystavění drátěných plotů podél hranic. Vízová politika státu, která byla komunistickou stranou nastavena, nedovolovala vycestování do nesocialistických zemí (a pokud, tak velmi omezeně). Nezákonné opuštění

⁴ Volyňští Češi – etničtí Češi či jejich potomci usazení od druhé poloviny 19. století ve Volyni, kteří dříve obývali carské Rusko. Po válce se otevřely dveře reemigraci Volyňských Čechů do Československa na základě mezistátní dohody (Wikipedia: The Free Encyclopedia, 2016b)

země bez úředního povolení znamenalo ztrátu československého občanství a trest vězení (Migrace online, 2009). Tato situace trvala dle Drbohlava (2010) až do šedesátých let, kdy bylo cestování do západních zemí uvolněno. Tomu napovídá také obrázek 1, že v rozmezí let 1965 – 1969 emigrovalo z Českých zemí nejvíce osob, migrační saldo vykazuje v těchto letech nejnižší hodnoty (- 6 546). Důvodem však nebylo pouze uvolnění cestování, ale také události, které se v roce 1968 odehrály.

Díky těmto státním opatřením převládala v poválečných letech 1948 – 1949 v ČSR nelegální emigrace. Právě ta je velmi špatně měřitelná i v dnešní době. Nejvyšší odhady o zahraniční migraci však napovídají, že v letech 1948 – 1989 migrovalo v rámci ČSR (legálně i nelegálně) asi 550 tisíc osob (Srb, 2004). Cílové země emigrantů byly především západní demokracie jako USA, Kanada, Velká Británie, případně pak Rakousko nebo Německo. V sedmdesátých a osmdesátých letech převažovali emigranti s nízkým věkovým průměrem a vyšší kvalifikací. Dle Drbohlava (2010) převládala velmi silně nelegální emigrace, legálně odešlo z ČSR nejvíce osob v roce 1967 (asi 13 tisíc).

K imigraci do komunistické ČSR přispěla také ekonomická situace, která se téměř celou druhou polovinu 20. století potýkala s nedostatkem pracovních sil. Ve srovnání s přirozeným přírůstkem byla migrační bilance po celé poválečné období záporná, což byl důsledek především již zmíněné nelegální emigrace. Imigrace byla jednak poměrně regulovaná ze strany státu a jednak nepříliš významná – jednalo se zejména o sjednocování rodin československého obyvatelstva (Černík, 2004). Vzhledem k nedostatku pracovních sil byl však stát v šedesátých a sedmdesátých letech nucen nastavit aktivnější imigrační politiku. Na základě mezinárodních dohod se socialistickými zeměmi imigrovalo do ČSR značné množství zahraničních pracovníků. Jednalo se o pracující zejména z Polska, Vietnamu, Kuby, Jugoslávie, Mongolska nebo Maďarska (Fiala, Kunc, Toušek, 1999). Po roce 1989 došlo k velkému snížení pracovních aktivit těchto cizinců, avšak přítomnost pracujících z některých zemí je významná dodnes (hlavně z Vietnamu a Polska – viz kapitola 7).

Po roce 1968 nastala opět éra nadprůměrné nelegální emigrace. Důvodem byla okupace ČSR vojsky Varšavské smlouvy⁵. Údaje nejsou opět oficiálně podloženy a prameny o počtech emigrantů se různí. Počty se odhadují mezi 104 – 127 tisíci emigranty v letech 1968 – 1972 (Kučera, 1994 a Vaculík, 2002). Nelegální emigrace probíhala i v osmdesátých

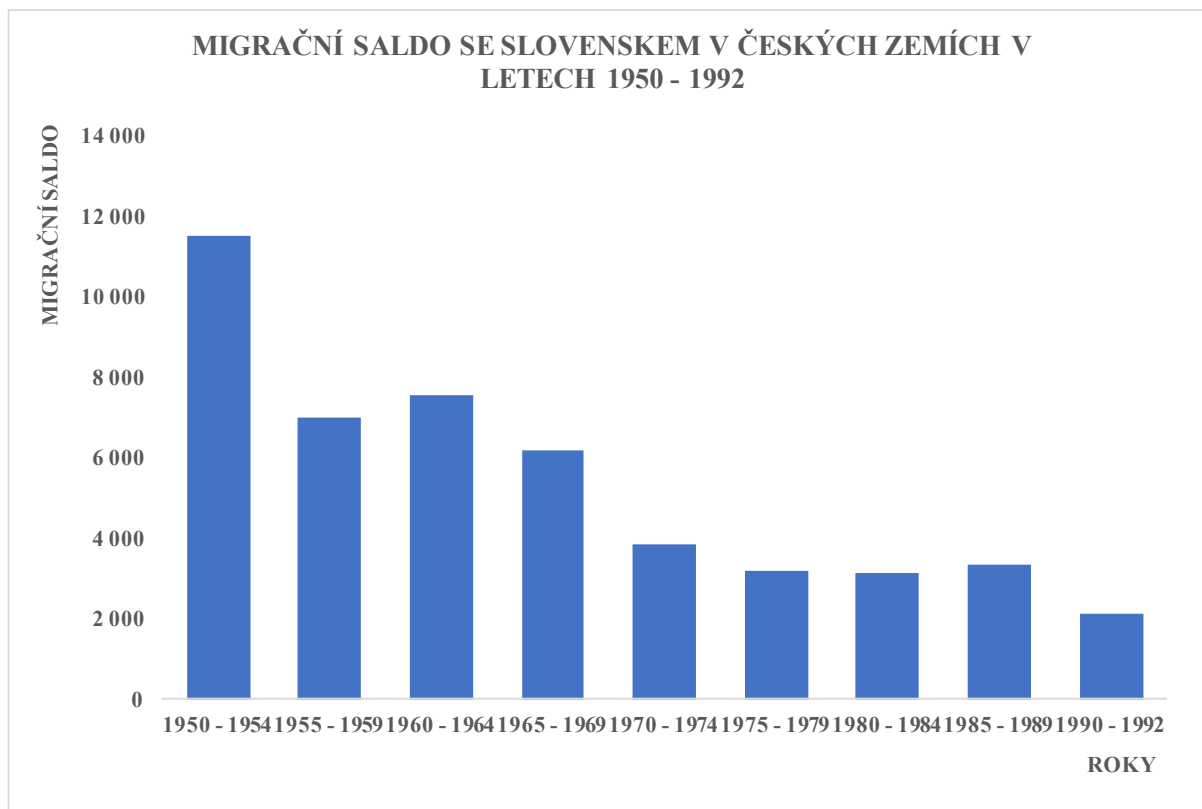
⁵ Okupace ČSR vojsky Varšavské smlouvy - Invaze vojsk Varšavské smlouvy do ČSR byl vojenský vpád vojsk pěti komunistických zemí Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem na žádost konzervativního křídla Komunistické strany Československa. Došlo k potlačení československého pokusu o reformu socialismu – tzv. Pražského jara. Došlo k zatčení a internaci československých vedoucích představitelů. Vojska SSSR zde zůstala až do roku 1991 (Wikipedia: The Free Encyclopedia, 2016c).

letech, důvodem odchodu obyvatel do zahraničí byly lepší pracovní podmínky a politická situace v ČR.

5.3 Migrace se Slovenskem

Migrace se Slovenskem má neobvyklé postavení, vzhledem k tomu, že do roku 1992 byla migrace mezi Českými zeměmi a Slovenskem posuzována jako vnitřní migrace⁶. Toto stěhování bylo díky minimálním administrativním bariérám a opatřením velmi rozsáhlé. Migrace probíhala v obou směrech, odhaduje se, že mezi lety 1945 a 1992 migrovalo 1,2 milionu osob, přičemž migrační zisk pro území ČR byl kolem 300 tisíc osob (Drbohlav, 2010). To potvrzuje také obrázek 2. V období let 1950 až 1992 bylo migrační saldo vzhledem k ČR na pozitivní úrovni. Hlavní vlna migrace probíhala bezprostředně po druhé světové válce, a poté v padesátých letech (viz obrázek 2). Některé osoby byly navrátnější se ze zahraničí, zejména z Maďarska, Rumunska, Jugoslávie a Francie. Hlavním důvodem příchodu imigrantů ze Slovenska na naše území byl odsun Němců ze západních Čech a nedostatek pracovních sil v průmyslových odvětvích. V padesátých letech se Slováci usazovali především v českém pohraničí a v oblastech rozvoje českého průmyslu – Ostravsko, Podkrušnohoří – tam směřovalo asi 60 % všech migrantů ze Slovenska (Prokop, 1998). Značná byla imigrace slovenských občanů také v šedesátých letech, kdy na naše území imigrovalo celkově přes 35 tisíc lidí ze Slovenska. Dle Scheua (2011) se nejvíce Slováků v tomto období usadilo v okrese Karviná. V osmdesátých letech se pro slovenské imigranty stala atraktivní Praha, vzhledem ke své přitažlivosti hlavního města – pracovním příležitostem a administrativním a politickým funkcím. Obrázek 2 představuje hodnoty migračního salda mezi Českými zeměmi a Slovenskem v letech 1950 – 1992. I přesto, že byli po rozpadu Československé Federativní republiky (dále jen ČSFR) Slováci považováni za cizince, jejich pobyt na našem území a podmínky na pracovním trhu značně liberální. Jednak nemuseli žádat o povolení k dlouhodobému pobytu a také nepotřebovali pracovní povolení. Nutná byla pouze registrace zaměstnavatelem na úřadu práce (Drbohlav, 2010).

⁶ Vnitřní migrací rozumíme změnu obce (v Praze změnu základní sídelní jednotky) trvalého bydliště osoby na území ČR (ČSÚ, 2016b).

Obr. 2: Migrační saldo se Slovenskem v Českých zemích v pětiletých obdobích let 1950 – 1992.

Zdroj: Srb, 2004

6 ZAHRANIČNÍ MIGRACE PO ROCE 1989

Zahraniční migrace byla v samostatné ČR ovlivněna mnoha různými faktory. Mezi ně patří; pracovní migrace za socialismu; dožívání starého vízového režimu (možnost bezvízového styku s některými zeměmi bývalého socialistického bloku); rodinné vazby a jazyková blízkost (především pak pro Slováky a Ukrajince); ekonomické příležitosti a poptávka po levné pracovní síle (Drbohlav, 2010). Před rokem 1989 byla migrace silně ovlivněna nejen politickými opatřeními, ale také přítomností fyzické bariéry železné opony. Migrační politika se v ČSFR řídila Zákonem o pobytu cizinců na území ČSFR, z které pak vycházela migrační politika samostatné ČR. Cizinec v té době mohl přijet do ČR jako turista a až poté si hledat práci a požádat o povolení ke krátkodobému pobytu do šesti měsíců, případně o povolení k dlouhodobému pobytu do jednoho roku. Trvalý pobyt bylo v té době poměrně složité získat, prakticky jedinou legální možností byl sňatek s českým občanem (Burša, Buršová, 2005).

Po pádu železné opony a rozpadu sovětského bloku se stala zahraniční migrace legální a ČR se stala zemí imigrační. Do první poloviny devadesátých let nebyla zahraniční migrace ze strany státu výrazněji usměrňována (s výjimkou nelegální migrace a azylové politiky), v druhé polovině devadesátých let začala být patrná tendence přistěhovalectví do ČR regulovat. Zlomovým okamžikem se stala polovina devadesátých let, kdy ČR začala zvažovat vstup do EU – migrační politika se v té době začala podobat té evropské (Barša, Baršová, 2005). Údaje o zahraniční migraci po roce 1989, respektive 1993 má za úkol poskytovat ČSÚ a Ministerstvo vnitra ČR. Cizinci jsou evidováni dle délky a účelu pobytu na našem území dle Zákona č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území ČR, ve znění přepisu ze dne 1. 11. 2005.

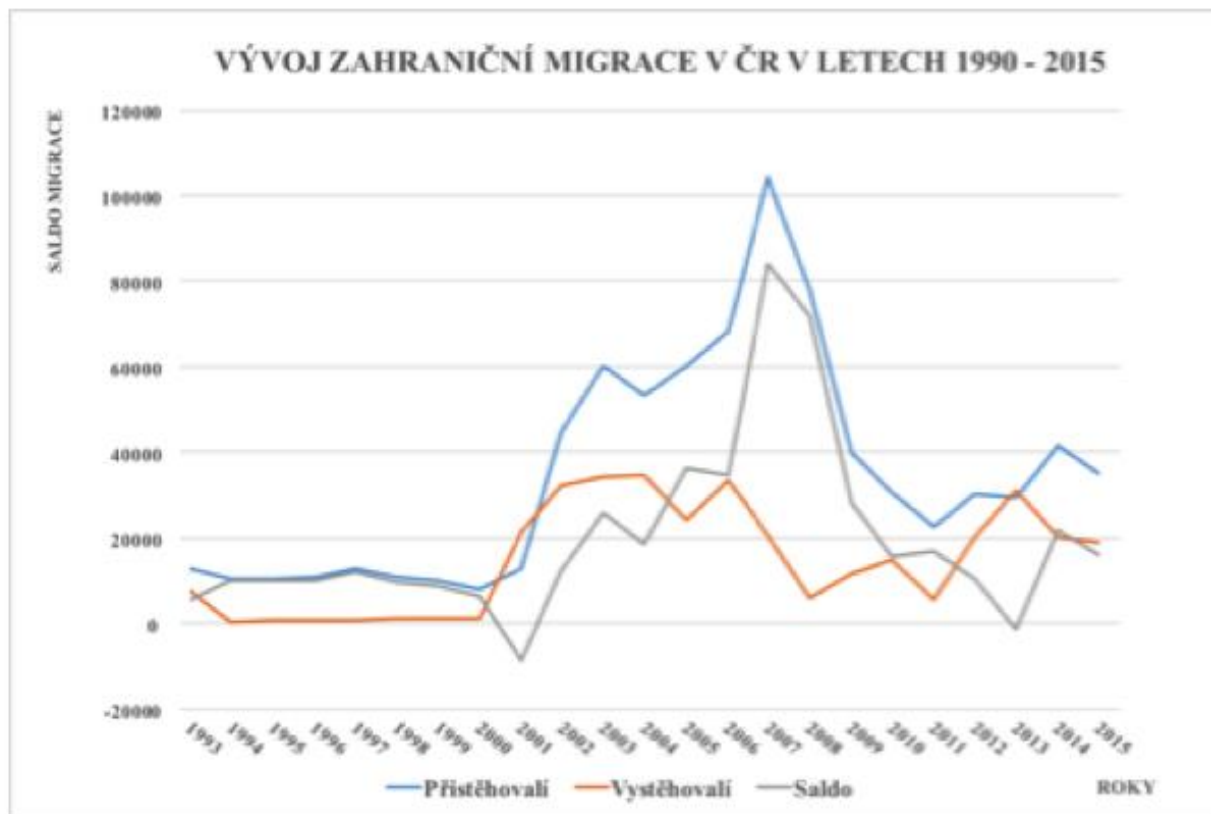
Co se týče sběru dat ohledně zahraniční migrace po roce 1989, data od roku 1990 poskytuje ČSÚ na základě SLDB. SLDB z roku 1991 však počítá pouze s cizinci s trvalým pobytem. Cizinci s vízy nad 90 dní jsou v evidenci obyvatelstva ČR zavedeni až od roku 2001. Spolehlivější údaje poskytuje registr cizinců Ministerstva vnitra, který počty cizinců eviduje skrze průběžné evidence obyvatelstva a informační systém ISEO, které data získávají od informačních systémů cizinecké policie ČR (Holá, 2007). Více konzistentní údaje o počtech cizinců na našem území jsou k dispozici od roku 1993, kdy se ČR stala samostatnou republikou. Problémem je změna statistické definice obyvatelstva. A to v zahrnování cizinců do evidence obyvatelstva a zákon přijatý v roce 2001, kdy jsou do statistiky na Doporučení OSN ke statistice zahraniční migrace zahrnováni také cizinci s vízy nad 90 dní a cizinci s azylem (čili cizinci i s jiným typem pobytu než trvalým, do té doby jen cizinci se změnou trvalého pobytu), jejichž délka pobytu překročila jeden rok, jak již bylo řečeno výše. Údaje jsou díky tomu prakticky neporovnatelné, nicméně jiné údaje nám oficiální zdroje Ministerstva vnitra ČR ani ČSÚ neposkytují, navíc takto se údaje o počtech cizinců na našem území přibližují více skutečnosti. Situace by se také měla změnit zavedením registru obyvatel, který by v budoucnu sloužil mimo jiné jako hlavní a především jednotný zdroj migračních dat.

Dalším problémem je neúplné zahrnutí všech emigrujících obyvatel. Jedná se o značnou část emigrujících, kteří se při dlouhodobém opuštění ČR neodhlásí z evidence obyvatel (Pavlík, 2002). Diplomová práce se však věnuje především zahraniční imigraci obyvatelstva do ČR, proto není tento problém pro potřeby práce posuzován jako příliš významný. Dle ČSÚ (2016d) rozlišujeme v současné době čtyři kategorie cizinců pobývajících na našem území:

- *Občané EU (včetně občanů Švýcarska, Norska, Islandu a Lichtenštejnska) a jejich rodinní příslušníci, kteří jsou registrovaní bez povolení k přechodnému a trvalému pobytu; s povolením k přechodnému pobytu a s povolením k trvalému pobytu*
- *Občané třetích zemí (tzn. cizinci mimo občanů EU, EHP⁷ a Švýcarska) pobývající krátkodobě (do 90 dnů) s vízem i bez víza; s vízy nad 90 dnů; s povolením k dlouhodobému pobytu a s povolením k trvalému pobytu; cizinci se statutem mezinárodní ochrany (azylem); cizinci s udělenou doplňkovou ochranou a cizinci pobývající v rámci dočasné ochrany*
- *Ostatní cizinci bez ohledu na státní příslušnost, mezi něž patří registrovaní žadatelé o mezinárodní ochranu (azyl); žadatelé o dočasnou ochranu a nelegálně pobývající cizinci v ČR*

V souvislosti s rozpadem Sovětského svazu a začleňováním ČR do globalizovaného světa začala mezinárodní migrace po roce 1989 na našem území postupně narůstat. Vývoj zahraniční migrace (migrační saldo, počet přistěhovalých a vystěhovalých) v letech 1990 – 2015 vidíme na obrázku 3. Jak je vidět, zahraniční migrace od roku 1993 změnila svůj charakter ve spíše imigrační. Jedinými roky, kdy bylo migrační saldo v ČR záporné byly roky 2001 a 2013. Záporné migrační saldo v roce 2001 je připisováno legislativním úpravám v tomtéž roce, v roce 2013 se nejedná o významná výkyv nízkého počtu imigrantů, ale spíše o pomalu se zvyšující počet emigrantů, kteří mezi lety 2011 a 2013 emigrovali z ČR. Důvodem mohou být důsledky ekonomické krize v roce 2008, jejíž dopady na ekonomickou a společenskou situaci pocítila ČR až později. Na obrázku lze také jasně vidět legislativní změna v roce 2001, kdy počet přistěhovalých osob stoupl během jediného roku o více než 30 tisíc (z 12 918 v roce 2001 na 44 679 v roce 2002). Tato zvyšující se tendence je viditelná až do roku 2007. Opět zde vidíme dopady ekonomické krize a s ní spojené prudké snížení počtu přistěhovalých na naše území.

⁷ EHP – Evropský hospodářský prostor – v současnosti se skládá z 30 států. 27 zemí EU plus Norsko, Island a Lichtenštejnsko (Evropský parlament – online, 2016)

Obr. 3: Vývoj zahraniční migrace v ČR v letech 1993 – 2015.

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

Co se týče národnostního složení imigrantů, jejich celkový počet vidíme v tabulce 2. Údaje ukazují počet přistěhovalých, kteří na území ČR imigrovali v letech 1991 – 2015. Tabulka přináší přehled prvních deseti zemí, odkud přichází imigrantů nevíce. Jak vidíme, první místo zaujímá Ukrajina, kde počet imigrantů od roku 1991 již přesáhl 200 tisíc. Nejvyšší počet imigrantů do ČR si Ukrajina drží dodnes. Zpočátku devadesátých let byl důvodem migrace rozpad východního bloku a směřování na západ přes region střední Evropy. Kvůli restriktivním opatřením v legislativě mnohým západních zemích se však ČR stala pro tyto migranty cílovou zemí. Druhou nejpočetnější skupinou jsou imigranti ze Slovenska (celkově 165 684 imigrantů), což z hlediska společného historického vývoje je naprosto logické. Zatímco v první polovině devadesátých let převažovala migrace především z Německa, Kanady nebo USA, kdy se jednalo především o reemigraci českých občanů, později začal sílit proud imigrantů z Vietnamu motivovaný především pracovními příležitostmi. Konkrétně se hlavním imigračním skupinám na našem území věnuje kapitola 7.

Tab. 2: Deset nejpočetnějších národnostních skupin imigrantů na území ČR v letech 1991 - 2015.

UKRAJINA	204 510	USA	23 000
SLOVENSKO	165 684	POLSKO	17 748
VIETNAM	69 112	MOLDAVSKO	17 153
RUSKO	56 711	MONGOLSKO	13 194
NĚMECKO	34 504	BULHARSKO	13 089

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

6.1 Vývoj zahraniční migrace dle typu pobytu

Aby byl pohled na zahraniční migraci v ČR úplný, je potřeba se také zaměřit na jiné typy pobytu než trvalé, které cizinci na našem území nabývají. Velkou část cizinců v ČR totiž tvoří právě cizinci s povolením k trvalému pobytu a od roku 2001 se také započítávají do evidence obyvatelstva, společně s těmi, kteří zde od roku 2001 žijí déle než jeden rok. Pobyt cizinců v ČR spadá, pod již zmíněný zákon 326/1999 Sb. o pobytu cizinců a také zčásti pod Zákon č. 325/1999 sb. o azylu, ve znění pozdějších úprav. Cizinec může na území ČR setrvat přechodně nebo trvale. V Doporučení OSN ke statistice migrace z roku 1998 je krátkodobý pobyt považován jako pobyt v délce mezi třemi měsíci a jedním rokem, bez změny obvyklého pobytu (ČSÚ, 2016d). Vstup, pobyt a vycestování osob je v kompetenci Ministerstva vnitra, Ministerstva zahraničních věcí a Policie ČR. Důvody k neudělení víza jsou stanoveny zákony. Ministerstvo zahraničních věcí zodpovídá za udělení o krátkodobém udělení víza (nad 90 dnů), o prodloužení tohoto víza rozhoduje Policie ČR. Základní zdroje informací však poskytují i jiné kompetentní úřady, jejich seznam je přiložen v Příloze 1. Vývoj počtu povolení k pobytu měl v letech 1993 až 1999 vzrůstající tendenci, jak vidíme na obrázku 4. Kvůli zákonu zavedenému v roce 2000 počet povolení k pobytu cizinců nepatrně klesl – pokles se týkal především dlouhodobých pobytů. Od roku 2001 začal počet povolení k pobytu opět stoupat. Pokles se vždy týkal pouze dlouhodobých typů pobytu, počet trvalých pobytů stoupal ve všech letech sledovaného období, zvláště pak mezi lety 2003 – 2007. Od roku 2012 převažují trvalé typy pobytu nad dlouhodobými. Důvody souvisí s legislativním procesem a liberalizováním podmínek pro získání trvalého pobytu. Od konce roku 1996 také došlo ke zpomalení přistěhovalých s povolením k dlouhodobému pobytu. Mezi hlavní příčiny patří známky ekonomického poklesu a s ním spojené zvýšení nezaměstnanosti a tím pádem snížení zájmu o zahraniční pracovní sílu zastupovanou zejména cizinci s dlouhodobým typem pobytu (Drbohlav, 2010). V posledním zkoumaném roce, 2015, bylo uděleno 465 tisíc povolení k pobytu na území ČR, z toho 205 tisíc povolení s dlouhodobým typem pobytu a 260 tisíc povolení s trvalým typem pobytu. Pro detailnější údaje se můžeme podívat do tabulky 3. Ta přináší informace o cizincích podle konkrétnější kategorie pobytu (cizinci celkem, cizinci s povolením k pobytu na rok a více, cizinci s trvalým pobytem, cizinci s azylem a cizinci s vízem nad 90 dní), a to v letech 2005 až 2015 (takto konkrétní data jsou k dispozici až od roku 2005).

Tab. 3: Vývoj počtu cizinců podle kategorie pobytu k 31.12. daného roku v letech 2005 – 2015.

Rok	Cizinci celkem*	Z toho ženy*	Pobyt na rok a více*	Z toho ženy*	Z toho trvalý pobyt*	Z toho ženy*	Azyl	Z toho ženy	Vízum nad 90 dní	Z toho ženy
2005	280	113	257	104	111	54	1 799	739	21 751	8 490
2006	323	129	294	118	139	66	1 887	790	27 107	10 216
2007	394	156	346	138	158	75	2 030	853	46 696	17 590
2008	439	174	406	162	172	81	1 933	821	31 934	11 601
2009	435	179	424	174	180	85	2 097	879	8 842	4 024
2010	426	181	416	176	189	89	2 132	900	8 536	4 044
2011	436	186	422	179	196	93	2 166	904	11 939	5 817
2012	438	189	426	183	212	100	2 130	884	9 922	5 097
2013	442	192	431	186	237	112	2 347	958	8 189	4 328
2014	452	196	443	192	249	118	2 556	1 044	6 396	3 294
2015	468	204	457	199	260	123	2 892	1 206	6 008	3 156

Zdroj: ČSÚ, 2005 – 2016

Pozn.: * - počet je uváděn a zaokrouhlen na tisíce

Celkový počet cizinců koresponduje s údaji prezentovanými na obrázku 4, kdy počet cizinců za dané období stoupal, až na pokles v roce 2010, po důsledcích hospodářské krize. Co se týče počtu udělených azylů, od roku 2005 vidíme také stoupající tendenci (až na výjimku mezi lety 2006 a 2007), nicméně žádná výrazná zvýšení, které by zapříčinila migrační krize zde není viditelná. Dle Drbohlava (2009) je příchod žadatelů o azyl ovlivněn zejména politickou stabilitou a ekonomickou prosperitou ČR, dalšími faktory mohou být strategie samotných migrantů nebo nastavení legislativního a migračního systému ČR. ČR bývá také mnohdy využívána jako tranzitní země při cestě do západní Evropy. Žadatelé o azyl navíc v ČR nepředstavují významnou část celkového počtu cizinců. Zajímavé údaje přináší rozdíl ve struktuře migrantů podle pohlaví. Ženy – migrantky nejsou v ČR zastoupeny rovnocenným počtem jako muži. Tomuto tématu se věnuje následující podkapitola.

Z dat v tabulce 3 však nelze vypovědět, kolika osobám byl udělen azyl v jednotlivých letech (sloupeček „azyl“ v tabulce 3 pouze vypovídá o tom, kolik cizinců se statutem azylanta žilo v daném roce na území ČR). Pro konkrétnější údaje o počtech udělených azylů je přiložena tabulka 4. Zde můžeme porovnat podíl imigrantů žádajících o azyl a počet imigrantů, kterým byl azyl skutečně udělen. Ve statistikách bohužel není rok 2015 ještě k dispozici, proto jsou údaje k období 2005 – 2014.

Tab. 4: Vývoj mezinárodní ochrany cizinců v ČR v letech 2005 – 2014.

ROK	POČET ŽADATELŮ O MEZINÁRODNÍ OCHRANU V ČR	POČET UDĚLENÝCH AZYLŮ	
		ABS	REL
2005	4 021	251	6,2
2006	3 016	268	8,9
2007	1 878	191	10,2
2008	1 656	157	9,5
2009	1 258	75	5,9
2010	833	125	15
2011	755	108	14,3
2012	753	49	6,5
2013	707	95	13,4
2014	1 156	82	7,1
CELKEM	16 033	1401	8,7

Zdroj: ČSÚ, 2015a, vlastní zpracování

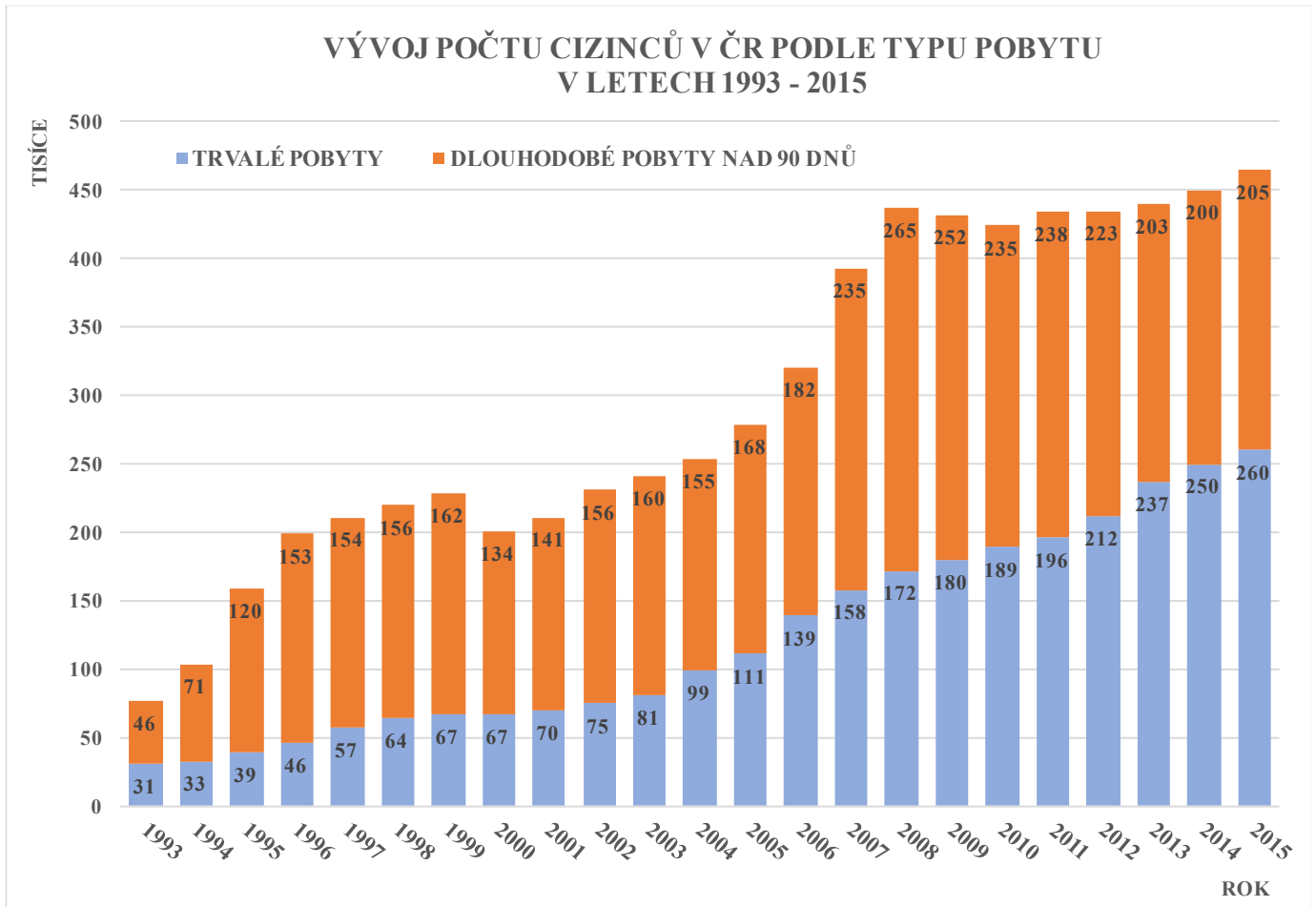
Pozn.: Relativní počty udělených azylů jsou uváděny v %.

Mezi počty udělených azylů není započteno udělení doplňkové ochrany.

Žadatelé o azyl nepředstavují v ČR obecně velmi početnou komunitu. Z tabulky 4 je vidět, že počet žadatelů o mezinárodní ochranu má klesající tendenci, což odpovídá evropskému trendu (Drbohlav, 2010) a také údajům, které poskytuje ČSÚ. Mezi roky 1990 a 2000 požádalo v ČR o azyl 29 225 osob, z toho byl azyl vydán pouze 974 osobám – to představuje zhruba 3,3 %. V období let 2000 a 2010 se sice počet žadatelů o azyl i celkové počty vydaných azylů zvýšily, nicméně z relativního hlediska tento podíl klesl na 2,9 % – 56 092 žadatelů o azyl v letech 2000 až 2010, z toho 1603 vydaných azylů. V roce 2014 však bylo podáno celkově 1 156 žádostí o udělení mezinárodní ochrany v ČR, dlouhodobý klesající trend byl tedy v roce 2014 přerušen. Značný nárůst byl zaznamenán hlavně u žadatelů z evropských zemí - 56 % všech žádostí v roce 2014 (ČSÚ, 2015a). Mezi dlouhodobě nejtypičtějšími žadatele o azyl patří Ukrajinci, každoroční počty se však mění také v návaznosti na situaci v Evropě. Od roku 2006 (vstup ČR do Schengenského prostoru) je také možné požádat o typ doplňkové ochrany – nižší forma mezinárodní ochrany, která se uděluje cizincům, kteří nesplňují důvody pro udělení azylu a jsou zde případné obavy, že jim hrozí skutečné nebezpečí po návratu do státu trvalého bydliště (Ministerstvo vnitra, 2016).

Co se týče udělování státních občanství, ČR patří v Evropě dlouhodobě k zemím, které vykazují nižší počty udělených státních občanství. Nicméně, v roce 2014 vydala ČR nejvíce státních občanství od počátku tisíciletí (5 114), dle ČSÚ (2015b) je tento nárůst dán novou právní úpravou. Stejně jako mezi nejvyšší počet udělených azylů, patří Ukrajinci i mezi ty s nejvyššími počty udělených státních občanství (40,6 % v roce 2014), dále pak Slováci, Rusové a Rumuni. Mimo statisticky zachycené cizince se v ČR nachází také cizinci, kteří na naše území vstoupili či zde pobývají nelegálně. Mezi ně patří také žadatelé o azyl, kteří v zemi zůstávají i poté, co jim byla žádost o mezinárodní ochranu zamítnuta a jsou tak

dle zákona nuceni opustit zemi. Dle Drbohlava (2008) však neexistuje žádná evidence o naplnění tohoto skutku, nedá se tedy říci, kolik neúspěšných žadatelů zde nelegálně zůstává. Této problematice ohledně nelegálně pobývajících cizinců na území ČR se věnuje kapitola 6.3.

Obr. 4: Vývoj počtu cizinců v ČR podle typu pobytu v letech 1993 – 2015.

Zdroj: ČSÚ, 2016e, vlastní zpracování

6.2 Vývoj zahraniční migrace dle pohlaví a věku

Co se týče struktury cizinců dle pohlaví, ženy zaujímají v počtech zahraničních migrantů obecně nižší počty než muži. Z celkového počtu cizinců, kteří od roku 2005 imigrují na území ČR, nezaujímají ženy ani polovinu (viz tabulka 3). Nicméně je potřeba dodat, že v průběhu let se počty mají tendenci vyrovnat a imigrujících žen stále přibývá. Pokud se podíváme na složení pohlaví z pohledu azylantů, ženy opět nezaujímají ani polovinu celkových hodnot azylantů v ČR. I když zde fenomén mužské migrace stále přetrvává, rozdíly mezi muži a ženami nejsou na našem území vyloženě markantní.

Tab. 5: Věkové složení přistěhovalých obyvatel do ČR v letech 2005 – 2015.

Věková skupina	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
0 – 14	4297	3784	6537	5944	4813	4750	3087	3399	3592	5781	5499
15 – 34	34255	39954	62285	47860	23842	17523	13416	16960	16950	22462	19597
35 – 49	16897	19330	27523	18192	8144	5550	4089	6810	6040	8958	6591
50 – 64	4345	4608	7096	4985	2567	2096	1469	2548	2309	3570	2379
65 +	500	507	1004	836	607	596	529	581	688	854	856
Podíl (%)											
věkové skupiny											
0-14	7,1	5,5	6,3	7,6	12,0	15,6	13,7	11,2	12,1	13,9	15,7
15-64	92,1	93,8	92,7	91,3	86,5	82,5	84,0	86,9	85,5	84,1	81,8
65 +	0,8	0,7	1,0	1,1	1,5	2,0	2,3	1,9	2,3	2,1	2,5
Průměrný věk	31,6	31,6	31,2	30,0	28,7	28,1	28,6	30,5	29,8	29,7	28,4

Zdroj: ČSÚ 2010b a 2016f

Věkové složení přistěhovalých obyvatel odpovídá obecným migračním pravidelnostem, které jsou charakteristické pro migraci ve světě. Největší podíl přistěhovalých zaujímají samozřejmě ekonomicky aktivní migranti ve věku 15 – 64 let. To může také značit, že zahraniční imigrace do ČR je zpravidla ekonomicky motivovaná. Nejmenší podíl zaujímají osoby nad 65 let. Tato skupina imigrantů však od roku 2005, společně s nejmladšími migranty ve věku 0 – 14 zvyšuje svůj podíl na imigraci do ČR na úkor imigrantů v letech 15- 64. Dle tabulky 5 je vidět, že nejpočetnější skupinou jsou mladí lidé ve věku 15 – 34 let, nicméně jejich počet od roku 2005 také klesá na úkor ostatních věkových skupin. Také se snižuje průměrný věk imigrantů ze zahraničí, který se od roku 2009 pohybuje pod hranicí třiceti let (až na výjimku v roce 2012). V roce 2015 už byl průměrný věk imigrantů 28,4 let. Údaje o struktuře migrantů podle pohlaví a věku jsou důležité pro posouzení migračních zisků a ztrát a ekonomických procesů.

6.3 Nelegální migrace

Odhady počtu cizinců na území EU a v ČR vzhledem k charakteristice problematiky nejsou přesné. Odborná veřejnost však odhaduje, že se v EU nezákonně pohybují až miliony osob, v ČR jsou to desítky až stovky migrantů. Nelegální migrace je stejně jako migrace samotná velmi komplexní a složitý jev, pevně zakotvený v současném globalizovaném světě a je součástí ekonomického přílivu imigrantů jak do EU, tak i do ČR. Nelegální migrací rozumíme organizovaný ilegální pohyb přes státní hranice (Baršová, Barša, 2005). Za nelegální migraci můžeme pokládat také neoprávněný pobyt na území nebo pobyt, který je v rozporu s účelem, pro které bylo vydáno pobytové oprávnění. Legální pobyt je považován za legální teprve tehdy, kdy má migrant právo pobývat na daném území a splňuje podmínky stanovené zákonem (Ministerstvo vnitra, 2015).

Velmi důležitá je prevence nelegální migrace, ale také řešení současného stavu u migrantů, kteří již status nelegality mají. V regulaci nelegální migrace je podstatné nastavení migračních politik a schopnost reagovat na reálné ekonomické a sociální faktory působící ve společnosti. Jedním z názorů, jak mohou státy omezit nelegální migraci a s ní spojené

neoprávněné aktivity migrantů je zjednodušení přístupu cizinců na legální pracovní trhy (migrace online, 2008). Nelegální migrant, který nevyvíjí trestnou činnost obecně není příliš nebezpečný, bohužel většina nelegálních migrací je spojena s nelegálními přestupky, jako jsou daňové úniky, falešné doklady, krádeže nebo nelegální obchod. Na území ČR se většinou dostávají legální cestou, skrze turistická nebo krátkodobá víza, ale začínají pracovat bez potřebných povolení nebo zůstávají i po vypršení víz (Drbohlav, 2008). Vývoj podílu nelegální migrace na celkové migraci bohužel neklesá a neočekává se ani, že by se v budoucnu čekal určitý pokles, což je také výsledek nízké úspěšnosti zavedených opatření. Základním zdrojem údajů je databáze cizinecké policie ČR, která shromažďuje údaje o počtech zadržených osob při nelegálním přechodu hranic a při nelegálním pobytu uvnitř země. Do roku 2006 znamenala nelegální migrace pouze nedovolené překročení hranic ČR. Po vstupu ČR do schengenského prostoru nastala změna v pojetí definic nelegální migrace. V ČR jsou dnes sledovány dvě základní kategorie nelegální migrace (Ministerstvo vnitra, 2015):

- *Nelegální překročení vnější schengenské hranice ČR (osoby, které nedovoleně překročily nebo se pokusily o nedovolené překročení schengenské hranice ČR (mezinárodní letiště)*
- *Nelegální pobyt (cizinci na území ČR, kteří porušují zákonem předepsané podmínky pro pobyt cizinců)*

Od roku 2008 je hraniční kontrola prováděna pouze na vnější schengenské hranici (mezinárodní letiště v ČR), proto podíl osob zadržených v ČR při překročení vnější schengenské hranice od roku 2008 značně poklesl. To však dle Drbohlava (2008) nemusí jasně vypovídat, že se snížil celkový počet nelegálních migrantů na území ČR. Díky změně pojetí definic jsou data do roku 2008 a data od roku 2008 prakticky nesrovnatelná (proto je rok 2008 počítán jako počáteční pro nové sledování statistik nelegální migrace). V tabulce 6 vidíme vývoj počtu nelegálních migrantů v letech 2008 až 2015.

Tab. 6: Vývoj nelegální migrace v ČR v letech 2008 – 2015.

ROK	Nelegální migrace celkem	Přes státní hranice	Nelegální pobyt
2008	3 829	168	3 661
2009	4 457	190	4 267
2010	2 987	139	2 848
2011	3 360	80	3 280
2012	3 595	119	3 476
2013	4 153	179	3 974
2014	4 822	181	4 641
2015	8 563	240	8 323

Zdroj: Ministerstvo vnitra, 2015, vlastní zpracování

Počet nelegálních migrantů na území ČR se od roku 2008 zvyšuje. Jak vidíme, počet osob zadržených z důvodu nelegálního pobytu je nesrovnatelně více než počet osob zadržených na vnějších hranicích ČR (důvodem je zmíněná změna definice nelegální migrace a nastavení hranice schengenského prostoru ČR). V roce 2015 bylo při nelegální migraci zjištěno o zhruba 77 % více osob než v roce 2014 (viz tabulka 6). Z hlediska státní příslušnosti byli v letech 2008 až 2014 tradičně nejpočetnější skupinou využívající nelegální migraci Ukrajinci (což může mít souvislost také s tím, že Ukrajinci jsou nejpočetnější legální migrační skupinou na území ČR). V roce 2015 jako nejpočetnější nelegální migrační skupina však byli zjištěni obyvatelé Sýrie, kde je důvodem válečný stav na území Sýrie (asi 23 %). Důvodem je jejich nelegální tranzit přes území ČR dále do západních zemí. Ve většině případech není ČR jejich cílovou zemí, jak se děje například u zmíněných Ukrajinců. Dalšími nejpočetnějšími nelegálními migranty na našem území byli v roce 2015 zjištěni občané Kuvajtu, Afghánistánu a Ruska (Ministerstvo vnitra, 2015). Kromě nelegálních migrantů, kteří využívají ČR jako tranzitní zemi, většina v ČR zůstává z ekonomických důvodů. Takoví migranti většinou přijímají časově náročné, špatně placené pracovní pozice, nejčastěji ve stavebnictví, potravinářském nebo textilním průmyslu. Jejich cílem jsou většinou aglomerace větších měst, jako je Praha. Někteří nelegální migranti se také snaží z nelegálního postavení dostat – cestou je požádání o mezinárodní ochranu, což bývá běžné u cizinců zadržených policií (Drbohlav, 2008).

Dopady nelegální migrace na stát mají ekonomický i sociální charakter. Jednak je zde riziko neodvádění daní a růstu šedé ekonomiky a jednak riziko zvýšení kriminality, nepříznivého podnikatelského prostředí nebo nespravedlivé konkurence. Nicméně nejsou to právě nelegální migranti, kteří v ČR převládají v šedé ekonomice. Jsou to právě čeští občané, kteří zejména skrze neregistrovanou pracovní činnost šedé ekonomice dominují. Počátkem 21. století byl odhad podílu HDP v ČR na neregistrovaných pracovních činnostech 9 – 10 % (Fassmann, 2007). Přestože došlo v roce 2015 na extrémní nárůst v počtu cizinců zjištěných při nelegální migraci, problémy zásadního charakteru nebyly na území ČR zjištěny a nárůst těchto nelegálních migrantů měl především tranzitní charakter.

6.4 Regionalizace území ČR z hlediska zahraniční imigrace

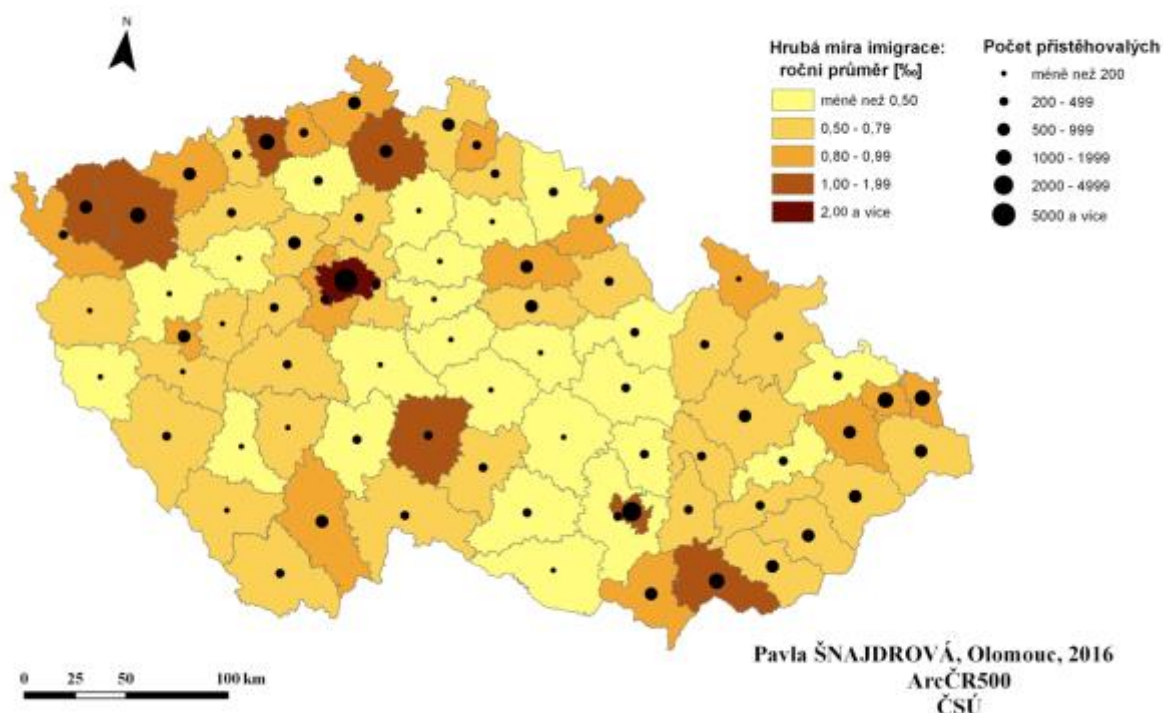
V porovnání s ostatními státy je podíl cizinců na celkovém obyvatelstvu v ČR poměrně nízký, ačkoliv do budoucnosti se odhaduje, že tyto počty neustále porostou. To však bude záležet na politické situaci, včetně nastavení imigrační politiky ČR a EU a na nadnárodním a národním ekonomickým vývoji. Územní rozložení cizinců na území ČR je, na rozdíl od české populace, velmi nerovnoměrné. A to jak z hlediska geografického, tak z hlediska sídelní hierarchie. Obecně se migranti uchylují do prosperujících center, průmyslových regionů či ekonomických klastrů. Nejinak je tomu na území ČR. Zde se cizinci koncentrují převážně v hlavním městě Praha, v jiných městských aglomeracích a také v příhraničních oblastech. Z hlediska rozmístění cizinců je pro ČR charakteristický západovýchodní gradient, kdy podíl cizinců klesá směrem na východ země. Výjimku

samozejmě představuje Praha a okresy největších měst. Určitý rozdíl bychom mohli najít také mezi Čechami a Moravou (působí zde i faktor západovýchodního gradientu), kdy Morava obecně vykazuje nižší absolutní i relativní počty cizinců. Novotný, Jánská a Čermáková (2007) vysvětlují tuto charakteristickou mobilitu několika předpoklady; dostatek pracovních příležitostí, anonymita a lepší ekonomické podmínky. Obecně je pro podmíněnost regionální diferenciaci cizinců v ČR významná role polohy okresu a role sídelní hierarchie. Existuje zde také předpoklad, že absolutní počet cizinců v jednotlivém okresu souvisí s intenzitou imigrace do tohoto okresu v minulosti (Novotná, Jánská, Čermáková, 2007). Cizinci se také od českých občanů diferencují vnitřním stěhováním, ve kterém jsou několikanásobně aktivnější než čeští občané. Česká vnitřní migrace je v dnešní době navíc typická suburbanizačními procesy (stěhování z měst do jejich zázemí), zatímco u vnitřní mobility cizinců převládají procesy urbanizační (stěhování z venkova do měst) s velkou účastí Prahy. O atraktivitě jednotlivých regionů ČR z hlediska státních příslušností pojednává kapitola 7. Od počátku devadesátých let dochází k trvalému nárůstu počtu cizinců žijících na území ČR, díky čemuž se ČR stává více různorodá, co se složení obyvatelstva týče. Následující regionalizace území ČR z hlediska zahraniční imigrace je rozdělena na pět pětiletých etap s cílem lépe zprostředkovat atraktivitu jednotlivých regionů a rozprostření migrantů na našem území.

6.4.1 I. etapa – 1991 – 1995

Rok 1989 znamenal pro ČR, respektive ČSFR, naprostou změnu v oblasti zahraniční migrace a s ní spojené politiky. První polovina devadesátých let je často označována jako liberální, co se imigrační politiky týče. Počátkem devadesátých let, po rozpadu Sovětského svazu neměla ČR nastavená opatření v oblasti imigrace ze zahraničí, staré struktury byly nahrazovány novými a imigrační politika nebyla v tomto období hlavní prioritou tehdejších vlád. Proto chvíli trvalo, než byla imigrační politika nastavena. Pro občany z bývalých post socialistických zemí východní Evropy navíc stále platil bezvízový styk, proto mohli na území ČR vstoupit poměrně jednoduše. To platilo také pro udělování státních občanství. V první polovině devadesátých let zaujímal ČR roli tranzitní země s dominantními proudy z východu na západ, v průběhu devadesátých let se však postupně transformovala na zemi cílovou (Kušnířáková, Čížinský, 2011). Počátkem devadesátých let převládala na poli zahraniční imigrace do ČR návratová reemigrace českých občanů, která byla jak samovolného charakteru, tak řízená státem. V roce 1990 se počet imigrantů zvýšil na trojnásobek předchozího roku, nicméně stále ještě nepřevyšovaly počty emigrantů. Kladné migrační saldo bylo poprvé zaznamenáno v roce 1991, kdy počet přistěhovaných byl vyšší než podíl vystěhovaných osob. Rok 1992 byl charakteristický vzájemnou migrační výměnou mezi ČR a Slovenskem, která se postupně zvyšovala, vzhledem k rozdělení společného státu v roce 1993. Počet osob se v roce 1993 mezi ČR a Slovenskem stabilizoval a podíl migrace se Slovenskem postupně slábnul a začal se projevovat význam jiných států. Obrázek 5 přináší přehled podílu přistěhovaných osob na středním stavu obyvatelstva a jejich absolutní počty v okresech ČR v letech 1991 až 1995.

Imigrace do České republiky v letech 1991 - 1995

Obr. 5: Zahraniční imigrace do ČR podle okresů v letech 1991 až 1995.

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

Absolutní počty ukazují (viz obrázek 5), že nejvyšší počet přistěhovalých osob se v letech 1991 až 1995 usadil v Praze, která jako ekonomické, politické a společenské centrum zaujímá pozici nejatraktivnějšího regionu v celém sledovaném období od roku 1991 až do roku 2015. Dle předpokladů zmíněných v předchozí podkapitole, dalšími okresy s nejvyšším počtem přistěhovalých osob byly v tomto období okresy Brno – město, Ostrava – město, Karviná a Hodonín. Okresy Brno – město a Ostrava – město zde hrají roli velkých ekonomických, případně průmyslových center (Ostrava - město), výrazné počty v okresech Hodonín a Karviná si můžeme vysvětlit jako přitažlivost kvůli jejich geografické blízkosti se Slovenskem. Co se týče relativního podílu přistěhovalých osob na středním stavu obyvatelstva v okresech ČR, největší podíl přistěhovalých je samozřejmě v Praze (2,12 ‰) a v okrese Brno – město (1,80 ‰). Významnější podíl imigrantů na středním stavu obyvatelstva najdeme také v okresech Karlovy Vary (1,67 ‰), Teplice (1,58 ‰) a Hodonín (1,42 ‰). Statistické údaje dokazují, že Karlovy Vary jsou již dlouhodobě oblíbenou destinací ruských občanů, nejen pro turisty, ale také pro dlouhodobě se zde usazující imigranty. Důvodem je jednak historická náklonnost k Rusku⁸ a rozsáhlá sociální síť

⁸ První známky napojení Karlových Varů na Ruskou federaci se objevují již na počátku 18. století, kdy je dvakrát navštívil car Petr I., čímž podnítl začínající oblíbenost Rusů k tomuto lázeňskému městečku (ZOHRABYAN, 2011).

(zejména příbuzenské vztahy) a jednak relativně dobré možnosti pracovního uplatnění a podnikatelské činnosti. V okrese Teplice se soustřeďují především občané z Arabského poloostrova (jmenovitě pak z Kuvajtu), kteří sem přijíždějí mimo jiné za účelem lázeňského pobytu (viz kapitola 7.5). V tomto období není ještě příliš zřetelný rozdíl mezi Moravou a Čechy z hlediska západovýchodního gradientu a upřednostňování spíše západní části republiky. V těchto letech byla velmi výrazná migrace se Slovenskem, proto okresy ležících na hranicích se vyznačují také určitým podílem cizinců, především pak Slováků (zejména pak zmíněný Hodonín, Břeclav nebo Karviná).

Celkově se v letech 1991 až 1995 přistěhovalo do ČR 46 741 obyvatel, nejvíce pak v roce 1993 (12 900), také díky migrační výměně se Slovenskem. Občané Slovenska byli také v letech 1993 až 1995 nejvíce početnou skupinou, která na území ČR imigrovala. V roce 1993 byl jejich podíl na celkové imigraci dokonce 56,4 %. V tabulce 7 vidíme podíl nejpočetnějších imigračních skupin dle státních příslušností, které se v letech 1991 až 1995 do ČR, respektive ČSFR přistěhovaly. Jak vidíme, v letech 1991 a 1992 se do počtu přistěhovalých promítá již zmíněná reemigrace českých, respektive slovenských občanů, především pak z Německa, vyšší počty však zaznamenaly také země jako USA, Kanada, Švýcarsko nebo Velká Británie. Celkově za toto období byl největší počet přistěhovalých zaznamenán z již zmíněného Slovenska a Německa a také z Ruska, kde po pádu Sovětského svazu propukla hluboká hospodářská a sociální krize, zkrachovalo velké množství státních podniků a enormně se zvýšila nezaměstnanost. V dalších obdobích počet přistěhovalých osob z Ruska nadále rostl a Rusko se stalo jednou z největších zdrojových zemí imigrantů přicházejících do ČR.

Tab. 7: Počet přistěhovalých osob na území ČR a nejčastější zdrojové země v letech 1991 – 1995.

ROK	POČET PŘISTĚHOVALÝCH CELKEM	NEJVĚTŠÍ ZDROJOVÁ ZEMĚ	POČET OSOB ZE ZDROJOVÉ ZEMĚ	PODÍL NA CELKOVÉM POČTU
1991	5 762	Německo	1 286	22,4 %
1992	7 332	Německo	1 671	22,8 %
1993	12 900	Slovensko	7 276	56,4 %
1994	10 207	Slovensko	4 076	39,9 %
1995	10 540	Slovensko	3 845	36,5 %

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

6.4.2 II. etapa – 1996 – 2000

Druhé období znamenalo pro českou zahraniční migraci mnoho omezujících opatření ze strany státu, proto je také považováno za restriktivní etapu, na rozdíl od období předchozího. V letech 1995 až 2000 došlo ke zpřísnění podmínek zahraniční migrace do ČR. Hlavními faktory pro mnohá opatření byly; narůstající počet cizinců; zhoršující se socio-ekonomická situace v ČR; institucionalizace problematiky zahraniční migrace nebo plánovaná kandidatura ČR do EU. Mezi opatření patřila například přijetí cizineckého zákona

v roce 2000 nebo vypovězení bilaterálních smluv o bezvízovém styku s některými post socialistickými zeměmi jako Ukrajina, Bělorusko nebo Rusko. To pocítili především cizinci z „třetích zemí“, kteří bezvízový styk využívali zejména k nelegálním ekonomickým aktivitám na trhu práce. Následkem zmíněných faktorů bylo mimo jiné snížení počtu přistěhovalých osob. To ovlivnil také snižující se životní standard české populace, zvýšená míra nezaměstnanosti a snížení poptávky po zahraničních pracovnících na českém trhu práce, spojené se zhoršující se ekonomickou situací v letech 1997 až 1998 (Drbohlav, 2010). Hlavními cíli tehdejší migrační politiky byl boj s nelegální migrací, modernizace azylové politiky a harmonizace migrační politiky se standardy ostatních zemí EU. Jak již bylo řečeno, v lednu 2000 byly vydány dva klíčové zákony (o pobytu cizinců a o azylu), které stanovovaly nový vízový a pobytový režim, čímž v ČR počet migrantů značně poklesl (pouze do roku 2001, kdy začala metodika prakticky platit). V roce 1999 vyšel v platnost také první ucelený vládní dokument v oblasti integrace migrantů s názvem *Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR*, jako reakce na zvyšující se počet migrantů od počátku devadesátých let. To dokazují také údaje o počtech přistěhovalých v období 1996 až 2000 v tabulce 7. Celkový počet přistěhovalých se zvýšil o téměř 5 a půl tisíce osob (na 52 178), což však za celé pětileté období nepředstavuje enormní rozdíl. Do počtu přistěhovalých se v tomto období začala promítat také občanská válka v Jugoslávii, probíhající v letech 1991 až 2001. Na jejím území probíhalo více souvisejících konfliktů, které byly především etnického charakteru. Tamní rozboje vytvořily nejkrvavější konflikt v Evropě od konce druhé světové války. Odhaduje se, že válka přinesla mezi 140 a 200 tisíci oběti a měla za následek uprchlickou krizi, při níž musely svůj domov opustit až čtyři miliony lidí (Jungwirth, 2016). Konflikty probíhaly v zemích bývalé Jugoslávie jednotlivě s více či méně propojenými souvislostmi. Posledním konfliktem souvisejícím s rozpadem Jugoslávie byla občanská válka v Makedonii v letech 2000 až 2001.

Většina uprchlíků zůstala v prostoru bývalé Jugoslávie, zbytek hledal útočiště převážně v západní Evropě. Do roku 1993 byli v západních evropských zemích uprchlíci přijímáni masově, i když se statusem dočasné ochrany. Od roku 1993 západní země uzavřely své hranice a počet uprchlíků začal stoupat i v méně atraktivních regionech Evropy (Fňukal, Toušek, Šrubař, 2011). ČR v době konfliktů poskytla dočasné útočiště asi pro 6 000 osob, jejichž část se v ČR usadila natrvalo a část požádala o azyl v jiných zemích. Do ČR táhla uprchlíky jednak jazyková a kulturní blízkost a jednak pozitivní přístup společnosti. Nejvíce osob k nám imigrovalo z Bosny a Hercegoviny (697) a Chorvatska (357) a to v letech 1997 a 1998. Významnější počet přistěhovalých z Makedonie byl zaznamenán až od roku 2001, po skončení občanské války a úplného rozpadu Jugoslávie. Počet imigrantů z Makedonie od té doby nabývá značného významu a jejich počet se do roku 2015 vyšplhal na 3 660. Statistika také zahrnuje přistěhovalé osoby ze Srbska a Černé hory, nicméně jejich počet je evidován až od roku 2007, kdy rok předtím vznikly jako samostatné státy.

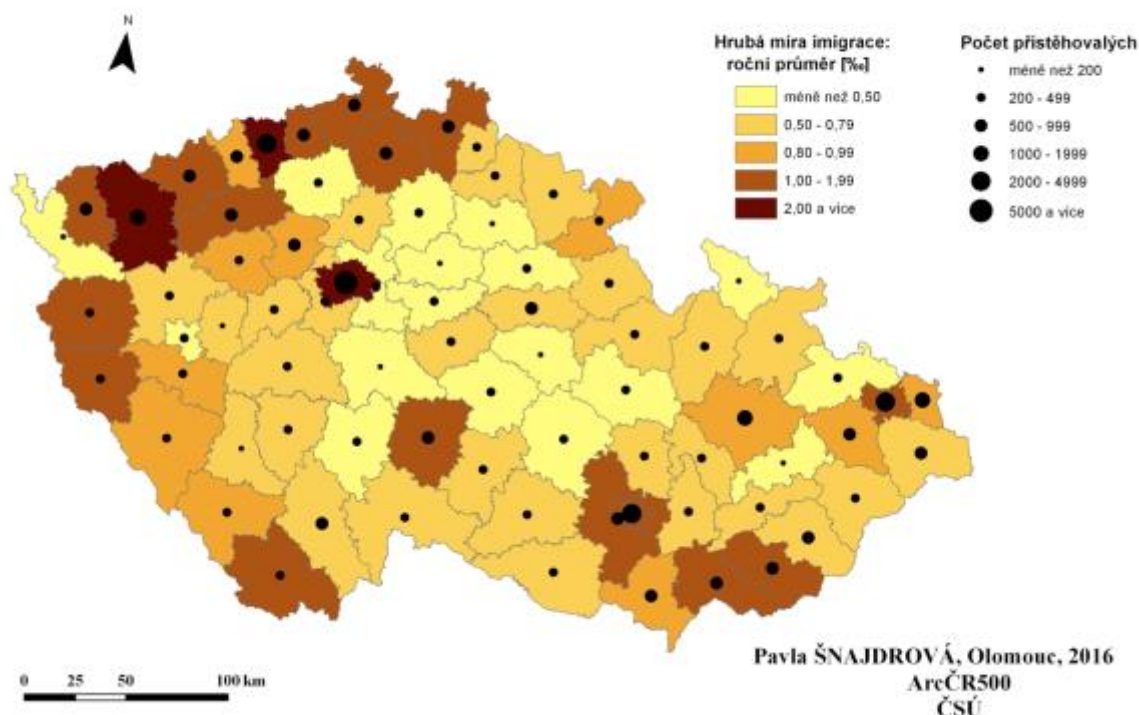
Tab. 8: Počet přistěhovaných osob na území ČR a nejčastější zdrojové země v letech 1996 – 2000.

ROK	POČET PŘISTĚHOVALÝCH CELKEM	NEJVĚTŠÍ ZDROJOVÁ ZEMĚ	POČET OSOB ZE ZDROJOVÉ ZEMĚ	PODÍL NA CELKOVÉM POČTU
1996	10 857	Slovensko	3 450	31,8 %
1997	12 880	Slovensko	3 088	23,9 %
1998	10729	Slovensko	2 887	26,9 %
1999	9 910	Slovensko	3 235	32,6 %
2000	7 802	Slovensko	2 826	36,2 %

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

Nejvyšší počty přistěhovaných zaznamenaly v tomto období opět ekonomické a průmyslové regiony jako Praha, Brno – město a Ostrava – město. Mezi ně se však s počtem 3 849 přistěhovaných osob dostaly Teplice, jejichž statut oblíbeného lázeňského města pro migranty z Arabského poloostrova v tomto období značně stoupl. Oblíbenost okresu je zřejmá také u přistěhovaných osob z Vietnamu. Podíl všech přistěhovaných byl v okrese Teplice v letech 1996 až 2000 6,07 ‰, což téměř šestkrát převyšuje celorepublikový průměr (1,02 ‰). Velmi vysoký podíl přistěhovaných vykazovaly v tomto období také Karlovy Vary (2,76 ‰), což můžeme přičítat také zvýšenému počtu přistěhovaných Rusů na území ČR. Dalšími okresy se značným podílem přistěhovaných osob jsou Praha (2,13 ‰), Pelhřimov (1,98 ‰) a příhraniční okresy Tachov (1,65 ‰) a Chomutov (1,53 ‰). Důvod tak vysokého podílu cizinců v okrese Pelhřimov je otázkou, nicméně jedním z důvodů může být reemigrace, která i v tomto období byla pro některé okresy významná. Ve sledovaných letech se však značně snížil počet přistěhovaných osob z Německa, nicméně množství osob migrujících z USA a Kanady zůstal stále vysoký, což může být výsledkem stále vysokého podílu českých občanů vracejících se na území ČR. Vyšší počty začínají zaznamenávat také země, které v dnešní době zauímají v počtech přistěhovaných osob na území ČR přední pozice, jako Ukrajina (7 389) a Vietnam (4 751) a také země bývalého východního bloku jako Kazachstán (1 063) nebo Bosna a Hercegovina (864). Největší podíl přistěhovaných však stále zauímají osoby ze Slovenska, které se sice v porovnání s předchozím obdobím příliš nezvýšily (a od roku 1997 začaly značně klesat – viz tabulka 8), ale podíl slovenských občanů na území ČR byl v tomto období téměř 30 % ze všech přistěhovaných osob. Z obrázku 6 lze zřetelně poznat zvyšující se atraktivitu pohraničních regionů severozápadně od Prahy, kde se začínají usazovat nejen Rusové, ale také Vietnamci.

Imigrace do České republiky v letech 1996 - 2000

Obr. 6: Zahraniční imigrace do ČR podle okresů v letech 1996 až 2000

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

6.4.3 III. etapa – 2001 – 2005

Třetí etapa je dle Baršové a Barši (2005) označována jako období konsolidační – pokračování v institucionalizaci, konvergence českého a unijního práva, zvyšující se mobilizace české společnosti, utužování pravidel pro vstup a výstup na území ČR a příprava na vstup do Schengenu. V roce 2003 bylo svěřeno do gesce Ministerstva vnitra ČR řízení a žádostech o povolení k pobytu v ČR. Po nastavení mnohých opatření v předchozím období se vývoj posouval směrem k drobné liberalizaci v oblasti zahraniční migrace, což bylo důsledkem také zvyšující se integrace samotných migrantů. V roce 2004 vstoupila ČR do EU, což znamenalo uvolnění administrativních restrikcí a zvýšení právní jistoty cizinců v důsledku unijního práva (Kušniráková, Čížinský, 2011). Od roku 2001 jsme svědky tak intenzivnější migrace na území ČR, počet přistěhovaných osob se zvyšoval rapidně. Můžeme pouze spekulovat, zdali k tomu došlo v důsledku změny metodiky sledování zahraniční migrace či v důsledku nabídky pracovních míst v dalších částech ČR. Významné zvýšení počtu obyvatel můžeme zaznamenat například u občanů z Číny, jejichž migrace byla podpořena státem v oblastech jako urychlení vízového procesu, opatření k usnadnění vstupu občanů do ČR nebo zavedení přímého leteckého spojení mezi ČR a Čínou. Počet přistěhovaných obyvatel z Číny se také zvýšil zhruba o 2 200 osob v porovnání s předchozím obdobím (86 přistěhovaných v letech 1996 – 2000, 2 281 přistěhovaných

v letech 2001 – 2005). Toto období se také stalo prvním obdobím, kdy celkový počet osob přistěhovalých z Ukrajiny (viz tabulka 9) předstihl počet přistěhovalých ze Slovenska a Ukrajina se tak stala zdrojovou zemí s největším počtem imigrantů na území ČR, kterou je dodnes. Kromě Ukrajinců byly největší počty migrantů v tomto období zaznamenány tradičně ze Slovenska, dále pak z Ruska (10 285) a Polska (6 840). V tomto období se výrazně zvýšil počet přistěhovalých osob z Vietnamu (20 865), kteří v dnešní době zaujímají třetí pozici v počtech migrantů na území ČR. Celkový počet přistěhovalých osob se v porovnání s předchozím obdobím zvýšil více než čtyřikrát na 231 359 osob.

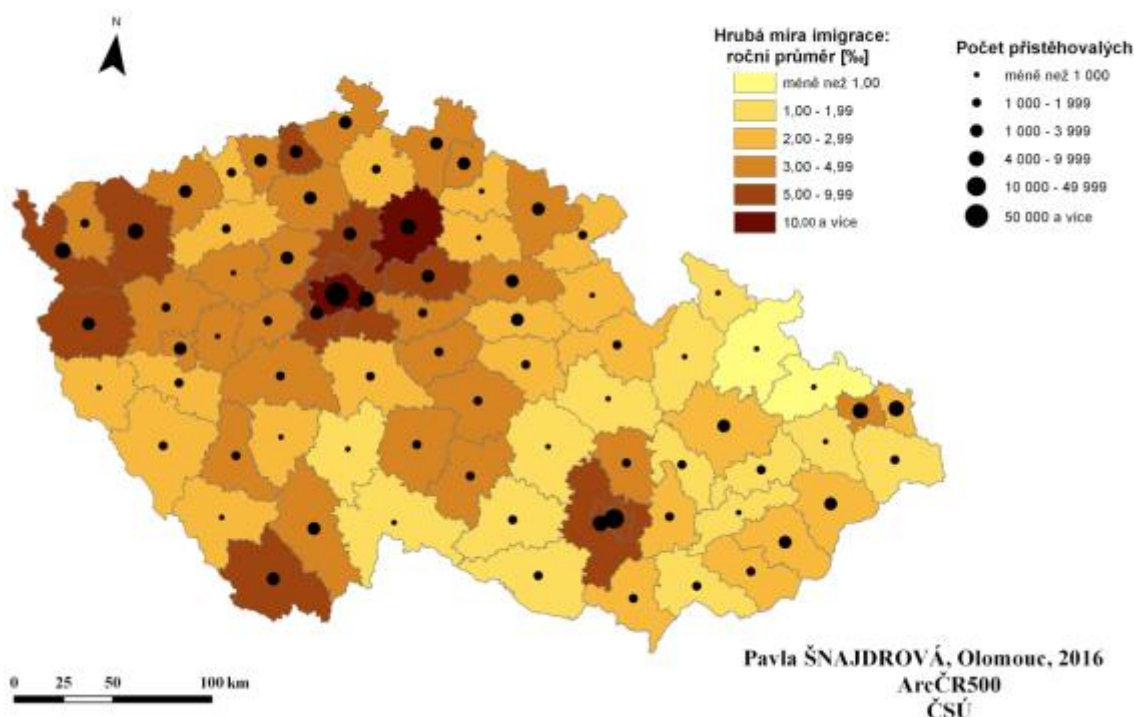
Tab. 9: Počet přistěhovalých osob na území ČR a nejčastější zdrojové země v letech 2001 – 2005.

ROK	POČET PŘISTĚHOVALÝCH CELKEM	NEJVĚTŠÍ ZDROJOVÁ ZEMĚ	POČET OSOB ZE ZDROJOVÉ ZEMĚ	PODÍL NA CELKOVÉM POČTU
2001	12 918	Slovensko	3 078	28,8 %
2002	44 679	Slovensko	13 326	29,8 %
2003	60 015	Slovensko	24 385	40,6 %
2004	53 453	Ukrajina	16 436	30,7 %
2005	60 294	Ukrajina	23 948	39,7 %

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

Na obrázku 9 vidíme počet přistěhovalých osob do jednotlivých okresů ČR, jejich podíl na středním stavu obyvatelstva a jejich rozmístění v okresech ČR. Největší počet migrantů se v tomto období přistěhoval bez překvapení opět do hlavního města Praha, okresů Brno – město a Ostrava – město a oblíbených Karlových Varů. Mezi prvními pěti okresy s nejvyšším počtem imigrantů se tentokrát dostal také okres Mladá Boleslav, nejvíce přistěhovalých pak zaznamenal v roce 2003 (2 353). Hlavní důvod vysokého počtu přistěhovalých osob právě do okresu Mladá Boleslav je samozřejmě provázaný s velkým počtem pracovních příležitostí, které nabízí automobilní společnost Škoda Auto. Díky tomu migruje za prací do tohoto regionu velké množství Slováků, nicméně Škoda Auto jako mezinárodní společnost přitahuje také imigranty z ostatních zemí (například Poláky). Co se týče relativního podílu přistěhovalých v okresech ČR, nejvyšší podíl cizinců bylo v letech 2001 – 2005 opět v Praze (12,48 ‰). Díky vysokému počtu přistěhovalých se jejich podíl na středním stavu obyvatelstva zvýšil také v Mladé Boleslavi (11,37 ‰). Dále pak zaznamenaly velké podíly přistěhovalých západočeské okresy Cheb (9,97 ‰), Karlovy Vary (9,06 ‰) a Tachov (8,54 ‰). Do těchto západočeských okresů již tradičně migrují Rusové (převážně okres Karlovy Vary). Nicméně více se do tohoto regionu začíná projevovat také silná migrace Vietnamců (zejména okresy Cheb a Karlovy Vary), kteří se v ČR začali usazovat v německém pohraničí, kde je pro ně výhodné podnikatelské prostředí vzhledem ke klientele z Německa (viz kapitola 7.3). V okrese Tachov žije naopak významný podíl občanů ze Slovenska. Celkově vyšší počty i výraznější podíl na středním stavu obyvatelstva jsou od roku 2001 však částečně dány také změnou metodiky, která proběhla v roce 2000.

Imigrace do České republiky v letech 2001 - 2005

Obr. 7: Zahraniční imigrace do ČR podle okresů v letech 2001 až 2005

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

6.4.4 IV. etapa – 2006 – 2010

Předchozí dvě restriktivní období střídá opět období více či méně oprostěné od restriktivních opatření, období neoliberální. Toto období bylo charakteristické především nízkou mírou nezaměstnanosti, ekonomickým růstem, nedostatkem pracovních sil a tím pádem zvýšenou poptávkou po pracovní síle ze zahraničí, což mělo také za následek zvýšenou imigraci méně kvalifikovaných pracovníků. Díky směrnici z roku 2006 o dlouhodobě pobývajících rezidentech se také zkrátila doba kvalifikačního pobytu pro získání trvalého obyvu z deseti na pět let. Společnosti navíc ve velké míře využívaly mechanismů agenturního zaměstnávání, což se jim vyplatilo vzhledem k vyšší flexibilitě a nižším závazkům vůči zaměstnancům. Tento stav byl však charakteristický pouze do roku 2008, do období hospodářské krize, kdy se vrátila doba opatření, která přetrvává dodnes (Kušniráková, Čížinský, 2011). Počet cizinců v tomto období významně rostl, vzhledem k dobré ekonomické situaci a poptávce po zahraniční pracovní síle, avšak jen do roku 2008 – konkrétně tedy do prvního čtvrtletí roku 2009, kdy počet cizinců dosáhl svého maxima, později se hospodářská krize začala projevovat také u nás (Jelínková, Mikušová, Trlifajová, 2011). Pokles počtu cizinců byl viditelný zejména u zaměstnaných cizinců, jejichž počet klesal mnohem rychleji než počet osob s povolením k trvalému pobytu. I přes značný pokles

přistěhovaných osob od roku 2008 – 2009, bylo toto období co do celkového počtu přistěhovaných nejvýznamnější.

Tab. 10: Počet přistěhovaných osob na území ČR a nejčastější zdrojové země v letech 2006 – 2010.

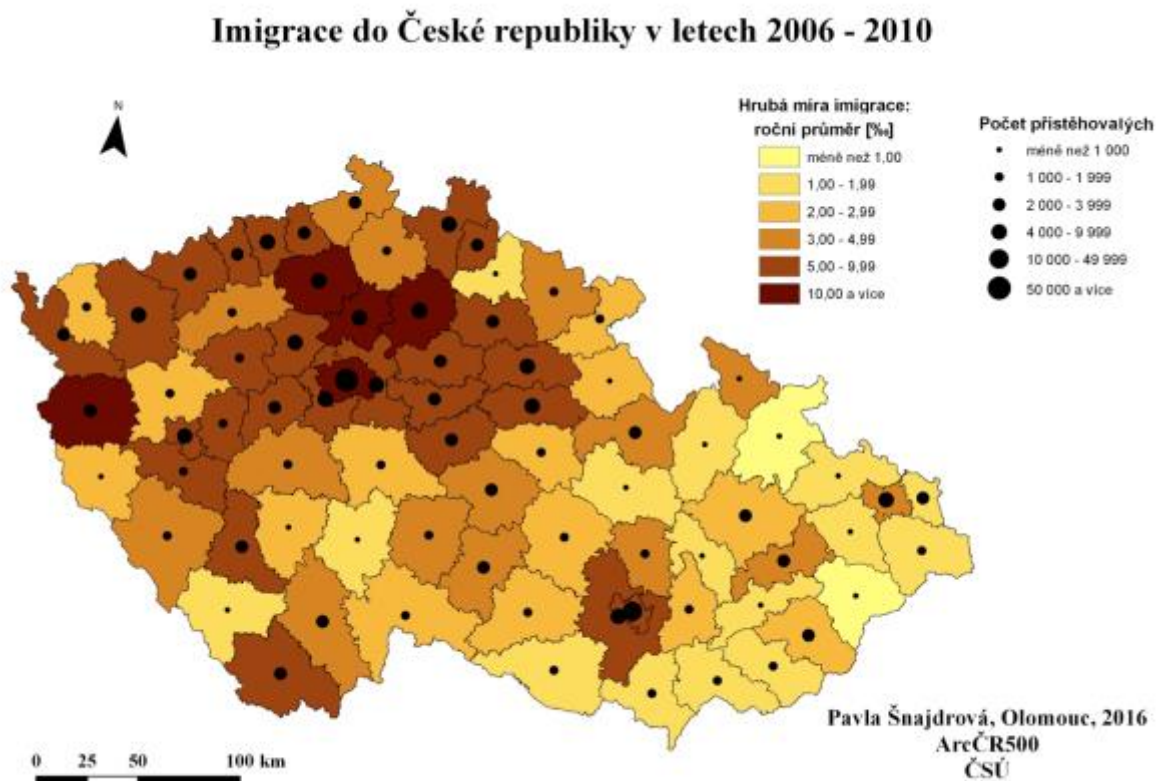
ROK	POČET PŘISTĚHOVALÝCH CELKEM	NEJVĚTŠÍ ZDROJOVÁ ZEMĚ	POČET OSOB ZE ZDROJOVÉ ZEMĚ	PODÍL NA CELKOVÉM POČTU
2006	68 183	Ukrajina	30 229	44,3 %
2007	104 444	Ukrajina	39 689	38,0 %
2008	77 817	Ukrajina	18 731	24,1 %
2009	39 973	Ukrajina	8 084	20,2 %
2010	30 515	Slovensko	5 086	16,7 %

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

I přes důsledky ekonomické krize se celkově do ČR přistěhovalo téměř o 100 tisíc osob více než v období předchozím, celkově 320 932 osob, kdy zejména roky 2006 a 2007 zaznamenaly celkově nejvyšší počty přistěhovaných za celé sledované období 1990 – 2015 (viz tabulka 10). Počet osob přistěhovaných do ČR v roce 2007 dokonce přesáhl hranici 100 tisíc osob. Nejvíce osob se na naše území přistěhovalo z Ukrajiny (více jak 100 tisíc) a ze Slovenska. Ukrajinci tvořili v roce 2006 téměř polovinu všech přistěhovaných osob do ČR (44,3 %). Počet Slováků přistěhovaných do ČR však značně klesal, nicméně jejich rozprostření na území ČR se začalo přesouvat také z jinak tradiční Moravy směrem na západ do Čech. To potvrzují také nejvyšší podíly přistěhovaných ze Slovenska, jež v tomto období vykazovaly okresy jako Mladá Boleslav (4,2 ‰), Plzeň – město (2,2 ‰) nebo Praha (1,6 ‰).

Toto období znamenalo také významný nárůst počtu přistěhovaných osob z Vietnamu (20 865 v letech 2000 – 2005 na 35 886 v letech 2006 - 2010), kteří se opět stěhovali do západočeských regionů. V pohraničních okresech jako Tachov (4,1 ‰), Cheb (4,0 ‰), Karlovy Vary (3,2 ‰) nebo Teplice (3,1 ‰) zaznamenávají nejvyšší podíly na středním stavu obyvatelstva. V absolutních počtech přistěhovaných Vietnamců v letech 2006 – 2010 však stále vede Praha (5 806 osob). Rok 2008, respektive 2009 u všech třech zmíněných národností znamenal v počtech přistěhovaných značný pokles, zapříčiněný ekonomickou krizí, sníženou efektivitou české ekonomiky, zvýšenou nezaměstnaností a tím pádem sníženou poptávkou po zahraniční pracovní síle. Výrazný pokles v počtech přistěhovaných nebyl naopak zaznamenán u osob přistěhovaných z Ruska, za čímž může stát i vysoký společenský charakter této imigrační skupiny. Dle Drbohlava (2003) Rusové také v mnohem větší míře disponují povolením k trvalému pobytu, což je značně odlišuje například od Ukrajinců. Nicméně pokles počtu přistěhovaných se v každém region – kraji, okresu – projevil rozdílně, záleželo na tom, jak se ekonomická krize promítla do ekonomika daného regionu. Jak vidíme na obrázku 8, absolutně nejvíce přistěhovaných evidovala opět Praha, s počtem 112 664 osob, čemuž se další okresy nemohou ani zdaleka vyrovnat. Dalšími

v pořadí jsou opět městské okresy Brno – město a Plzeň – město, následovány Mladou Boleslaví a poprvé Litoměřicemi. Stejně tak v relativních podílech nejvíce přistěhovalých nalezneme další okresy ze Středočeského kraje, jako Mělník (10,03 ‰) nebo zmíněnou Mladou Boleslav (15,94 ‰). Důvodem zvýšeného podílu přistěhovalých v těchto okresech můžeme přičítat jednak blízkosti Prahy, jako hlavního ekonomického centra a také zvyšující se atraktivitě těchto okresů, díky novým zahraničním investicím a novým průmyslovým zónám a s tím spojeným novým pracovním místům. Po Praze a Karlovarskému kraji byl Středočeský kraj nejvýraznějším českým krajem s počtem imigrantů, jejichž počet vyvrcholil v roce 2008. Nejvíce se do tohoto kraje v tomto období stěhovali Ukrajinci, Slováci a Vietnamci. Veškerá zmíněná nadprůměrná migrační aktivita proběhla v tomto období především před rokem 2008, případně 2009. Poté postihla (nejen) Evropu hospodářská krize, která situaci na poli zahraniční migrace poměrně ztížila a počty migrantů nejen v ČR značně poklesly.

Obr. 8: Zahraniční imigrace do ČR podle okresů v letech 2006 až 2010

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

6.4.5 V. etapa – 2011 – 2015

Poslední etapa sledovaného období je dle některých autorů nazývána jako neorestrikivní, vzhledem k opětovnému návratu k různým opatřením k zahraniční migraci. Tyto restrikce přišly ze strany státu již v roce 2008, po vypuknutí ekonomické krize, spolu se snahou státu redukovat počet cizinců v ČR. Tyto restrikce zahrnovaly razantní snížení

počtu vydávání dlouhodobých víz, zvýšení počtu kontrol cizinců a snížení počtu pracovních povolení cizincům ze „třetích“ zemí. Zajímavou statistikou v tomto období je počet cizinců s uděleným povolením. Do roku 2012 převažovali v této kategorii cizinci s některým z typů přechodného povolení k pobytu, od roku 2013 převažují držitelé povolení k trvalému pobytu a jejich počty stále rostou. Důsledkem uprchlické krize je zvýšení trendu v počtu žadatelů o mezinárodní ochranu. V letech 2004 – 2013 měl trend klesající tendenci, od roku 2014 počty stoupají (do konce roku 2014 byl celkový počet žadatelů o azyl 1 156, do října roku 2015 jich bylo 1 245). Nejvyšší počet udělených azylů v ČR v roce 2015 byl pro osoby pocházející z Ukrajiny, Sýrie, Vietnamu, Ruska a Kuby.

Nejvyšší počet přistěhovalých osob za toto období bylo opět z Ukrajiny, také v důsledku tamní války. První střety vypukly v roce 2013 v důsledku protestů studentů a menších skupin proti rozhodnutím prezidenta Janukovyče. Tyto odpory nicméně přerostly v masivní protesty obyvatelstva, které vedly až k uprchnutí Janukovyče do Ruska. Následovalo sesazení, politická krize v zemi a vládní nejistota. Toho využilo v roce 2014 Rusko k okupaci Krymu a jeho připojení k Ruské federaci, jež mělo být potvrzeno referendem, které nicméně nebylo uznáno západní společností a mezinárodními organizacemi. Kvůli anexi Krymu a nastolení tvrdého politického režimu spojovaného s porušováním lidských práv, byly na Rusko uvaleny ekonomické sankce. Protesty a neshody mezi obyvatelstvem a vládou přerostly v Donbase v ozbrojený konflikt, který probíhá doteď. Díky výše zmíněným událostem se od roku 2014 Ukrajina vypořádává nejen s politickou nestabilitou, ale také s humanitární a migrační krizí (Mokryk, 2016). Počet obyvatel přistěhovalých do ČR z Ukrajiny se také v roce 2014 opět zvýšil v důsledku těchto událostí (z 3 744 osob v roce 2013 na 8 445 osob v roce 2014). Mezi dalšími zdrojovými zeměmi s vysokým počtem imigrantů do ČR byly kromě Slovenska opět Rusko a Vietnam. Celkově se do ČR přistěhovalo v letech 2011 – 2015 159 014 osob, z čehož 34 % pocházelo z Ukrajiny a ze Slovenska. Ukrajina se Slovenskem si vzájemně také „střídaly“ nejvyšší počty přistěhovalých za jednotlivé roky, jak je vidět v tabulce 11.

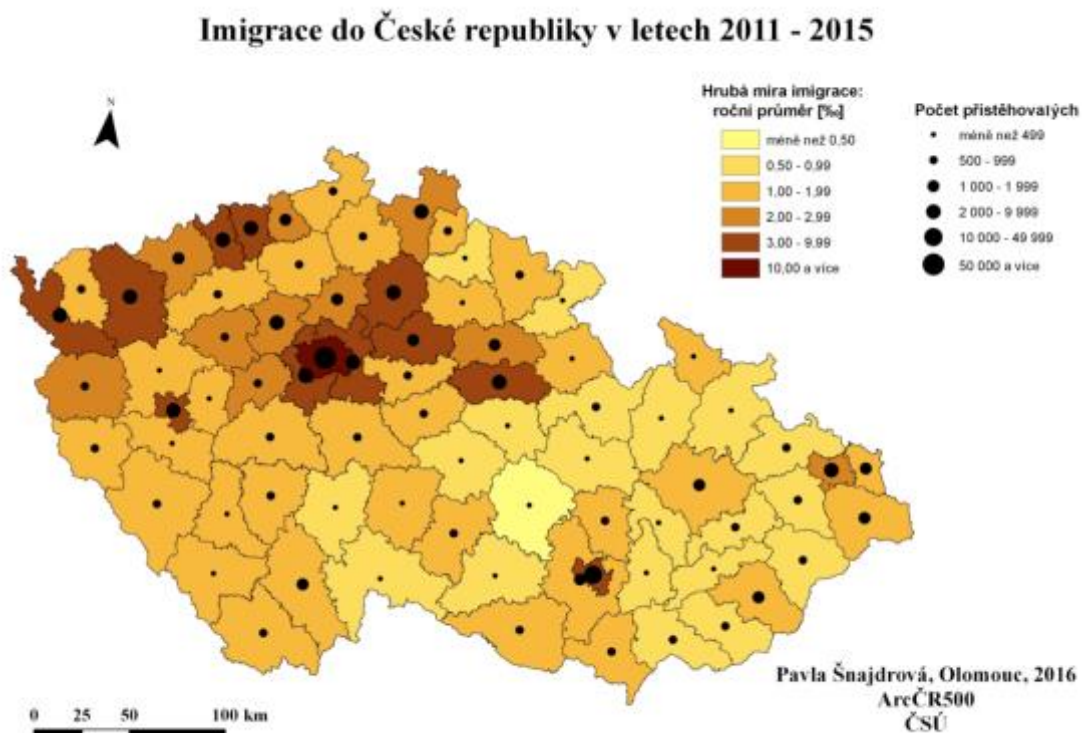
Tab. 11: Počet přistěhovalých osob na území ČR a nejčastější zdrojové země v letech 2011 – 2015.

ROK	POČET PŘISTĚHOVALÝCH CELKEM	NEJVĚTŠÍ ZDROJOVÁ ZEMĚ	POČET OSOB ZE ZDROJOVÉ ZEMĚ	PODÍL NA CELKOVÉM POČTU
2011	22 590	Slovensko	4 368	19,3 %
2012	30 298	Ukrajina	5 919	19,5 %
2013	29 579	Slovensko	6 475	21,9 %
2014	41 625	Ukrajina	8 445	20,3 %
2015	34 922	Slovensko	6 682	19,1 %

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

Co se týče regionálního rozmístění cizinců v ČR, toto období nebylo nijak rozdílné od předchozích, nicméně jak bylo řečeno výše, počty přistěhovalých značně poklesly v porovnání s předchozím obdobím. Nejvíce přistěhovalých osob v absolutních počtech zaznamenaly tentokrát hlavní městské okresy. Kromě Prahy to byly okresy Brno – město,

Plzeň – město, Ostrava – město a u slovenských občanů oblíbená Mladá Boleslav. V relativním podílu cizinců na středním stavu obyvatelstva byl nejvyšší podíl kromě Prahy (10,79 ‰), Mladé Boleslavi (5,14 ‰) a Plzně – města (4,73 ‰) také v Teplicích (4,63 ‰) a Chebu (4,44 ‰) – oblíbeném regionu občanů z Vietnamu. Počet cizinců se v tomto období nicméně razantně snížil, nejvýznamnější pokles byl viditelný právě u Vietnamců, jejichž počet klesl z 35 886 v letech 2006 – 2010 na 6 515 v letech 2011 – 2015. Otázkou zůstává, zda je tento pokles důsledkem ekonomické krize nebo restriktivních opatření ze strany státu. Snížení počtu cizinců přistěhovaných na území ČR poklesl v tomto období téměř ze všech zdrojových zemí, především pak z „třetích zemí“.

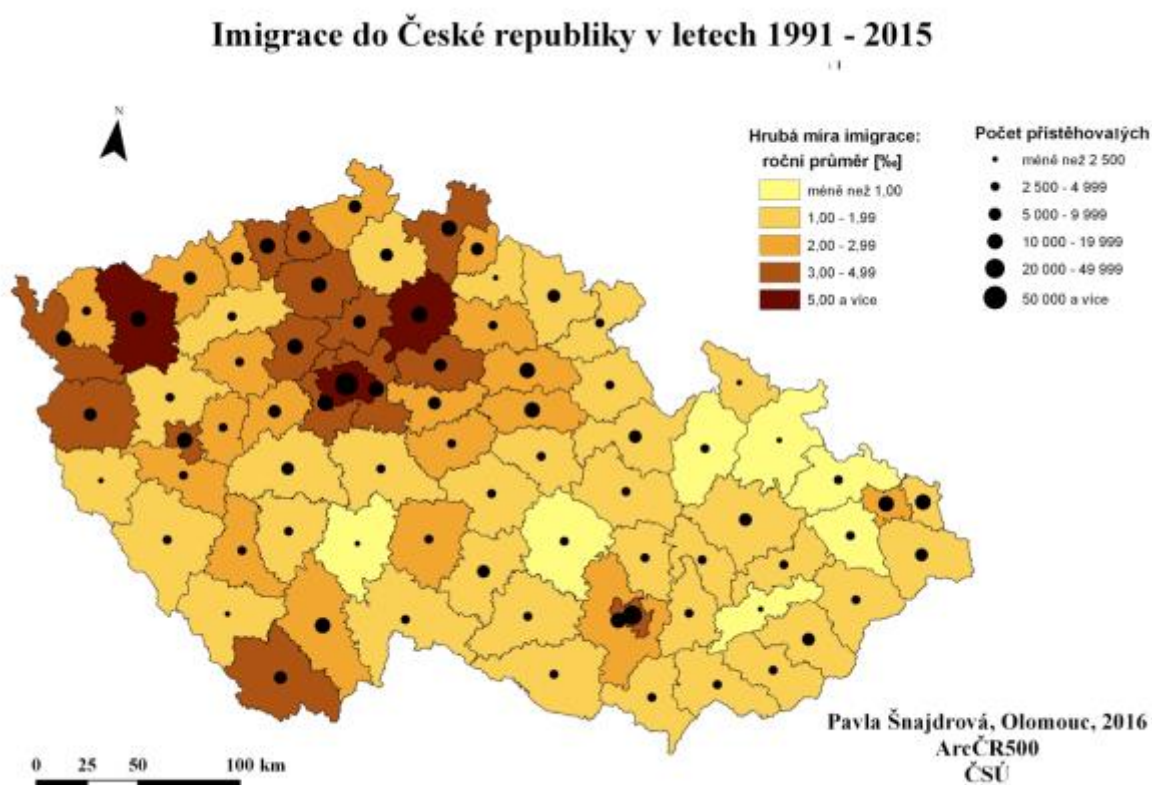
Obr. 9: Zahraniční imigrace do ČR podle okresů v letech 2011 až 2015

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

6.4.6 Shrnutí zkoumaného období 1991 – 2015

ČR měla po celé zkoumané období od roku 1991, respektive 1993, pozitivní migrační saldo, s výjimkou let 2001 a 2013. Zvýšený počet vystěhovaných a snižující se počty přistěhovaných osob byly v těchto letech zapříčiněny jednak restriktivními opatřeními ze strany ČR a jednak ekonomickou krizí, která ovlivnila zahraniční migraci do ČR. Až do roku 2008/2009 měla zahraniční imigrace víceméně zvyšující se tendenci, od roku 2008/2009 jsme svědky spíše snižujících se počtů přistěhovaných do ČR (v posledních letech se počty opět velmi pozvolna zvyšují). Geografické rozmístění cizinců v ČR vykazuje značnou diferenciaci, jak vidíme na obrázku 10. Je zde patrný již zmíněný západovýchodní gradient a zvyšující se atraktivita západní části země (tedy spíše Čech před Moravy). Morava vykazuje téměř po celé sledované období nízké počty přistěhovaných jak v absolutních, tak

v relativních hodnotách (výjimku tvoří první etapa let 1991 – 1995, kdy území Moravy bylo značně atraktivní zejména pro migranty ze Slovenska). Výjimkou jsou také již zmíněné městské okresy. V Čechách je zase patrný rozdíl mezi okresy ležícími na sever a na jih od Prahy. Severozápadní region je pro přistěhovalé osoby mnohem atraktivnější než jih země. To je nejspíš zaviněno vyšší nabídkou pracovních míst a zahraničními investicemi. Značná je atraktivita městských okresů, které vykazují nejvyšší počty přistěhovalých osob od roku 1991. Kromě Prahy (279 043) to jsou okresy Brno – město (45 214), Ostrava – město (18 512) a Plzeň – město (17 505). Velké počty cizinců vykazují také okresy, atraktivní po celou dobu sledovaného období jako Mladá Boleslav (19 762) a Karlovy Vary (16 112). Stejně tak je tomu v podílech cizinců na středním stavu obyvatelstva v jednotlivých okresech. Nejvyšší podíl cizinců žije v ČR v okresech Praha (9,24 ‰), Mladá Boleslav (6,76 ‰), Karlovy Vary (5,35 ‰), Cheb (4,84 ‰), Brno – město (4,77 ‰) a Tachov (4,76 ‰)⁹.

Obr. 10: Zahraniční imigrace do ČR podle okresů v letech 1991 až 2015.

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

⁹ Z toho nejčastější národností v jednotlivých okresech k 31.12.2015 byli: Praha – Ukrajinci, Mladá Boleslav – Ukrajinci, Karlovy Vary – Vietnamci, Tachov a Cheb – oba Vietnamci, Brno – město – Ukrajinci a Slováci (ČSÚ, 2016a).

7 ZAHRANIČNÍ MIGRACE VYBRANÝCH MINORITNÍCH SKUPIN V OKRESECH ČR

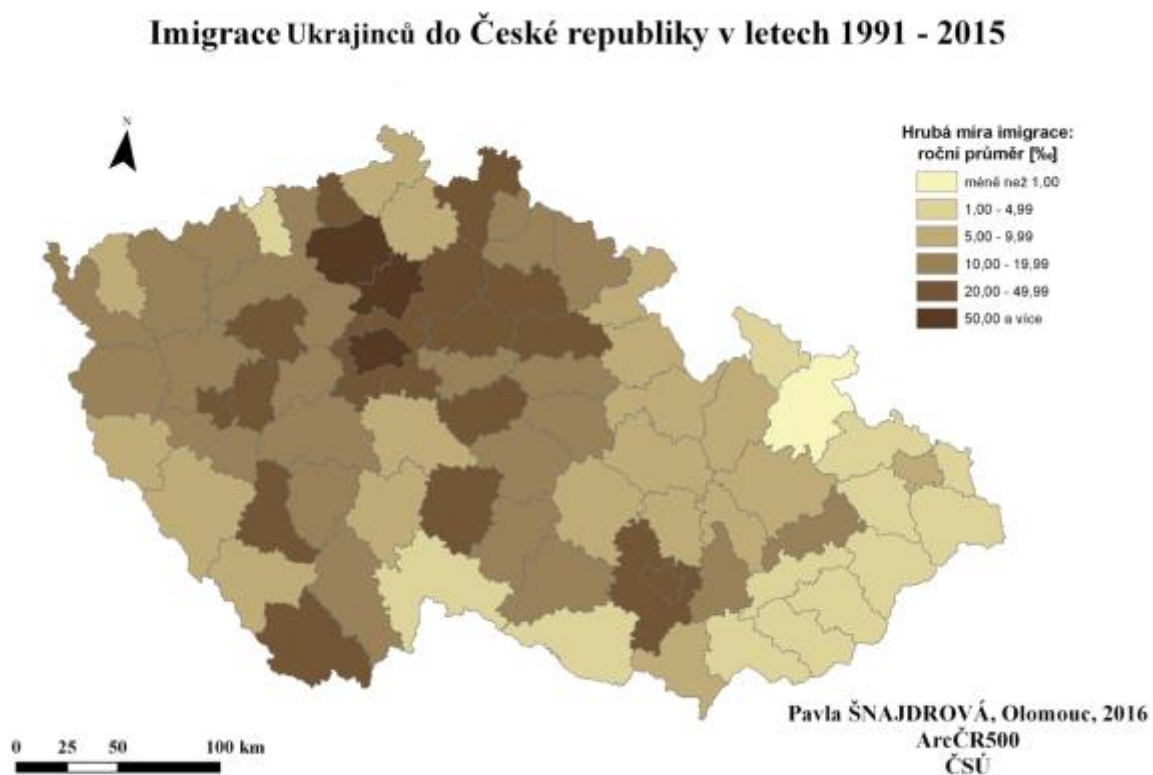
Tato kapitola se věnuje čtyřem nejpočetnějším skupinám migrantů na území ČR, které k nám v posledních letech směřují a významným způsobem u nás ovlivňují zahraniční migraci. Patří mezi ně Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Rusové. Do kapitoly byli přidáni také občané migrující k nám z Arabského poloostrova. Tato skupina byla do práce začleněna vzhledem k uprchlické krizi, která v posledních několika letech sužuje evropský kontinent a přiblížení, jaký dopad má na ČR v počtech migrantů. Každá z národnostních skupin je jinak charakteristická a jejich rozmístění v okresech ČR je různorodé. Kapitola se zabývá jejich rozmístěním po celé sledované období let 1991 – 2015.

7.1 Ukrajinci

Podobně jako jiné postsovětské republiky, byla i Ukrajina v první polovině devadesátých let charakteristická politicky a etnicky motivovanou zahraniční migrací. Počet obyvatel Ukrajiny i díky zahraniční emigraci od devadesátých let klesá. Od druhé poloviny devadesátých let se začala projevovat i migrace ekonomická. Díky jazykové, kulturní a geografické blízkosti Ukrajinci hojně migrují do ČR. Na rozdíl od zejména ekonomicky zaměřené migrace Vietnamců či Mongolů, Ukrajinci přijíždějí do ČR také jako studenti, turisté nebo na delší pracovní pobyty. Největším *push-faktorem* je dle Drbohlava a kol. (1999) ekonomická situace v zemi, která nutí tolik Ukrajinců k emigraci. Na území ČR převažuje cirkulační charakter ukrajinské migrace, která nese rysy transnacionalizace (Jelínková, Mikušová, Trlifajová, 2011). Do první poloviny devadesátých let byla ukrajinská imigrace do ČR spíše individuální a částečně neregulérní, určitá regulace byla zavedená až v druhé polovině devadesátých let například zavedením vízové povinnosti vůči ukrajinským občanům. Typickým rysem migrace z Ukrajiny je klientský systém, díky němuž mají imigranti zprostředkovaná víza, práci, bydlení a jiné. I přesto jsou Ukrajinci největší nelegální migrační skupinou na území ČR. V poslední době se zvyšuje počet Ukrajinců s trvalým typem pobytu.

Co se týče regionalizace, Ukrajinci jsou rozprostřeni po celém území ČR, jejich nejvyšší koncentrace je však zaznamenána v hlavním městě Praha a celkově ve středočeské a západočeské oblasti, jak také dokazuje obrázek 11. Ukrajinci jako největší početní imigrační skupina v ČR se usazují především v okolí městských okresů na území Čech. Jejich koncentrace je kromě Prahy (60,52 ‰) vysoká také v okresech Mělník (57,14 ‰), Litoměřice (52,92 ‰) a Mladá Boleslav (49,41 ‰). Na Moravě Ukrajinci vykazují vysoký podíl na středním stavu obyvatelstva v okresech Brno – město (29,66 ‰) a Brno – venkov (37,21 ‰), které je jako druhé největší město přitažlivé jako ekonomické centrum. Absolutně nejvyšší počty Ukrajinců vyazuje také Praha (73 070), dále pak okresy Brno – město (11 241) a Brno – venkov (6 626). Počet Ukrajinců se na území ČR začal výrazněji zvyšovat od roku 2001, což je dáno i změnou metodiky. Nejvyšší počet Ukrajinců byl však

zaznamenán v letech 2006 – 2010, kdy se do ČR celkově přistěhovalo 100 209 osob Ukrajinců. Poslední období do roku 2015 zaznamenalo strmý pád v počtech imigrantů z Ukrajiny (25 542). V průběhu let lze u Ukrajinců pozorovat růst územní koncentrace, což následně podmiňuje také jejich rozmístění do hlavního města a jiných větších center.

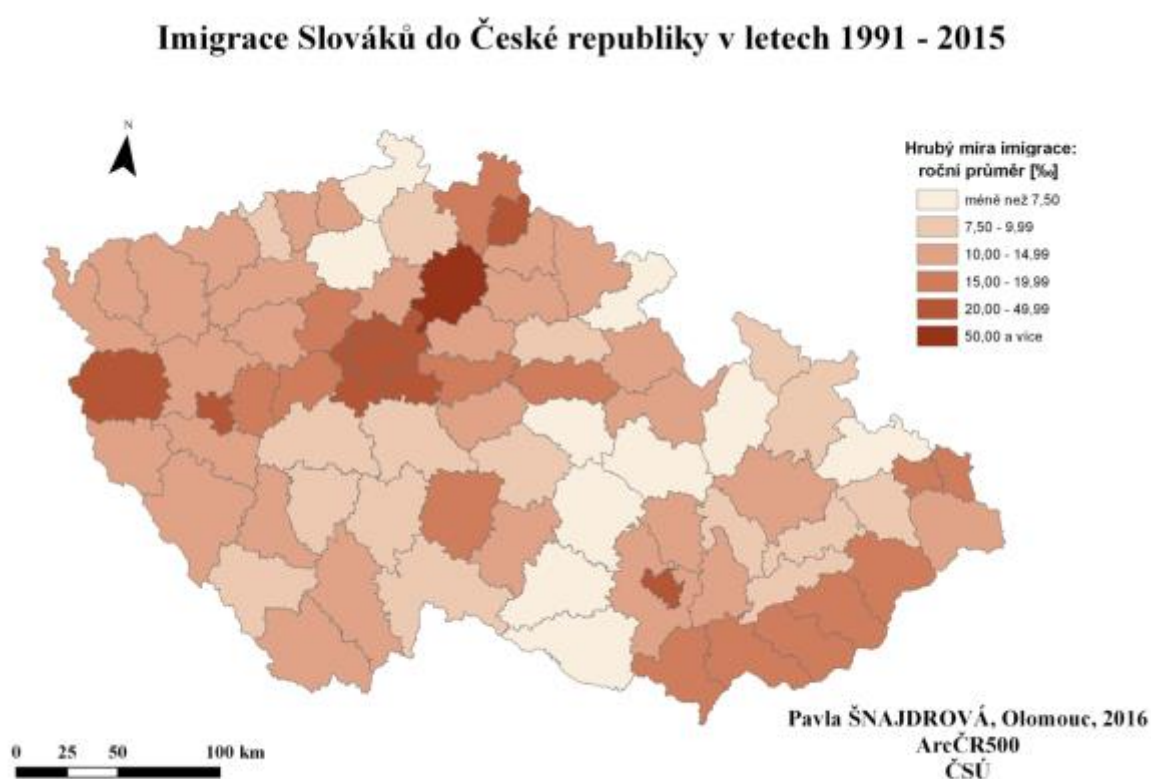
Obr. 11: Zahraniční imigrace Ukrajinců do ČR podle okresů v letech 1991 až 2015

Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

7.2 Slováci

Díky jazykové a kulturní podobnosti, geografické blízkosti, a především historickým vztahům jsou imigranti ze Slovenska rozprostřeni po celém území ČR. Z počátku devadesátých let byla imigrace ze Slovenska charakteristická zejména vysokým počtem stěhujících se nekvalifikovaných dělníků. To se však v průběhu devadesátých let změnilo a jedním z rysů slovenská imigrace je stěhování kvalifikované pracovní síly. Díky tomu byl také zaznamenán úbytek Slovenských imigrantů v regionech s pracovními příležitostmi pro dělníky, jako oblast severních nebo západních Čech. Vyšší je naopak koncentrace Slováků ve velkých centrech a městských okresech. Pokles počtu slovenských občanů může být však také z důvodu přiklonění se k české národnosti (v evidenci SLDB), což je případ osob, které na našem území žijí delší dobu nebo v manželství s občanem/občankou české národnosti. V průběhu sledovaného období měly významy především okresy na hranicích se Slovenskem, především pak v letech 1991 až 1995. Jmenovitě se nejvíce přistěhovalých osob koncentrovalo v okresech Břeclav, Hodonín, Uherské Hradiště, Vsetín, Frýdek-Místek nebo Karviná. Dnes význam těchto pohraničních okresů postupně klesá a od roku 2000

narůstá počet Slováků v okresech na území Čech. Snižování počtu imigrantů ze Slovenska na území Moravy dokládá také obrázek 12, který představuje rozložení Slováků v okresech ČR za celé sledované období. Jak vidíme, určitý podíl Slováci stále v některých moravských pohraničních okresech mají, nejvyšší podíl je jich koncentrován v okresech Hodonín (19,83 %) a Uherské Hradiště (18,13 %). Nejvyšší koncentraci Slováků má však na Moravě městský okres Brno – město (23,6 %), kde mají význam také přistěhovalí studenti. Oproti okresům v Čechách je však tato koncentrace neporovnatelná. Nejvyšší podíl přistěhovalých Slováků vykazuje okres Mladá Boleslav (67,13 %) s vysokou koncentrací pracovních příležitostí, dále pak Praha (32,90 %), Tachov (31,09 %) a Plzeň – město (26,94 %). Do roku 2015 eviduje ČR celkově 165 684 imigrantů ze Slovenska, jejich největší počty si rozdělují Praha, Brno – město, Mladá Boleslav a Ostrava – město.

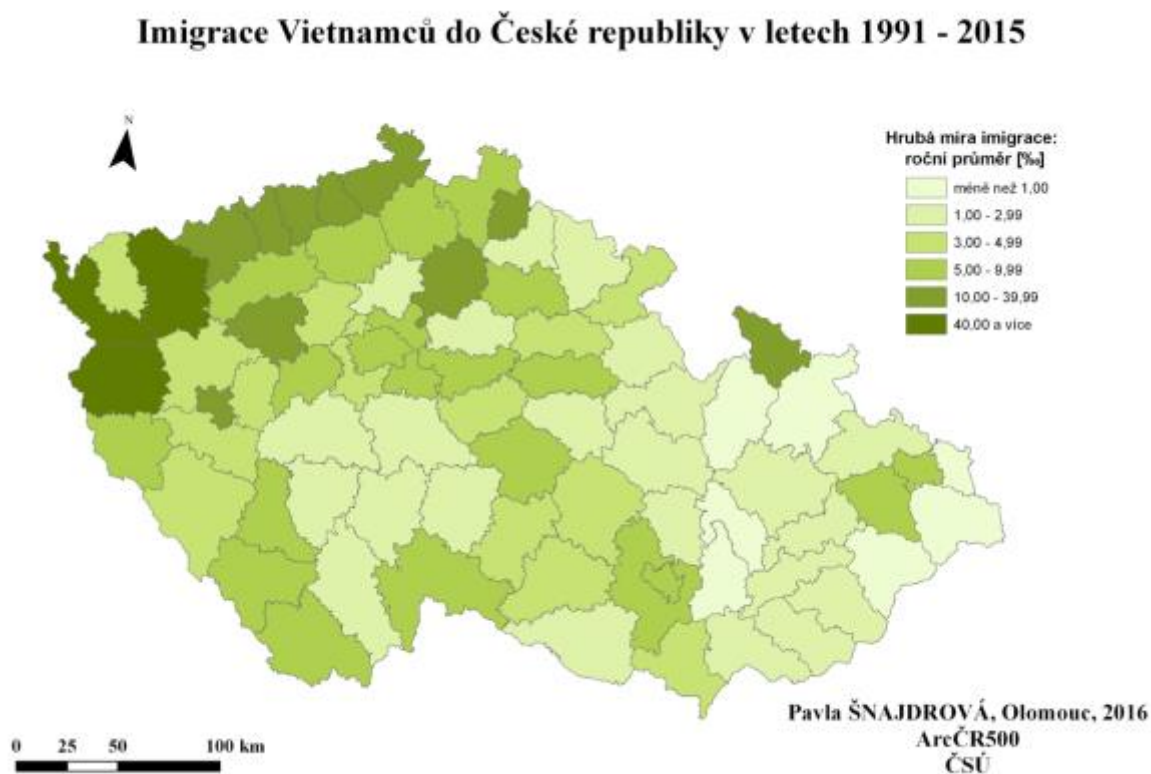

Obr. 12: Zahraniční imigrace Slováků do ČR podle okresů v letech 1991 až 2015
Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

7.3 Vietnamci

Vietnam je dlouhodobě znám pro svou vysokou zahraniční migraci danou několika faktory, kterými jsou vysoká nezaměstnanost v zemi a špatná ekonomická situace. Současná imigrace Vietnamců na území ČR navazuje na imigraci vietnamských pracovníků, učňů a studentů před rokem 1989. Zahraniční migrace před rokem 1989 podléhala bilaterálním smlouvám mezi ČSR a Vietnamskou socialistickou republikou v rámci spolupráce tehdejšího východního bloku. Od devadesátých let převažuje mezi Vietnamci ekonomická migrace, která navazuje na předchozí migrační vlny. V roce 1994 byla dokonce podepsána

česko – vietnamská dohoda o vzájemné spolupráci, která měla regulovat počty migrantů z Vietnamu. Počet vietnamských migrantů nicméně od poloviny devadesátých let stabilně rostl. Charakteristickým rysem vietnamské imigrace do ČR je stěhování za účelem ekonomické aktivity, zejména živnostenského podnikání – prodej zboží na tržnicích a stáncích. Nicméně, poslední vlny imigrantů ukazují, že se od roku 2008 zvyšuje počet Vietnamců, kteří pracují v továrnách, zejména pak v automobilovém průmyslu nebo výrobě elektroniky. To byl v roce 2008 důsledek rozvoje agentur pro zprostředkování víz a pracovních pozic, za které Vietnamci platí velmi vysoké částky. Díky tomu nabraly české firmy velké množství přistěhovávajících se cizinců, avšak s dopady ekonomické krize v roce 2009 musely firmy velké množství takto zaměstnaných Vietnamců propustit. To pro spoustu z nich znamenalo bezvýhodnou situaci, a dokonce nutnost zemi opustit, v čemž se ukázaly hrubé nedostatky české imigrační politiky (Anh, Kušniráková, Plačková, 2013). Nejvyšší počty přistěhovalých Vietnamců eviduje ČR v letech 2007/2008, kdy stoupl také počet udělených víz, včetně víz podnikatelských. Podnikání v maloobchodu je pro Vietnamce klíčová a na území ČR využívají také kupní sílu turistů, především pak z Německa a Rakouska. Proto je vietnamská komunita soustředěna převážně v pohraničí a na hlavních tazích z těchto zemí. Od roku 1996 začal být pro Vietnamce význam pohraničí zásadní a začali se usazovat na západních hranicích s Německem. Od roku 2000 je zřejmá také orientace na polský trh a koncentrace v okresech na polských hranicích – výrazná je pozice okresu Jeseník (viz obrázek 13).

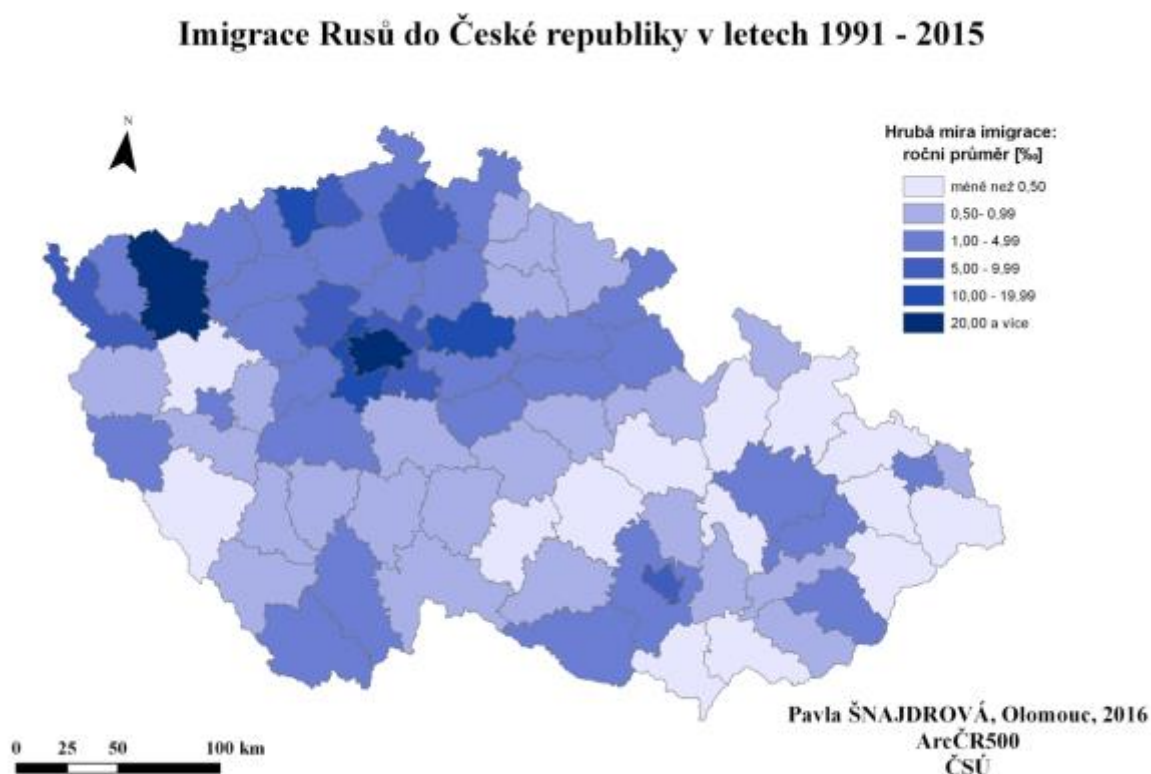
Obr. 13: Zahraniční imigrace Vietnamců do ČR podle okresů v letech 1991 až 2015
Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

Zvyšující se trend v počtu imigrujících Vietnamců do ČR byl patrný až do let 2008/2009, v období po roce 2010 vykazují počty přistěhovalých Vietnamců spíše snižující se charakter. Absolutně se v letech 1991 - 2015 přistěhovalo do ČR 69 112 Vietnamců, přičemž jejich koncentrace není soustředěna pouze do typicky hlavních ekonomických center, ale jak bylo řečeno spíše do pohraničních okresů. Nejvyšší koncentraci vykazují západočeské okresy s dostatečně velkou zahraniční klientelou, jako jsou Karlovy Vary (46,87 ‰), Cheb (46,84 ‰), Tachov (40,25 ‰) a Teplice (30,11 ‰). I když v Praze není podíl Vietnamců na středním stavu obyvatelstva tak patrný, jejich absolutní počty jsou zde nejvyšší. Do Prahy se od roku 1991 přistěhovalo více než 10 tisíc Vietnamců, velké počty evidují také okresy Karlovy Vary, Cheb nebo Ostrava – město. Zajímavé charakteristiky vietnamské komunity přináší studie Ministerstva pro místní rozvoj ČR, dle které je ČR třetí zemí na světě s nejvyšším podílem Vietnamců na celkové populaci. Dle studie je z celkového počtu Vietnamců 12 – 14 % narozených v ČR, mají však statut cizince, což podporuje teorii o rodinném charakteru vietnamské migrace na území ČR. Zajímavou statistikou také je, že až dvě třetiny imigrantů z Vietnamu mají povolení k trvalému pobytu.

7.4 Rusové

Ruská komunita představuje v ČR velmi specifický typ imigrantů. Ruská mobilita má v poslední době důvody především v socioekonomické situaci samotného Ruska. Mezi tzv. *push-faktory* patří zejména zvyšující se nezaměstnanost a chudoba, zhoršující se kvalita života, zvyšující se rozdílnost mezi elitami a chudší částí populace, nedostupnost lékařské péče, špatná dostupnost a kvalita vzdělávání a velmi často také ekologické podmínky, jako je kvalita ovzduší a jiné. Také ruská imigrace do ČR je tedy motivovaná spíše socioekonomickými faktory než samotnou ekonomickou situací (Drbohlav a kolektiv 2001). Charakteristickým rysem ruské komunity v ČR je její určitá uzavřenost a nepříliš velký zájem integrace do majoritní společnosti, i přesto, tento rys nepřináší žádné závažnější spory s majoritní společností. Můžeme říct, že ruská imigrace do ČR představuje také poměrně stabilní imigraci, což je dokázáno tím, že většina Rusů disponuje povolením k dlouhodobému pobytu, na rozdíl například od Ukrajinců. Ze studií také vyplývá, že 44 % přistěhovalých Rusů již mělo před svým příjezdem do ČR v zemi příbuzné, což potvrzuje charakter rodinné migrace. Ruská imigrace do ČR by se tedy z hlediska migračních teorií dala vysvětlit pomocí teorie migračních sítí (viz kapitola 4.1). Na rozdíl od ostatních migračních skupin zmíněných výše, imigrace Rusů do ČR v posledních letech neklesá tak výrazně. Celkový počet přistěhovalých Rusů do ČR v letech 1991 – 2015 byl 56 711. Velký počet ruských občanů na území ČR udává také jako důvod k pobytu studium. Dle Vavrečkové a Dobiášové (2015) to je až jedna třetina všech ruských občanů s povolením k dlouhodobému pobytu. Nejvyšší počet Rusů nezaznamenal, jak by se dalo očekávat, okres Karlovy Vary, ale Praha (33 021). V Karlových Varech jsou nejpočetnější imigrační skupinou Vietnamci. Dále nejvíce Rusů evidují okresy Karlovy Vary, Brno – město a Teplice. Největší podíl na středním stavu obyvatelstva mají Rusové však přece jen v Karlových Varech (27,37 ‰), jak vidíme na obrázku 14. To však jen těsně před Prahou (27,35 ‰) a dále pak před pohraničním okresem Teplice (12,96 ‰) a Nymburkem (13,86

‰). Důvodem vysoké koncentrace Rusů v okrese Nymburk může být dán geografickou blízkostí lázní Poděbrady. Kromě zmíněných důvodů výše, jsou příčiny velké koncentrace Rusů právě v okrese Karlovy Vary dány slibnými pracovními podmínkami a již provázaností předchozích migrantů – podnikání Rusů v této oblasti přitahuje další imigranty jako podnikatele, zaměstnance nebo turisty (opět by se zde dala potvrdit teorie migračních sítí).

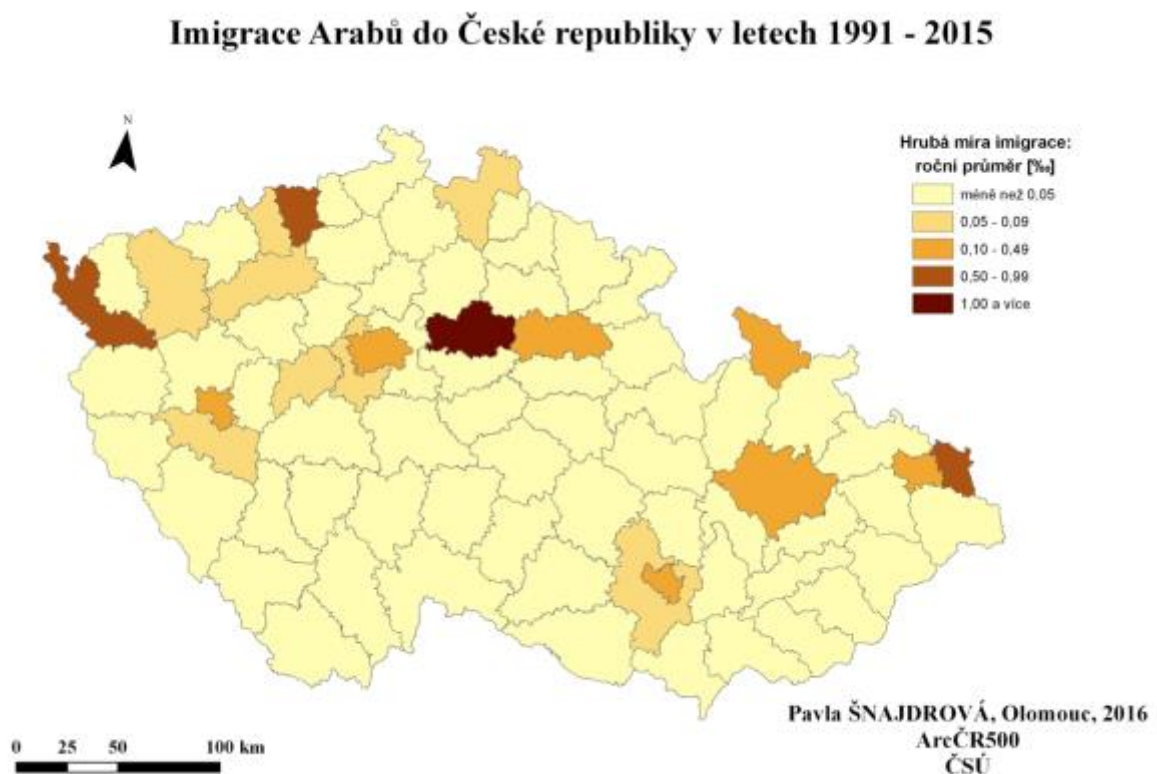
Obr. 14: Zahraniční imigrace Rusů do ČR podle okresů v letech 1991 až 2015
Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

7.5 Arabové

Poslední skupinou, i když v ČR ani zdaleka nejpočetnější jsou obyvatelé z arabského poloostrova. Tato skupina byla vybrána pro informovanost, jaké dopady (zejména v počtech přistěhovalých) má uprchlická krize na ČR. Mezi Araby v této kapitole jsou počítáni obyvatelé Arabského poloostrova ze zemí Bahrajn, Jemen, Katar, Kuvajt, Omán, Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty a Sýrie. Na obrázku vidíme rozmístění Arabů v okresech ČR od roku 1991. Počet imigrantů z tohoto regionu je nepatrný, ve většině okresech vykazují nulové podíly na středním stavu obyvatelstva. Nejvyšší podíl Arabů na středním stavu obyvatelstva je v ČR v okrese Nymburk (1,64 ‰), jež tyto občany může přitahovat ze stejného důvodu jako ruské obyvatelstvo – geografická blízkost oblíbeného lázeňského města Poděbrady. Dalšími jsou pak okresy Karviná (0,99 ‰), Teplice (0,70 ‰) a Cheb (0,64 ‰). Od roku 1991 se do ČR přistěhovalo celkově 2 948, což je velmi nízké číslo. Navíc,

více než polovinu tvoří občané ze Sýrie (1 729). Dalšími národnostmi jsou pak občané Jemenu (633), Saudské Arábie (386) a Kuvajtu (213).

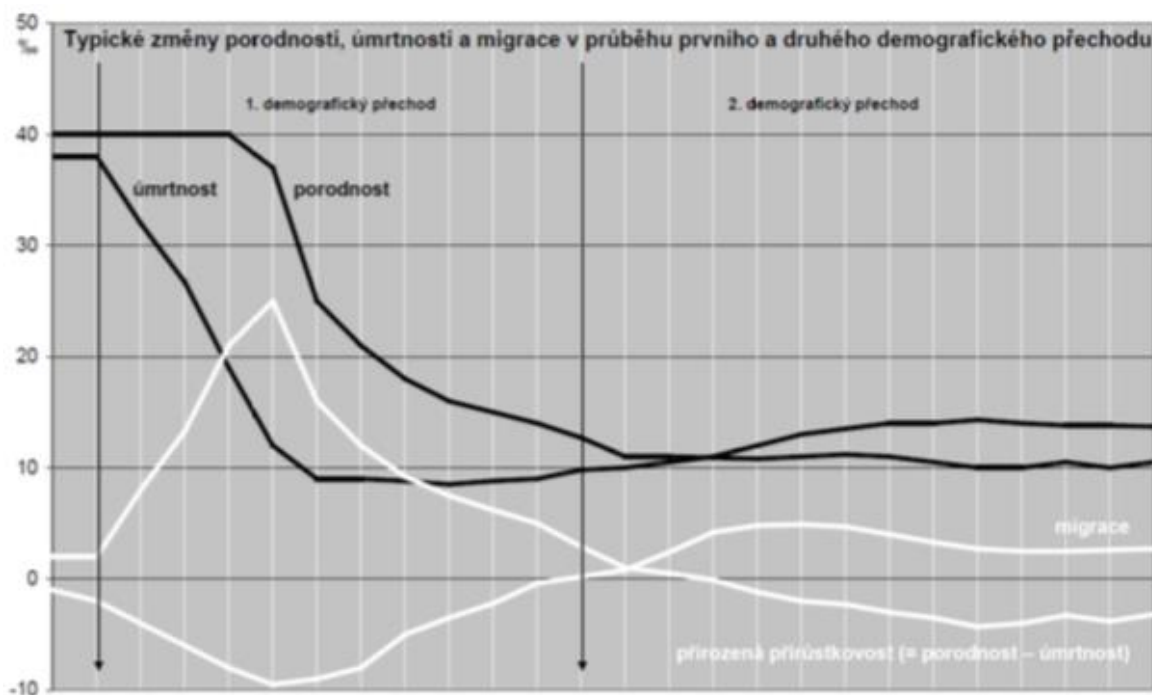
Občané Kuvajtu jsou také rozšířenou komunitou v okrese Teplice, kde v posledních letech probíhají spory mezi arabskou komunitou a majoritní společností především z údajného špatného chování arabské komunity. Důvody migrace Arabů do okresu Teplice jsou však dlouhodobějšího charakteru, většinou z důvodu návštěvy tamních lázní, na jejichž pobyt přispívá Kuvajťanům kuvajtská vláda. Přesné důvody migrace této skupiny migrantů do ČR nejsou úplně jasné, avšak s největší pravděpodobností je tato migrace ekonomicky podmíněná, kromě případných uprchlíků ze Sýrie. Můžeme také počítat s tím, že počet těchto imigrantů se bude v budoucnu zvyšovat, nicméně, jak vidíme z obrázku 15, na většinu okresů nebude mít tato migrace dopad.

Obr. 15: Zahraniční imigrace Arabů do ČR podle okresů v letech 1991 až 2015
Zdroj: Anonymizovaná databáze ČSÚ, vlastní zpracování

8 OČEKÁVANÉ TRENDY V ZAHRANIČNÍ MIGRACE V PŘÍŠTÍCH LETECH

Vývoj zahraniční migrace jako komplexně podmíněného procesu není možné přesně odhadnout. Politických, ekonomických a sociálních faktorů, které určují směřování zahraniční migrace je příliš mnoho. Obecně je vývoj zahraniční migrace odhadován společně v demografických prognózách obyvatelstva, nicméně časové řady neanalyzují žádné zaběhlé trendy, ze kterých by se dalo vycházet. Zahrnutí migrace do populačních prognóz je nezbytností, vzhledem k tomu, že migrace představuje důležitou složku vývoje obyvatelstva (zejména v některých zemích). Stejně jako u demografického vývoje nelze předvídat všechny určující faktory, podle kterých se bude migrace v budoucnu vyvíjet. Jediná zákonitost, která pro vývoj zahraniční migrace platí je, dle Koschina (2007), vyrovnávací role migrace. Jak vidíme na obrázku 16, v demografickém vývoji obyvatelstva saldo migrace bude záporné tehdy, kdy je porodnost vyšší než úmrtnost a kladné, když je tomu právě naopak. Zahraniční migrace má tedy schopnost vyrovnávat úbytky obyvatelstva, ale ne stoprocentně, a navíc nedokáže zabránit demografickým jevům jako je stárnutí populace nebo zvětšení obyvatelstva přirozenou měnou.

Obr. 16: Vývoj porodnosti, úmrtnosti a migrace během prvního a druhého demografického přechodu.

Zdroj: Koschin, 2007

U nás byla migrace do populačních prognóz poprvé zahrnuta v roce 1995, kdy byl vývoj migračního salda společně s demografickým vývojem odhadnut do roku 2020 (Toušek, Šanda, 2006). V dnešní době existuje několik prognóz populačního vývoje pro ČR, z nichž všech vyplývá, že je ČR imigrační zemí a pravděpodobně jí také zůstane minimálně

do roku 2065. Všechny varianty tedy počítají s kladným migračním saldem, které by se mělo pohybovat v rozmezí 2 500 a 40 tisíc (dle jednotlivých projekcí). V *Projekci obyvatelstva do roku 2065* z roku 2010 počítá ČSÚ ve všech variantách populačního vývoje s kladnou hodnotou migračního salda. V projekci pro nižší územní celky zahraniční (ani vnitřní) migrace zahrnuta není, jelikož pro takové celky není možné vývoj a směr migrace předvídat. Nicméně můžeme počítat s pokračující dominancí ekonomické migrace na území ČR (Vojtková, 2009). Vzhledem k dlouhotrvajícím následkům ekonomické krize a nadále se snižujícímu počtu obyvatelstva přirozenou měnou se dá počítat se zvyšujícími se migračními toky ze zahraničí.

Prognózy obyvatelstva pro vyspělé země předpokládají úbytek obyvatelstva přirozenou měnou, vzhledem ke snižující se porodnosti, což přinese zvyšování zahraniční migrace, respektive imigrace do těchto zemí. Vzhledem k neustále se zvyšujícímu rozdílu mezi vyspělými a méně vyspělými zeměmi, čím dál větší dopravní a komunikační provázanosti světa a zesilujícím migračním sítím, můžeme předpokládat, že migrační toky (minimálně do vyspělých zemí) se nebudou v budoucnu snižovat, ale právě naopak.

9 ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo nastínit problematiku zahraniční migrace do ČR, především po roce 1992. Specifické úkoly diplomové práce zahrnovaly zachycení fenoménu zahraniční migrace před rokem 1989, geografickou analýzu směřování migračních toků na území ČR dle okresů a regionalizaci jejího území z hlediska nejpočetnějších národnostních skupin, vyskytujících se na území ČR. Pro splnění daných cílů bylo nejprve nutné představit si základní pojmy problematiky zahraniční migrace a prezentovat základní migrační teorie a koncepty, které jsou v dnešní době dlouhodobě standardně používány.

V první části diplomové práce byl stručně zachycen vývoj zahraniční migrace na území ČR, respektive ČSR zhruba od dvacátých let 20. století až po rok 1989. I vzhledem ke své poloze, jsou v ČR dlouhodobě aktivní migrační proudy. Ve 20. století bylo území ČR značně emigrační oblastí, vzhledem k událostem, které ČR během 20. století postihly. Nicméně i v rámci spíše emigračního trendu zahraniční migrace byly evidovány vysoké imigrační vlny. Nejvýznamnější vlny emigrace byl odsun rekordního počtu Němců po druhé světové válce nebo emigrace českých občanů v letech 1948 a 1968. Po roce 1989 a pozdějšího vzniku ČSFR se trend v zahraniční migraci začíná obracet a ČR se pomalu stává zemí nejen tranzitní, ale také zemí cílovou. To také potvrzují hodnoty migračního salda, které bylo po celé sledované období 1991 – 2015 kladné. Výjimku tvoří roky 2001 a 2013, kdy migrační saldo v důsledku státních restriktivních opatření nebo ekonomické krize vykazovalo záporné hodnoty.

Cílem druhé části diplomové práce byla geografická analýza zahraniční migrace po roce 1990 z hlediska podílu migrantů v jednotlivých okresech ČR. Sledované období (1991 – 2015) bylo rozděleno do pěti pětiletých etap, dle kterých bylo jednodušší zachytit vývoj a podmíněnost imigrace do jednotlivých okresů ČR. Jednotlivá období se liší nejen podíly migrantů na středním stavu obyvatelstva, ale také značnými restriktivními opatřeními ze strany státu. Do roku 1995 nebyla zahraniční migrace důležitou součástí tehdejších vlád, nicméně se zvyšujícím se počtem imigrantů se od roku 1996 snažila ČR o určitou regulaci zahraniční migrace. Toto úsilí vyvrcholilo v roce 2000 s přijetím Zákona o pobytu cizinců na území ČR, díky kterému statistické počty cizinců značně vzrostly. I když změna metodiky přiblížila statistické údaje realitě, není nadále možné srovnávat počty cizinců před rokem 2000 a po uplatnění daného zákona. Počet přistěhovalých obyvatel se sice od roku 1991 prakticky neustále zvyšoval, až do období ekonomické krize, jejíž dopady na migraci pocítila ČR na přelomu let 2008/2009, nicméně enormní zvýšení počtu přistěhovalých v období 2001 – 2005 je částečně následkem změn této metodiky. Podceňovat však nesmíme pro imigranty zvyšující se atraktivitu ČR díky ekonomickému růstu, zahraničním investicím a socioekonomickým jistotám, díky kterým se migrační proudy v letech 2007/2008 vyšplhaly na své dosavadní maximum. Z celkových 810 224 přistěhovalých osob se v období 1991 – 2015 nejvíce přistěhovalo právě v roce 2007, přesně 104 444. Dopady ekonomické krize však způsobily, že počet imigrantů se následující období začal snižovat,

nicméně ne dlouhodobě a od let 2012/2013 můžeme opět evidovat postupný nárůst počtu přistěhovalých.

Regionalizace území ČR byla provedena na základě počtu přistěhovalých osob za jednotlivá období a jejich ročních průměrných podílů na středním stavu obyvatelstva. Tím bylo docíleno vyšší výpovědní hodnoty a byla tím také potřena územní a demografická diferenciaci jednotlivých okresů (počet obyvatel a velikost okresu). Nejvyšší počty i podíl přistěhovalých bylo evidováno v období 2006 – 2010, což je výsledek velmi pozitivní ekonomické situace v ČR před vypuknutím hospodářské krize v roce 2008. Z regionalizace území ČR vyplývá, že jednoznačně nejatraktivnějším regionem pro imigranty je po celé sledované období hlavní město Praha a také městské okresy jako Brno – město nebo Plzeň – město. Celkově, region středních Čech a jeho okolí je hodnocen jako nejpřitažlivější území ČR, také z důvodu geografické blízkosti hlavního města. Kromě regionu středních Čech se v průběhu devadesátých let staly zájmovým územím ČR také okresy severozápadních Čech, zejména pak pohraniční okresy na západních hranicích s Německem. Nejvyšší počty obyvatelstva evidují, kromě Prahy, od roku 1991 okresy Brno – město, Ostrava – město, Plzeň – město, Mladá Boleslav a Karlovy Vary. Relativní hodnoty vykazují podobné výsledky. Nejvyšší podíl cizinců žije samozřejmě v Praze, následovány okresy Mladá Boleslav, Karlovy Vary, Cheb, Brno – město a Tachov. Od roku 2000 můžeme na území ČR také pozorovat západovýchodní gradient zahraniční migrace čili rozdíl mezi západní a východní částí republiky.

Hlavní migrační proudy, které směřují na území ČR tvoří především čtyři nejpočetnější migrační skupiny, kterými jsou Ukrajinci, Slováci, Vietnamci a Rusové. Jejich rozmístění v jednotlivých okresech ČR se věnovala kapitola 7. Každá z migračních skupin je individuální a vykazuje rozdílné migrační rysy. Nejpočetnější migrační skupinou na našem území jsou Ukrajinci, jejichž počet již přesáhl 200 tisíc. Ukrajinci se na naše území stěhují významněji od druhé poloviny devadesátých let. Ukrajinci jsou rozprostřeni po celém území ČR, jejich nejvyšší podíl však evidují regiony středních a západních Čech. Slováci, jako druhá nejpočetnější imigrační skupina na území ČR, svou diferenciaci na území ČR od roku 1991 postupně změnili. V devadesátých letech se usazovaly především v okresech podél Slovenských hranic, ve kterých je jejich podíl dodnes významný. Nicméně, přitažlivost ekonomických center a pracovních nabídek v Praze nebo Mladé Boleslavi způsobily přesun slovenských občanů spíše do západní části republiky. Co se týče Vietnamců, jejich imigrace do ČR byla patrná již před rokem 1989, na niž následně navázaly další generace imigrantů v devadesátých letech. Vietnamci věnující se u nás především maloobchodu se často usazují v pohraničních okresech s Německem (okresy Karlovy Vary, Cheb nebo Tachov), kde je pro jejich podnikání dostatečné množství zahraniční klientely, ačkoliv jejich nejvyšší počty jsou evidovány v Praze. Do regionalizace byly začleněny také imigranti z Arabského poloostrova, nikoliv však z důvodu jejich vysokých počtů na našem území. Migrační krize v dnešní době ovlivňuje téměř celou Evropu, nicméně ČR její dopady v počtech migrantů prozatím nezaznamenala nijak význačně. Počet přistěhovalých Arabů v ČR nedosáhl od roku 1991 ani 3 000, navíc většina okresů imigraci těchto národností

vůbec nezaznamenala. Nejvyšší počty vykazuje samozřejmě Praha, dále pak lázeňské okresy Nymburk a Teplice.

Zahraniční migrace jako fenomén je diskutován zejména z hlediska stárnutí populace a změn trendů vývoje obyvatelstva, především v rámci vyspělých států. Migranti s sebou nepřinášejí jen negativní dopady, které společnost velmi ráda vidí nejdříve, ale také pozitivní změny pro společnost, jak již bylo v minulosti dokázáno i na území ČR. Nicméně, pro hladký průběh jejich imigrace a integrace do majoritní společnosti musí být vytvořena odpovídající migrační politika. Odhady budoucího vývoje zahraniční migrace jsou velmi komplikované a ovlivněné mnoha faktory. V následujících letech však můžeme počítat, že migrační proudy se budou do vyspělých zemí neustále zvyšovat.

10 SEZNAM LITERATURY

- BADE, K. J. 2005. *Evropa v pohybu: Evropské migrace dvou staletí*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-559-5
- BARŠA, P., BARŠOVÁ, A. 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát – Imigrační a integrační politiky v USA, Západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-3875-6
- BRÁZOVÁ, V. et al. 2011. *Migrace a rozvoj – rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-87404-10-2
- ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E. 2011. *Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálně-geografické diferenciacie Česka*. Geografie, 116, č. 4, s. 422–439.
- DRBOHLAV, D. a kol. 2010: *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-807-4190-391
- DRBOHLAV, D. 1986. *Motivy migrace jako jeden z indikátorů formování geografické struktury organizace společnosti*. Demografie, 28 (3).
- DRBOHLAV, D. a kol. 2008: *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. 1. vydání. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1552-3.
- FASSMANN, M. 2007. *Stínová ekonomika a práce na černo*. Praha: Sondy. ISBN 978-80-86846-21-7.
- FIALA, T., KUNC, J., TOUŠEK, V. 1999. *Aktuální tendence v zaměstnávání cizinců na trhu práce v ČR*. In: Geografie XI. Část A. - Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2138-1
- KLUFOVÁ, R., POLÁKOVÁ, Z. 2010. *Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-546-5
- KOSCHIN, F. 2007. *Migrace a její úloha*. Forum Statisticum Slovacum, ročník 3. ISSN 1336-7420
- PAVLÍK, Z. a kol. 2002. *Populační vývoj České republiky 1990-2002*. 1. vyd. Praha: Demoart. ISBN 80-902686-8-4
- PROKOP, R. a kol. 1998. *Slováci v České republice po roce 1945*. Opava: Slezský ústav SZM v nakladatelství Tilia. ISBN 80-86101-13-4
- SCHEU, H. – CH. a kol. 2011. *Migrace a kulturní konflikty*. 1. vyd. Praha: Auditorium. ISBN 978-80-87284-07-0

SRB, V. 2004. *1000 let obyvatelstva českých zemí*. Vydání. 1. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0712-3.

ŠANDA, R., TOUŠEK, V. 2006. *Prognózy obyvatelstva a regionální rozvoj*. Sborník referátů z IX. mezinárodního kolokvia o regionálních vědách. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-4155-2.

ŠAŠEK, M. 2013. *Migrace obyvatelstva v České republice a regionální rozvoj*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, ISBN: 978-80-7414-656-5.

VACULÍK, J. 2002. *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN: 80-210-3001-1

VEČERNÍK, J. 2009. *Czech Society in the 2000s: A Report on Socio-economic Policies and Structures*. Prague: Academia. ISBN 978-80-200-1750-5.

VOJTKOVÁ, M. a kol. 2009. *Aktuální populační prognózy České republiky – srovnání vstupních předpokladů*. Demografie, 2009, roč. 51, č. 2, s. 77-86. ISSN 0011-8265

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

ANH T., KUŠNIRÁKOVÁ, T., PLAČKOVÁ, A. 2013. *Vnitřní diferenciaci Vietnamců: pro potřeby analýzy segregace cizinců z třetích zemí - výzkumná zpráva* [online]. Cizinci v České republice. Dostupné z: http://cizinci.cz/repository/2283/file/diferenciaci_vietnamcu.pdf

BEAUJOT, R. 2003. *Effect of Immigration on the Canadian Population: Replacement Migration?* [online]. Discussion Paper, No. 03. London (Canada): Population Studies Centre, University of Western Ohio. Dostupné z: <http://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1065&context=pscapers>

ČERNÍK J., 2004. *Active Civic Participation of Immigrants in the Czech Republic* [online]. Country Report prepared for the European Research Project POLITIS. Dostupné z: <http://www.politis-europe.uni-oldenburg.de/download/czechRepublic.pdf>

ČSÚ. 2005 – 2016. *Cizinci podle kategorie pobytu a státního občanství k 31. 12* [online]. Veřejná databáze. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=CIZ04&katalog=31032&z=T&f=TABULKA&c=v23~2__RP2013MP12DP31&&str=v898

ČSÚ. 2007. *Cizinci v regionech ČR*. [online]. Praha. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-regionech-cr-n-yuir0i0fxr>

ČSÚ. 2010a. *Koncepce výběru a zpracování statistických údajů spojených s migrací a integrací cizinců na území České republiky* [online]. Praha. Dostupné z: <http://www.komora.cz/pro-podnikani/legislativa-a-normy/pripominkovani-legislativy/nove-materialy-k-pripominkam/64-10-koncepce-vyberu-a-zpracovani-statistickych-udaju-spojonych-s-migraci-a-integraci-cizincu-t-1-4-2010.aspx>

ČSÚ. 2010b. *Vývoj obyvatelstva ČR – 2009: Migrace* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20554207/400710a7.pdf/2fc3bb05-1554-47c1-a26e-bccee925f344?version=1.0>

ČSÚ. 2013. *Demografická příručka - 2012* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2012-xwafiyp4ne> ČSÚ. 2015.

ČSÚ. 2015a. *Demografická příručka - 2014* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2014>

ČSÚ. 2015b. *Cizinci v ČR - 2015* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-cr-2015>

ČSÚ. 2016a. *Cizinci: Počet cizinců.* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>

ČSÚ. 2016b. *Demografická příručka 2015* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2015>

ČSÚ. 2016c. *Demografická ročenka okresů - 2006 až 2015.* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-okresu-2006-az-2015>

ČSÚ. 2016d. *Metodika počtu cizinců.* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/metodika-pocetu-cizincu>

ČSÚ. 2016e. *Počet obyvatel - Metodika* [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/pocet_obyvatel_m

ČSÚ. 2016f. *Vývoj obyvatelstva České republiky – 2015* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32853359/1300691607.pdf/3455b86d-2372-426e-aa20-a65fb5862217?version=1.0>

ČSÚ. 2016g. *Zahraniční stěhování v letech 1950–2015* [online]. In: Demografická příručka 2015. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32846217/130055160902.pdf/7bf7189b-060d-49ec-8169-4abc9e050187?version=1.0>

DEBITAGE. 2011. *Migration. Overview Of Human Geography* [online]. Dostupné z: <http://debitage.net/humangeography/migration.html>

- DRBOHLAV, D. 1994. *Hlavní důvody a důsledky mezinárodní migrace obyvatelstva*. [online]. Praha: Sborník České geografické společnosti, 1994. Dostupné z: http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/downloads/2014/03/1994_99_3_Drbohlav_Hlavniduvodyadusledk y.pdf
- DRBOHLAV, D., JANSKÁ, E., ŠELEPOVÁ, P. 1999. *Ukrajinská komunita v České republice* [online]. Cizinci v České republice. Dostupné z: http://cizinci.cz/repository/2277/file/ukrajinska_komunita.pdf
- DRBOHLAV, D., BOHUSLAVOVÁ, J., JANSKÁ, E., LUPTÁK, M. 2001. *Ruská komunita v České republice* [online]. Cizinci v České republice. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Rusov__Drbohlav.pdf
- DRBOHLAV, D. 2003. *Současná migrace Ukrajinců a Rusů do Česka – Podobnosti a rozdílnosti* [online]. Migrace online. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/soucasna-migrace-ukrajincu-a-rusu-do-ceska-podobnosti-a-rozdilnosti>
- DRBOHLAV, D. 2004: *Migration Trends in Selected EU Applicant Countries; Volume II – The Czech Republic, The Times They Are A-Changin* [online]. European Commission Project: “Sharing Experience: Migration Trends in Selected Applicant Countries and Lessons Learned from the ‘New Countries of Immigration‘ in the EU and Austria”. Vienna: IOM. Dostupné z: http://publications.iom.int/system/files/pdf/migrationtrends_eu_2.pdf
- DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. 2007. *Reflexe migračních teorií*. [online]. Dostupné z: <http://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf>
- DRBOHLAV, D. a kol. 2009. *Česká republika na cestě od emigrační k imigrační zemi* [online]. Migrace online. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/publikace-ceska-republika-na-ceste-od-emigracni-k-imigracni-zemi-the-czech-republic-on-its-way-from-emigration-to>
- DRBOHLAV, D., VALENTA, O. 2014. *Czechia: the main immigration country in the V4*. [online]. In: Eröss, A., Karácsonyi, D. (eds.): *Discovering migration between Visegrad countries and Eastern Partners*. HAC RCAES Geographical Institute, Budapest. Dostupné z: http://www.eastmig.mtafki.hu/book/3_1.pdf
- EVROPSKÝ PARLAMENT. 2016. *Evropský hospodářský prostor (EHP), Švýcarsko a sever* [online]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.3.html
- FŇUKAL, M., TOUŠEK, V., ŠRUBAŘ, M. 2007. *Dopady migrací ze zemí bývalé Jugoslávie do ostatních evropských zemí* [online]. Katedra geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/364210/zprava_def_strucne__2007.pdf

- HOLÁ, B. 2007. *Cizinci v České republice – regionalizace dat a další problémy a výzvy* [online]. ČSÚ. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cizinci_v_cr/\\$File/bohdana_hola.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cizinci_v_cr/$File/bohdana_hola.pdf)
- HORÁKOVÁ, M. 2000. *Legal and Illegal Labour Migration in the Czech Republic: Background and Current Trends* [online]. International Migration Papers, č. 32. Geneva. Dostupné z: http://www.ilo.int/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_201877.pdf
- HORÁKOVÁ, M. 2010. *Vývoj pracovních migrací v Česku v období hospodářské recese*. Dostupné z [online]: http://www.cizinci.cz/files/clanky/711/Vyvoj_pracovnich_migrac.pdf
- IOM. 2011. *Key migration terms* [online]. Dostupné z: <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/key-migration-terms-1.html>
- JELÍNKOVÁ, M., MIKUŠOVÁ, P., TRLIFAJOVÁ, L. 2011. *Jaké cesty vedou do Česka?: Česká vízová politika a praxe v Mongolsku, Vietnamu a na Ukrajině mezi lety 2007 a 2010*. [online]. Multikulturní centrum Praha. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/Jake_cesty_vedou_do_Ceska_1.pdf
- JUNGWIRTH, T. 2016. *Uprchlíctví a migrace ze zemí bývalé Jugoslávie* [online]. Encyklopedie migrace. Dostupné z: <http://encyklopedie.shzs.cz/uprchlictvi-ze-zemi-byvale-jugoslavie/>
- KUČERA, M. 1994. *Populace České republiky 1918 – 1991* [online]. Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/geografie/demografie-a-geodemografie/ceska-demograficka-spolecnost/ke-stazeni/acta-demographica-xii>
- KUŠNIRÁKOVÁ, T., ČIŽINSKÝ, P. 2011. *Dvacet let české migrační politiky: Liberální, restriktivní, anebo ještě jiná?* [online]. Geografie, 116, č. 4, s. 497–517.
- MIGRACE ONLINE. 2008. *Neregulérní pobyt cizinců v ČR: problémy a jejich řešení* [online]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/Sbornik_neregulerni_migrace.pdf
- MIGRACE ONLINE. 2009. *The Czech Republic on its way from emigration to immigration country* [online]. IDEA Working Papers. Dostupné z: http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP11_Czech_Republic.pdf
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2014. *Informační systém evidence obyvatel* [online]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/informacni-system-evidence-obyvatel.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2015. *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území ČR* [online]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>

MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2016. *Terminologický slovník* [online]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>

MOKRYK, R. 2016. *Majdan – ukrajinská revoluce* [online]. Encyklopedie migrace. Dostupné z: <http://encyklopedie.shzs.cz/majdan-ukrajinska-revoluce/>

NOVOTNÝ, J., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D. 2007. *Rozmístění cizinců v Česku a jeho podmiňující faktory: pokus o kvantitativní analýzu* [online]. Geografie-Sborník České Geografické Společnosti, 112, 2, 204-220. Dostupné z: http://web.natur.cuni.cz/~pepino/Novotny_Janska_Cermakova_2007.pdf

OTČENÁŠEK, J. 2003. *Imigranti z vybraných států Balkánu* [online]. Migrace online. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/imigranti-z-vybranych-statu-balkanu>

MASSEY, D. S., ARANGO, J., HUGO, G., KOUAOUCI, A., PELLEGRINO, A., TAYLOR, J. E. 1993. *Theories of International Migration: A Review and Appraisal* [online]. Population and Development Review, vol. 19, Dostupné z: http://media.library.ku.edu.tr/reserve/resfall12_13/intl551_AIcdygu/week2.PDF

PAVELČÍKOVÁ, N. 2004. *Romové v českých zemích v letech 1945 – 1989* [online]. Praha: ÚDV. Dostupné z: http://www.vzdelavaci-institut.info/?q=system/files/Romove_v_ceskych_zemich-Nina_Pavelcikova.pdf

ROGALY, B. 2015. *Disrupting migration stories: reading life histories through the lens of mobility and fixity* [online]. Environment and Planning D: Society and Space 2015, vol. 33. Dostupné z: http://sro.sussex.ac.uk/56002/1/Environ_Plan_D-2015-Rogaly-528-44.pdf

VAVREČKOVÁ, J., DOBIÁŠOVÁ, K. 2015. *Začlenění ruské komunity do většinové společnosti* [online]. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_406.pdf

VOJTKOVÁ, M. 2005. *Teorie mezinárodní migrace* [online]. Sociologický webzin 05/2005. Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/124_socioweb_5.pdf

WIKIPEDIA: The Free Encyclopedia. 2016a. *Munich Agreement* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Munich_Agreement

WIKIPEDIA: The Free Encyclopedia. 2016b. *Volyňští Češi* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Volyňští%3%AD_Češi

WIKIPEDIA: The Free Encyclopedia. 2016c. *Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Warsaw_Pact_invasion_of_Czechoslovakia

ZOHRABYAN, H. 2011. *My a oni – Koncept symbolických hranic aplikovaný na soužití Čechů a Rusů v Karlových Varech* [online]. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita, Brno. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/333406/fss_b/Bakalarska_prace_Zohrabyan.pdf.

DALŠÍ ZDROJE:

Anonymizovaná databáze ČSÚ

Zprávy o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2001 a 2005

Život cizinců v ČR 2015

Projekce obyvatelstva v krajích a oblastech ČR do roku 2065

PŘÍLOHY

Příloha 1: Základní zdroje informací o cizincích v ČR

Ministerstvo vnitra	<ul style="list-style-type: none"> - Informační systém evidence obyvatel - Cizinecký informační systém - Informační systém Azyl (Odbor azylové a migrační politiky) - Evidence Odboru všeobecné správy (evidence státního občanství)
Ministerstvo práce a sociálních věcí	<ul style="list-style-type: none"> - Systém OKpráce (Sekce prezidiální – Odbor analýz a statistik, Sekce politiky zaměstnanosti a trhu práce) - Hodnocení působení zahraničních pracovníků na trhu práce ČR (Odbor realizace služeb zaměstnanosti) - Statistiky k projektu „Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“ (Odbor EU a mezinárodní spolupráce)
Ministerstvo průmyslu a obchodu	<ul style="list-style-type: none"> - Informační systém Registr živnostenského oprávnění (živnostenský rejstřík) (Oddělení evidence a informačních služeb, Odbor živností)
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	<ul style="list-style-type: none"> - Statistika vzdělávání cizinců (Ústav pro informace ve vzdělávání)
Ministerstvo spravedlnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Centrální evidence vězňů - Statistické listy soudní a státního zastupitelství
Ministerstvo zdravotnictví	<ul style="list-style-type: none"> - Národní registr hospitalizovaných-Národní registr potratů - Informační systém orgánů ochrany veřej. zdraví (registr tuberkulózy) - Výkazy o čerpání zdrav. péče cizinci (Program statistických zjišťování) - Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR)
Český statistický úřad	<ul style="list-style-type: none"> - Sčítání lidu, domů a bytů - Výběrové šetření pracovních sil - Šetření struktury mezd (Informační systém o průměrném výdělku)

Zdroj: ČSÚ, 2010